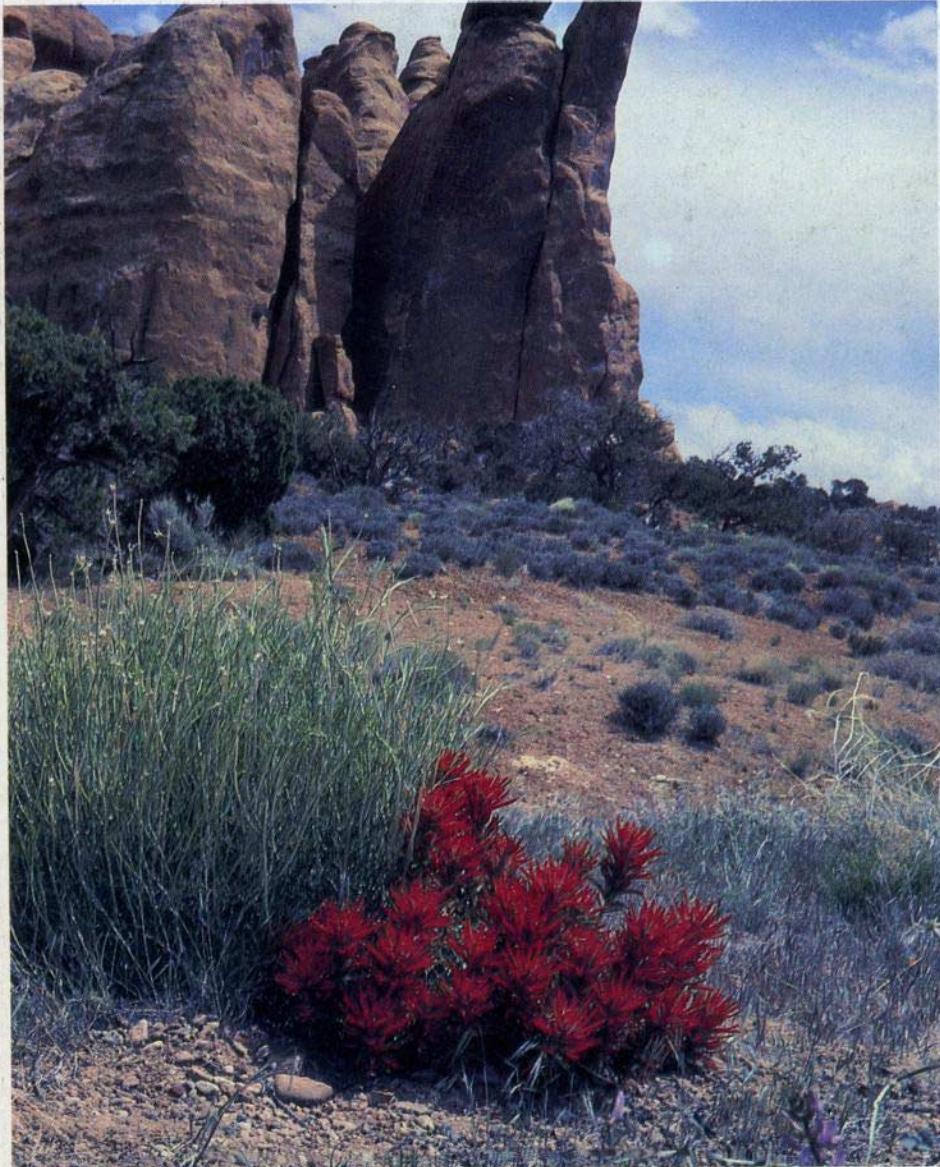

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

ČASOPIS
HRVATSKOG
PLANINARSKOG
SAVEZA

GODIŠTE 89

STUDENI -
PROSINAC
1997
11 - 12

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Hrvatski planinarski savez, HR-10000 ZAGREB, Kozarčeva 22

Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

Studen-i-prosinac 1997
November-December 1997

Broj 11-12
Number 11-12

Godište 89
Volume 89

SADRŽAJ

Mladen Postružnik: <i>U zemljii vulkana</i>	305
Drago Trošelj: <i>Etna, plemić među vulkanima</i>	308
I. T. Marinov: <i>"Matterhorn 97"</i>	311
Zvonimir Čamilović: <i>"Mont Blanc – Matterhorn '96"</i>	312
Antun Kasapović: <i>Muntii Retezat u Karpatima</i>	315
Prof. Mira Šincek: <i>Ponovno zajedno s Triglavom</i>	318
Ante Juras: <i>U visokogorskem svijetu Savinjskih Alpa</i>	320
Vlasta Kovač: <i>Tragom vode u kršu</i>	322
Dr. Ignac Munjko: <i>Na hrptu Pašmana</i>	326
Nikola Aleksić: <i>Umirovljenici protiv vlage i miševa</i>	328
Marijan Čepelak	330
Milan Majnarić: <i>Lazac u Gorskom kotaru</i>	331
Miljenko Pavešić: <i>Jama Sopača zvana</i>	332
Dr. Borislav Aleraj: <i>Gorska služba spašavanja HPS</i>	334
Planinarstvo u tisku	338
Zaštita prirode	340
Orijentacijski sport	342
Vijesti	343

Slika na naslovnici:
NP Archies (SAD)
Dr. Željko Poljak

GLAVNI I ODGOVORNİ UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-10000 ZAGREB, Vlaška 12, tel i faks 01/48-16-558
UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Tomislav Čanić, Alan Čaplar, Jakša Kopić, prof. Krunoslav Milas i Tomislav Pavlin

IZDAVAČ I UREDNIŠTVO: Hrvatski planinarski savez, HR-10000 ZAGREB, Kozarčeva 22, tel., fax i automatska sekretarica 01/48 24 142, mobitel 098 283 709.

NASLOVNA STRANICA I LOGOTIP: Senaid Serdarević Seno.

GRAFIČKI UREDNIK: Senaid Serdarević Seno.

UNOSTEKSTA I KOMPJUTORSKA OBRADA: Naklada MD.

TISAK: Tiskara "Spiridon Brusina", vl. Danica i Ante Pelivan, Lomnica Donja, Velika Gorica.

SURADNJA: Članke treba slati tipkane s proredom među recima, sa što većim izborom ilustracija (fotografija, dijapositiva, crtež, skica). Ilustracije se vraćaju autorima.

Izlazi u dvanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Pretplata za 1998. godinu je 100 kuna (za inozemstvo 50 DEM), a uplaćuje na žiro račun izdavača broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. Važno! Na uplatnici treba u rubrici "Poziv na broj" upisati svoj pretplatnički broj (ne JMBG), jer banka izdavača ne javlja ime uplatitelja nego samo taj broj. On se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog primjerka. Novi pretplatnici trebaju taj broj tražiti od izdavača (pismeno ili telefonski) ili mu poslati fotokopiju uplatnice.

Tiskanje časopisa omogućuje donacija Tvornice boja "Chromos" Samobor.

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/-9201 od 16. 3. 1992.) i preporuča se kao neobvezno štivo u školama.

U ZEMLJI VULKANA

MLADEN POSTRUŽNIK, Karlovac

Desetorica Karlovčana, okupljenih oko HPD Dubovac i pod vodstvom Mladena Kuke, osvojili su četiri vrha u Andama, uključujući i krov Ekvadora – Chimborazo (6310 m), ali su se borili i s političkim (ne)prilikama u toj zemlji.

Kao da je i samo putovanje u Južnu Ameriku nagovijestilo kasnije peripetije koje smo imali. KLM-ov zrakoplov spustio nas je u glavni grad Ekvadora Quito tek 21. siječnja 1997., nakon četiri dana puta od našeg Karlovca. To što smo imali prilike usput pogledati i Nozozemske Antile, točnije otok Curacao i njegov glavni gradić Willemstad, za naše ekspedicionističke nagonje bio je samo prisilni turizam. Maglovita dolina među vulkanima brzo nas je uozbiljila, a podaci što smo ih dobili u South American Explorers Clubu (Južnoameričkom klubu istraživača – SAEC) dodatno su nas nabrusili.

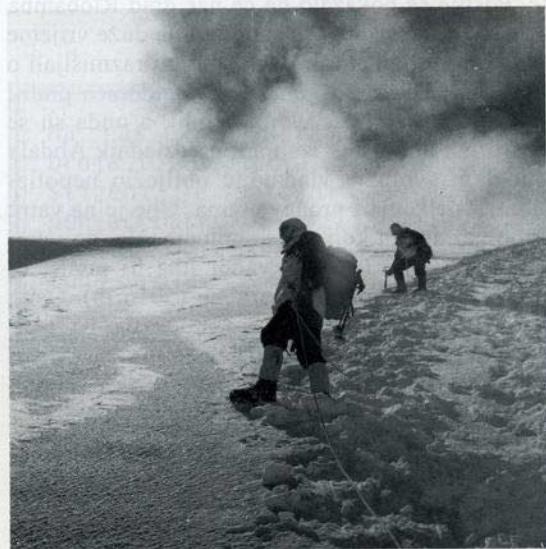
Početna aklimatizacija na Rucu Pichincha (4800 m) u blizini Quita otpala je zbog pojave naoružanih bandi, koje su tada pljačkale i veće skupine planinara. Umjesto toga, put nas je doveo do zaštićenog parka prirode Pasocha, koji nam je s 4200 m visine uspješno poboljšao krvnu sliku. S ovog vrha sagledali smo zemlju vulkana: upravo ovdje Ande tvore dva lanca vulkana, među kojima je dolina vječnog proljeća. Naši su pogledi ipak s više čežnje klizili ka vrhuncima vječnoga leda, a u nama se javljala prkosna misao – pa, zašto i mi ne bismo uspjeli ispenjati Chimborazo, kad je njegov prvi osvajač, Englez Whymper, to učinio stoljeće i koje desetljeće prije, baš u siječnju.

Dogodilo se pomalo i neplanirano, ali potpuno u skladu s ekspedicijskim pravilima, da je naš sljedeći pothvat bio najviši još aktivni vulkan na svijetu – Cotopaxi (5897 m). Relativno lako stigli smo na Refugio Jose Ribas na 4800 m visine, pritisnuti gladoboljom koja je svjedočila da je aklimatizacija individualan i postupniji proces u tijelu. Od cijele procedure najteže je bilo čekati vrijeme za polazak. U jedan u noći formirana su tri hrvatska naveza, uz nekoliko drugih što su ih činili Švicarci, Ekvadorci, Kolumbijci i Talijani.

Do zore su se u sklonište vratili skoro svi, osim naša dva naveza i skupine ekvadorskog vođa koji je kod broja trideset prestao brojati svoje

uspone na ovaj vrh. Cotopaxi – prelijepi vulkan suha kamenita grotla, oko kojeg se drži ledena kapa puna opasnih pukotina, provalija i skrivenih iznenadenja. Naš je drugi navez odustao 150 metara ispod vrha: Branko Šavor, Branimir Kuka i Goran Majetić nisu stupili na vrh, ali su ponijeli veliko iskustvo i časno izvršili svoj dio posla. Negdje u devet sati ujutro na vrhu se zavijorila poznata nam trobojnica s grbom – oko nje su uzdrhtala srca stajala trojica iz naše ekipe. Mladen Kuka, Dubravko Butala i Vlatko Stipetić za tri su metra povisili karlovački ekspedicionistički visinski rekord napravljen na Kilimanjaru 1979. g. No, rekordi, iako se ruše, nisu i ne mogu biti svrha nečega tako plemenitog i duhovnog kao što je planinarstvo u visokim gorama.

Prvo poluvrijeme bilo je gotovo, a vremenski smo dobro stajali. Umjesto odmora, htjeli smo se što prije približiti Kralju Anda – Chimborazu, ili, kako još kažu, najvišoj planini na svijetu. Ovaj je naziv (kad ga spomenete čudno vas gledaju i pitaju što je onda Mt. Everest) Chimborazo dobio iz dva razloga: u vrijeme pionirskih uspona pro-

Uspon na Cotopaxi

Foto: M. Kuka

Mladen Kuka na vrhu Chimboraza (6310 m)
10. veljače 1997.

šlog stoljeća zaista je smatran najvišim vrhom, a zbog činjenice da je skoro na samome ekvatoru, taj je komadić tla zbog spljoštenosti našeg planeta zaista najudaljeniji od središta Zemlje. Nije ni čudo što smo bili nepovjerljivi prema "dobrom starom Chimbu".

Poslije se pokazalo da će nas grad Riobamba od 120 tisuća stanovnika udomiti na duže vrijeme nego što smo planirali. Dok smo mi razmišljali o snježnim vrhuncima, milijuni Ekvadoraca pratili su političku krizu u svojoj zemlji, a onda su se uputili na ulice. Tek izabrani predsjednik Abdala Bucaram svoju je vladavinu obilježio nepotizmom, spletkama i pronevjera. Ulje je na vatru dolio parlament koji ga je smijenio. No, do jutra, kada smo shvatili da Ekvador ima tri predsjednika, ispenjali smo Tungurahu (5016 m). Osim spomenutih u dva naveza s Cotopaxija, na Tungurahu su stupili i Željko Ivasić te oduševljeni liječnik ekspedicije dr. Amirudin Talakić, kojem se planinarenje konačno više svidjelo od tenisa.

Kada su šareni ponchosi napunili ulice izvikujući parole i kada se svuda dizao crni dim od zapaljenih guma, shvatili smo da je u drugim dijelovima zemlje još i gore. Bilo je i mrtvih u demonstracijama, a i sukoba s policijom. Kao i svu-

gdje u Južnoj Americi, svi su čekali što će reći nakićeni generali s metaliziranim naočalama. U tom se trenutku ionako visok i moćan Chimborazo, s novom snježnom kapom napadaloga snijega, činio jako daleko. Bili smo blokirani (koje li simbolike) u Hotelu Whymper, a blokirane su bile i ceste. Tako smo izgubili sedam ili osam dana, a vrijeme povratka se opasno približilo. Tako blizu, a tako daleko!

I kao što oblaci kišnoga razdoblja bivaju ovde brzo razgonjeni vjetrovima Anda, tako su i političke neprilike prošle i pretvorile se u redovit karneval u Riobambi. Jedino su duhovi u Hrvatskoj i našem Karlovcu bili još uzbudjeni slikama koje im je iz Ekvadora dostavio CNN. Sad ili nikad!

Skupina najodlučnijih ekspedicionista, koje nije nagrizlo prisilno ljenčarenje u nepoznatom gradu, uputila se na 5000 metara do Whymperove kuće. Otuda je u ponoć krenula u posljednju bitku za vrh. Društvo su joj pravila i dva Amerikanca, kojima je imperativ bio daleko manji nego našim dečkima. Oni su ovde stalno, u velikom broju, a novaca imaju toliko da mogu smireno reći kako će se vratiti sljedeće godine ako ove ne uspiju.

Sunce je već visoko odskočilo kada je postavljen hrvatski barjak na vrhu: Dubravko Butala, Mladen Kuka i Branko Šavor donijeli su ga na krov Ekvadora. Uspon nije bio lak, ali je silazak bio još i teži, pogotovo za Kuku i Šavora. Branko je zaradio visinsko sljepilo zbog varljiva vremena, a magla i skora snježna mečava dovela ih je na

Mitad de Mundo (Spomenik Ekvatoru) – crta koja dijeli sjevernu od južne zemljine polutke

Foto: M. Kuka

rub grebena, daleko od staze. Lavine su ovdje niti mjesec prije odnijele šest Francuza i jednoga Tali-jana, a malo je trebalo da se Chimbo nahrani i dvojicom Hrvata.

Posljednja zraka sunca otkrila je udaljenu za-stavicu i dečki su se vratili na stazu. U mraku su nadljudskim naporima došli do skloništa i tu pre-noćili, a onda se cijela skupina vratila u Riobambu. Cilj je bio ostvaren, a ekspedicija gotova s punim uspjehom. Zgodne i niže vrhove kao što su Cayambe, Altares, Ilinizas ili ukleti Sangay ostavili smo za neku drugu prigodu...

I što još reći? Tijekom ekspedicije zastupali smo časno svoju Hrvatsku i nismo se ljutili što su ljudi u Ekvadoru čuli za Bosnu, trpali nas na Balkan ili bivši SSSR, čak nam izdavali račune na kojima je pisalo Čečenija. Posjetili smo novinske redakcije, govorili hrvatski na radijskim posta-jama, stekli i prijatelje. Susreli smo i gradona-čelnike i guvernera, obišli znамenitosti kao što su indijansko trgovište Otavalo ili spomenik ekva-toru. Neki su se okupali u Pacifiku, neki u Atlan-tiku. Probali smo hranu i udahnuli duh egzotične zemlje. Po povratku smo održali najposjećenije predavanje u povijesti karlovačkog planinarstva (u kazalištu Zorin dom), Mladen Kuka je imao iz-ložbu fotografija, a autor ovih redaka stvorio je film i knjigu "Zemlja vulkana".

Oblaci na vrhu Taugurachue (5016 m) Foto: M. Kuka

Danko Postružnik i Mladen Kuka – hrvatski jezik po prvi puta na radio Boniti

Ako se uspjeh ekspedicije mjeri i prema ostva-renome i po onome što poslije nje ostaje – eks-pedicija Chimborazo '97 bila je izuzetna. Ustvari, ona je tek početak novih pothvata karlovačkih ekspedicisionista, ali to je već neka druga priča...

Na naslovnoj stranici prošlog broja 10, penjač u grenlandskoj stijeni je pokojni zagrebački penjač Darko Dular (1964-1997), o kome smo pisali na str. 265 toga broja.

ETNA, PLEMić MEĐU VULKANIMA

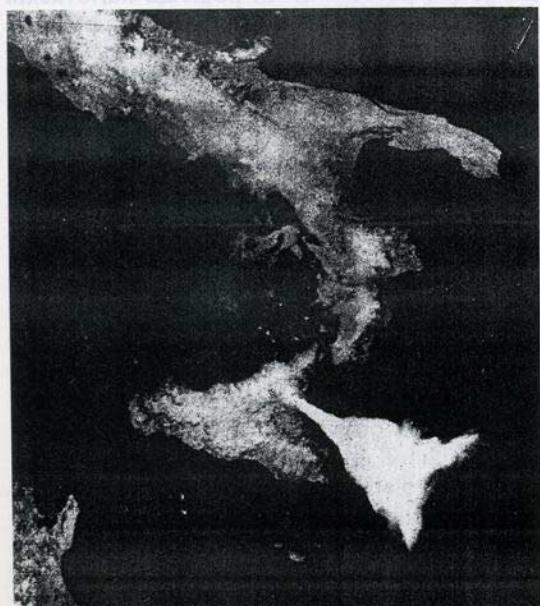
Putopisna skica iz Južne Italije

*Želio sam jednom popeti se visoko
da bih duboko prodro u sebe*

U Siracusi, ispod golemih i dojmljivo starih staba fikusa koja su nam pružila zaštitu od pretoplog sunca, stišali smo uzbudjenje što nas je obuzelo nakon uspona na Etnu.

Taj stari i značajni sicilijanski grad u kojem se 287. g. pr. K. rodio veliki matematičar i fizičar starog vijeka Arhimed, čijem blistavom umu moderna znanost za svoj razvoj umnoga može zahvaliti, oduševio nas je svojim trgovima: Vittoria, Arhimeda i S. Lucia, te Duomo s katedralom iz 7. stoljeća, građenom na temeljima starog Miner-vinog hrama, novim svetištem Madonna delle Lacrime (Gospa od suza), muzejima, prastarim kazalištima, neobično uskim ulicama, morem koje dodiruje "crni" kontinent i ljudima u čijim smo očima i pokretima prepoznali folklorni ples tarantella, miris naranči i zvuk drumbulja.

Dolazeći do tog cilja znatiželjno smo promatrati Apenine (uz Alpe i Padsku dolinu, treću pri-

Italija i Sicilia iz satelita: vulkanski oblak desno od Sicilije

DRAGO TROŠELJ, Našice

rodnou cjelinu Italije), što se pružaju u nekoliko usporednih lanaca kroz poluotočni dio te slikovite zemlje. Od tri poznata planinska vrha: Monte Cirmone (2163 m) na sjeveru, Corno Grande (2912 m) u skupini Gran Sasso na srednjem dijelu i Serra Docedovne (2271 m) na jugu, neki od nas bili su na dva vrha, ali nitko od nas nije bio na još daljoj Etni koja nas je već godinama neodoljivo privlačila.

Radi Etne (3323 m), tog plemića među vulkanima (kako to Haron Tazieff u svojoj knjizi "Krateri u plamenu" razložno naziva), zapravo goleme crne gromade na čijem vrhu zjapi kamena čeljust, a čiju bolesnu utrobu nije moguće vidjeti, niti liječiti, došli smo se pokloniti Empedoklovu duhu, jer je taj veliki filozof iz Agrigenta (493-433) bio prvi mučenik znanosti o vulkanima. Nai-mje, prema pričanjima, stari filozof proveo je mnoge godine na vrhu Etnе, čija se visina stalno mijenja, a koja je uvijek prijeteći dimila, sve do onog dana dok se odviše smjeli promatrač nije survao u krater.

Putovati do tog izazovnog cilja zemljom koja je neizmjernim vrijednostima svojih kulturno-povijesnih spomenika, prekrasnim i mnogobrojnim plažama na obalama pet mora i bistrih jezera, svjetski čuvenim zimsko-športskim središtima i vidljivo oslikanom poviješću toga starog, nadarenog i vrijednog naroda, značilo je samo potvrditi da je cijela Italija jedan muzej dviju kultura, nastao kroz tri milenija života na jugu stare Europe.

U kampu u Salernu na obali Tirenskog mora imali smo vremena za razmišljanje o vulkanima. Prema starorimskoj mitologiji, bog vatre i kovač-kog umijeća Vulkan svoje "vruće radionice" očito je zbog nekog razloga porazbacao širom našeg planeta. Ali zašto je u samom središtu nekadašnjeg Rimskog Carstva smjestio čak tri: Vezuv (koji nas onako u prolazu nije zadivio), Stromboli (koji su zapravo velika bomba na malom otočnom prostoru) i Etnu (najveći aktivni vulkan u Europi), ostalo je pitanje bez pravog odgovora.

Iz pristaništa Villa S. Giovanni (na samom vrhu talijanske "čizme") trajektom smo prešli Messinski tjesnac, taj razmnožnik straha i legendi sta-

Vulkanski lijevak na Etni

Foto: Dr. Ž. Poljak

rih pomoraca, ratnika i trgovaca, nastalih na vjerovaniju da u morskim dubinama 33 km dugog te 3-10 km širokog morskog prolaza (koji povezuje Jonsko i Tirensko more) žive opake morske nemani Scila i Haribda. U sigurnosti velikog i modernog plovila zamišljamo što su stari prolaznici ovim tjesnacem proživljivali u strahu i borbi sa snažnim morskim strujama, vjetrovima i postojećim pričama o čudesnim nemanima.

Na drugoj obali dočekala nas je legendarna Messina, grad koji osnovaše Grci u 7. stoljeću p.n.e. Nažalost, zbog pristigle kiše (na Siciliji u mjesecu srpnju!), nismo uspjeli vidjeti čuvenu i čudesnu katedralu iz 11. stoljeća s najvećim satom na svijetu, te Neptunovu fontanu. Požurili smo prema 90 km udaljenoj turistički dražesnoj Taormini dvadesetak km dalje uz obalu Jonskog mora, našem slučajno odabranom, ali vrlo ugodnom kampu San Marco. Odavde smo kroz gajeve narandi, na čijim je stablima bilo obilje crvenkastožutih plodova, ushićeno promatrati Etnu, taj najpoznatiji i najveći prirodni svjetionik na svijetu, iz čijeg se "dimnjaka" stalno uzdižu gust dim i plamteće buktinje.

Do visine od 2000 m do Rif. Sapienza pošli smo autobusom, malom vijugavom i preuskom cestom kroz zadnja naselja: Venerinu i Zafferanu, odakle započinju strašni prizori i bezbrojni dokazi

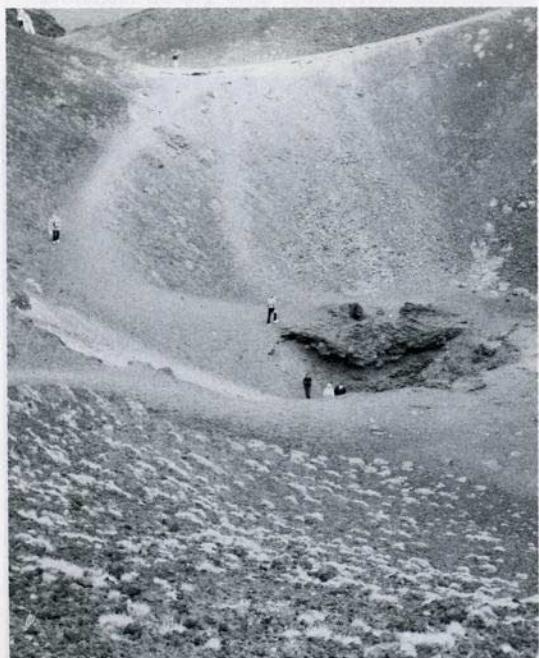
Vulkanski oblak na Etni

Foto: D. Trošelj

jezovitih djelovanja lave, što je kroz bezbrojne lijevke, kao ognjena masa kroz nabrazdana korita, kod svake erupcije klizala prema dolini. Na toj visini, u ovratnicima te planine-vulkana začudo raste kestenovo, lipovo, pa i zakržljalo hrastovo drveće, te čudesno lijepo cvijeće iz mediteranske mirisne ponude, dokazujući nam tako svu tragicnost borbe čovjeka i ove prirode od pamтивijeka do danas.

Dok se penjemo uz potpuno crn bok ove planine, potvrđujemo među sobom da se čovjek, unatoč tome što je ukrotio mnoge prirodne pojave, još ne može s uspjehom suprotstaviti potresima, dramatičnim atmosferskim djelovanjima, navalama plime, a osobito erupcijama vulkana. Posebno su vulkani oduvijek plašili, ali i zanimali čovjeka zbog svog sjaja, užasa i tajnovitosti, a i privlačili zbog onog što su mu nudili.

Nakon polovice prijeđenog puta upozorenici smo da nije uputno izaći do kratera, jer je Etna već duže vrijeme, a osobito toga dana, nemirna. Malo poslije i sami smo se uvjerili da je vulkan počeo opet ljutito micati gustim obrvama, što je bio siguran znak da se želi opet probuditi. Iz gromade crne gromade stvorene kroz tisuće godina

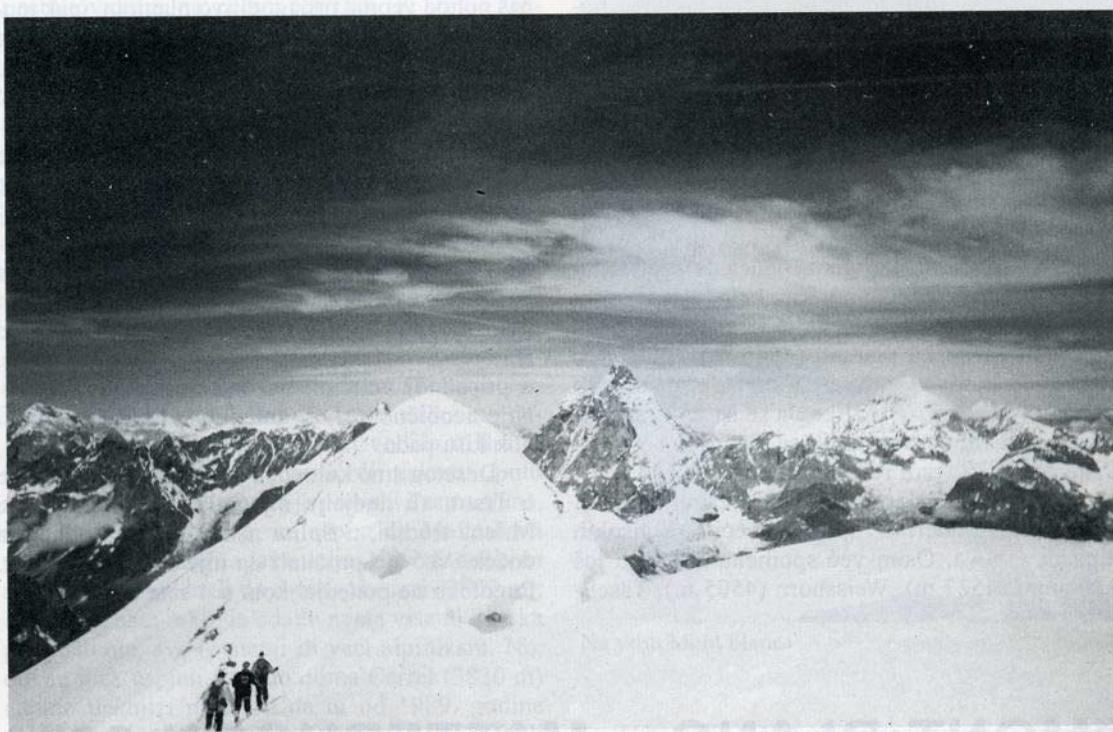
Silaz u vulkanski lijevak

Foto: Dr. Željko Poljak

života, buđenja ili tajanstvenog utihnuća, iz desetaka pukotina, kao kroz nosnice, izbjiao je dim čiji smo plinovit miris dobro osjećali. Putujući oblaci slali su svoje preslike na tu veliku crnu neman, na čijoj se površini svjetlucalo izbačeno kamenje različitih veličina i boja, ublažavajući tako slike bespuća. Tu gore u ovoj veličanstvenoj pustosi više nismo mogli pronaći bilo koji oblik, a niti najave želje za životom.

Približili smo se vrhu vulkana iz čije je orijske gubice, kao kakvog razdraženog diva, jezivo tutnjalo, grmilo i izlazilo bezbroj stupova ugrijanog dima i plinova. Sam uspon do kratera pričinio je blag, ali iznad kratera sa svih strana sabijeno je na stotine brežuljaka nepoznate strukture, najčešće u obliku krnjih stožaca visokih od 100-250 m. Nad kraterom stajali smo zapanjeni i pomalo uplašeni onim što smo vidjeli i onim što smo slušali. Penjući se na obližnji stožac, izložili smo se neposrednoj opasnosti, jer je jedan od sporednih vulkana upravo izbacivao pred našim očima na udaljenosti od svega 100 m, uz prasak i tutnjavu, visoko u zrak kamen i pijesak. I s naše lijeve strane duboko ispod nas nešto se ozbiljno događalo. Tlo ispod naših nogu upozoravajuće je podrhtavalo, a tutnjalo je i pucalo na sve strane, što nas nije posve iznenadilo s obzirom da su nas dan prije uspona upozorili da Etna kroz na stotine sporednih vulkana različito djeluje. U toj zbrici svega do tad nedozivljenog, radoznalo smo promatrali grad Cataniju (udaljenu svega 20 km), a s jednog od stožaca prepoznali smo i Reggio di Calabria, te svuda oko mala sela i trgovista. Stajali smo na mjestu odakle se mogu vidjeti čak tri mora! Glasno razmišljamo kako ovdje biva kad iz velikog plamtećeg oka te zastrašujuće gromade teče užarena lava.

Spuštajući se s vrha pokušavam doći do mjesta s desnog boka planine, punog nevjerojatnih mješevih oblika nastalih stoljetnim prelijevanjem lave, s namjerom da priđem čuvenom Torre del Filosofo (nazvanog po onom našem Empedoklu). No, dolazeći gusti oblaci i hladna magla (!) u kasno predvečerje prekinuli su naše namjere. U planinarskom skloništu Rif. Picollo srdačno nas je pozdravila nekolicina sicilijanskih planinara. Ponuđeni pićem, koje je žarilo izvana kao i u našim ustima, nazdravili smo Etni i Siciliji.

Matterhorn s Beithorna

Foto: Milena

"MATTERHORN 97" ILI NIJE SVAKI DAN PETAK

I. T. MARINOV, Split

U drevnom gradu Splitu, na Voćnom trgu, sreli smo se nas troje: Milena s biciklom i ja bez bicikla. Lako smo se dogovorili – cilj je Matterhorn (4478 m), a ostalo što bude. Milena je prošla tri ljeta "monblanila" i iznenadit će se u Chamonixu ako je ne vide ove godine. Ja sam nakon duge ratne stranke lani bio na najvišim planinama Austrije, Italije i Francuske (tj. Europe). Nakon raznih kombinacija, krećemo iz Splita 30. srpnja navečer samo nas dvoje. Odbor za ispráćaj bio je veoma brojan. Hvala! Zahvala i svima koji su naš pohod pomogli mišju, rječju ili djelom.

U Zermattu smo nakon 20 sati putovanja. Već se iz vlaka ukazao naš cilj, ali sav pod snijegom i ledom. Ovdje sam bi 1990. i računao sam uglavnom sa "suhim" penjanjem preko Hörnigrata. U gradu dolazimo do zanimljivih podataka: unatoč

brojnim pokušajima i nesrećama, ove se sezone još nitko nije popeo na Matterhorn. Imamo rijetku prigodu – popeti se prvi! Velikodušno tu mogućnost prepustamo drugima. Većina se alpinista bavi drugim usponima čekajući poboljšanje prilika na Matterhornu.

Poslije dvodnevног lakog zagrijavanja uspijemo se 3. kolovoza na Breithorn (4160 m) na švicarsko-talijanskoj granici. Slijedi dan odmora a zatim krećemo na Monte Rosu (drugu po visini europsku planinu), odnosno prema njenom najvišem vrhu Dufourspitzi (4634 m). Dana 6. kolovoza uranak je na Monte Rosahütte po običaju u dva sata. Ugledavši mutno nebo većina se ranoraničaca vratila na "spavanje". Uz malo vrludanja, u zoru smo na Monte Rosaglečeru. Počinje padati sitan snijeg i vraćaju se oni rijetki navezi koji su

bili ispred nas. Idemo dalje. Pošto je snijeg postao gušći, na oko 3650 m započinjemo taktičko povlačenje. Srećemo Tomasa iz Madrida – sjedi na naprtnjači i razmišlja: naprijed ili nazad? Nakon kraćeg razgovora ostavljamo ga na istom mjestu, u istom položaju i s istom dilemom. (Poslije se ipak vratio.) Slijedi povratak preko Gornerglečera i skupljanje kamenčića za uspomenu. Ledenjak mi djeluje lošije nego prije sedam godina.

Milena se 7. kolovoza uspinje na Platthorn (3345 m). U Zermatt s Mont Blanca dolaze Makarani a s Grossvenedigera Kambelovčani. Zatim Milena iz Rande kreće na Dôm (Katedralu), treću po visini europsku planinu (4545 m). Na vrh se popela 9. kolovoza i vratila savladavši ukupno oko 6300 m visinske razlike. Ja se istog dana upućujem pod Matterhorn gdje se stanje poboljšalo. Prije povratka "radi reda" penjem kraći dio

Hörnligrata. Pakiramo se i napuštamo Zermatt. Da li ponovo doći? Ovdje je najveći broj visokih alpskih vrhova. Osim već spomenutih, tu su još Liskamm (4527 m), Weisshorn (4505 m), Täsch-

horn (4490 m)... Dakle, doći ali drugačije. Iako je naš pohod veoma prilagodljivo planiran, ipak možemo reći da nije bilo baš po planu. Dobrih je uspona bilo, najjači je svakako bio uspon na Dôm. Jedina sudionica ovog pohoda se od 9 dana samo jedan odmarala.

Još nekoliko dojmova. Ne znam je li bilo više Španjolaca ili Britanaca, ali je Japanaca bilo "kao Kineza". Sunarodnjaci su nam bili na usluzi. Posjetiteljima preporučujem obilazak starog Zermatta, s očuvanim kućama od prije nekoliko stotina godina. Od faune smo vidjeli jednog svisca, ali i dvije (južnoameričke) ljame. Kravu – jedan od simbola Švicarske, nisam video (osim tri umjetne, u prirodnjoj veličini, na balkonu jedne zgrade). Nije neobično vidjeti umjetno zalijevanje trave i dok kiša pada.

Desetog smo kolovoza imali planirano čekanje u Trstu, ali nedjelja nije bila u planu. Iako se Milena trudila, u Splitu nas nije čekao odbor za doček. Već ste pročitali da nije svaki dan petak. Pogotovo ne ponedjeljkom u 4 sata ujutro.

"MONT BLANC – MATTERHORN 96"

ZVONIMIR ČAMILOVIĆ, Bjelovar

Svakom "običnom" planinaru životni je san da se popne na vrh Europe – Mont Blanc, a malo jačem planinaru na jedan od najtežih i najopasnijih vrhova Europe – Matterhorn. Poučeni uspjehom prošlogodišnjeg pohoda na Mont Blanc, odlučili smo organizirati kombinaciju s oba vrha i na taj način ostvariti san mnogim našim prijateljima. Prvi problem je bio vrijeme u kojem bi se akcija odvijala. Iskustvo je pokazalo da je desetak dana krajem srpnja najbolje vrijeme jer je stabilno, a na usponu još nema velikih gužvi. Putovali smo unajmljenim autobusom popunjениm sa 30-35 ljudi. Naime, taj je broj upravo dovoljan da putovanje bude relativno jeftino i da u autobus stane sva oprema. Troškove puta sveli smo na najnužnije i razmjerno ih podijelili po svakom putniku. Radi povoljnosti cijene čak su organizatori i sam vođa puta plaćali jednakako kao i ostali. Kao pomoć prijateljima i radi uspjeha akcije isplatilo se učiniti ovu žrtvu.

Organizator akcije, HPD "Bilogora" iz Bjelovara, nije uspio iz svojih redova skupiti dovoljan broj sudionika, pa se ekipa popunjavala i iz drugih područja. Tako je za dio članova iz Slavonije najviše zaslužan Antun Kasapović-Čupo iz Đurđenovca, a Podravce su skupili Damir Srednoselec i Vlado Bunić iz Koprivnice. Troškove puta snosio je svatko ponaosob iz svog novčanika, a pokušalo se malo i sa sponzorima. U današnjoj novčanoj oskudici ne možete očekivati neke novce, pa su nas svojim proizvodima uglavnom pomogla prehrambena poduzeća. Tako su pomoći pružili "Sirela" i "Koestlin" iz Bjelovara, te "Podravka" iz Koprivnice. Dobrim nas je dijelom u hrani pomogla i naša vojska, a dobili smo i Isostar proizvode tvrtke "Aquarius" iz Osijeka. Majice je poklonila i tiskala grafička tvrtka "Amanita" iz Bjelovara. Visinsku opremu smo skupljali od svud i svakud, a poslije se pokazalo da se ona razmjerno povoljno može unajmiti u Chamonixu.

Tako opremljeni, te oboružani putnim planom i zemljovidima, navečer u četvrtak 18. srpnja krenuli smo u veliku pustolovinu. Odlučili smo uglavnom putovati noću zbog manje gužve na cestama, noćne svježine i uštede na spavanju. Ujutro u petak stali smo na otprilike polovici puta, na jezeru Lago di Garda. Taj smo dan iskoristili za posjetu zabavnog parku Gardaland i kupanje na jezeru. Neki naši članovi kažu da su ih više zastrašile sprave za plašenje u Gardalandu nego bilo koja planina u životu. Tako je to iskustvo poslužilo kao dobra psihološka priprema za uspon.

U noći krećemo dalje i u subotu ujutro stižemo pod Matterhorn. U jutarnjoj magli iskrcavamo našu malu i hrabru ekipu poželivši im sve najbolje. Nakon slikanja ostavljamo ih tamo i odlazimo dalje prema Chamonixu. U stanici vodiča u Breuil Cerviniji prošle smo godine dobili tiskanu uputu za uspon i u međuvremenu je preveli. Prema tome, i priči njihovih vodiča, za uspon na Matterhorn treba samo kondicija i jaka volja. Naši su dečki sa svom opremom došli do doma Abruzzi (2802 m). Poslije su nam rekli da odатle nema više ni koraka planinarenja, sve je manji ili veći alpinizam. No, oni su ipak uspjeli stići do doma Carrel (3830 m) i tamo u knjizi pročitali da tu od 1989. godine nije bilo niti jednog Hrvata. Osim toga su pročitali vrlo ozbiljne upute za penjače koji žele na vrh, a koje svjedoče o težini uspona. Iako s malo opreme i alpinističkog znanja, ispenjali su još malo stijene iznad doma. Na jednom opasnom prevjesu, negdje na oko 4000 metara, uvjerili su se da dalje ne mogu, pa su odustali. Tako je bio srušen mit da Matterhorn može ispenjati običan planinar, s malo alpinističke opreme i znanja. Za koju godinu, uz puno vježbe i opreme, oni će pokušati ponovno.

Veći dio ekipe, koji je krenuo na Mont Blanc, u subotu ujutro protutnjao je kroz 11 km tunela ispod želenog vrha i sretno stigao u Chamonix. Smjestili smo se u kampu Molliasses na samom ulazu u mjesto. Kamp je prilično luksuzan, ali i s prihvatljivom cijenom od 30 franaka po osobi na dan. Uz Grenoble, Chamonix je najljepši i najveći visinski turistički centar Francuske, a to se na svakom koraku i vidi. Mogućnosti da nešto vidite i iskušate su neizmjerne, a ograničava ih samo debljina vašeg novčanika. Usluge u ugostiteljskim lokalima izrazito su skupe, ali su zato cijene u trgovinama vrlo slične našima. Sportsku i planinarsku opremu možete kupiti vrlo povoljno. Taj prvi dan u Chamonixu smještamo se u kampu, opskrbljujemo hranom, odmaramo i sređujemo opremu. U sljedeća dva-tri dana bit ćemo u planini.

Na vrhu Mont Blanca

U nedjelju u šest ujutro se ustajemo i odlazimo u obližnji Les Houches. Od atle nas žičara podiže na 1800 metara visok vidikovac Bellevue. Nadalje do 2400 metara vozit će nas zupčasta željeznica. Ima samo dva vagončića i ako ne dođete odmah ujutro može se dogoditi da čekate satima na red. To poslije može poremetiti čitav plan uspona. Mi smo stigli na prvi vlakić i u 9 ujutro konačno krenuli na uspon. Do doma Tette Rousse (3167 m) vodi prostrana i udobna staza. Ima poneku snježnicu, ali je većinom suha. Do ovog doma stižu baš svi koji su krenuli iz kampa. Za neke je tu kraj uspona, ali u svoj dnevnik mogu upisati respektabilnu visinu. Oko petnaestak ljudi kreće prema vrhu. Mora se reći da su gotovo svi uspješno obavili uspon, što je izuzetan rezultat. Iznad Tette Rousse se već pomalo koristi i cepin jer su snježnice prilično kose. Druga oprema sve do sljedećeg dana neće zatrebati.

Nakon pola sata dolazi se do okomite 600-metarske stijene na vrhu koje je dom Aig. du Gouter (3817 m). Tu je jedan od najopasnijih dijelova uspona, tzv. "Zid smrti". Kroz okomiti kanal u stijeni povremeno padaju rijeke većeg ili manjeg kamenja. Također, kad se otopi led, tada šibaju mlazevi vode. Treba prijeći nekoliko desetaka opasnih metara. Doduše, povučena je sajla, ali

kako je teren godinama propadao, ona je previšoko. Tko ima opremu da se na sajlu može zakvačiti, prolazi bez poteškoća, a ostali se snalaze kako umiju. Uspon od Tette Roussa do Goutera traje oko četiri sata. Staza u stijeni je teška i slabovidljiva, povremeno sipar, a na najtežim mjestima osigurana. Već se osjeti nedostatak zraka, a svi uglavnom izgube tek. Mnogima je teži uspon do doma Gouter nego na sam vrh jer nose podosta opreme. Za uspon na vrh morat ćemo kupiti vodu jer svu nismo mogli ponijeti. Za divno čudo, priznaju naše iskaznice i plaćamo povlaštenu cijenu spavanja. Spava se na podu jer je u domu velika gužva. Samo rijetki sretnici mjesecima prije uspiju rezervirati krevete.

Ustajanje je u pola dva ujutro i onda nastaje opći krkljanac. Svi nastoje što prije izaći na terasu, navući visinsku opremu i složiti naveze. Slijedi uspon po snijegu i ledu, i zato su obvezatni cepini, dereze i navez. Ujutro je također nužna naglavna lampa. Te lampe u svemirskom mraku visina dobro trasiraju cijelu stazu, tako da nema poteškoća sa snalaženjem. Uspon do vrha traje oko šest sati, a na polovici se nalazi sklonište Vallot (4362 m). Sklonište je malo, neopskrbljeno i negrijano. Također i nije baš najčistije, ali u nuždi može dobro poslužiti. Do Vallota uspon nije težak ali je nadalje prilično zahtjevan i opasan. Cijelim putem treba paziti da se ne nagazi koja

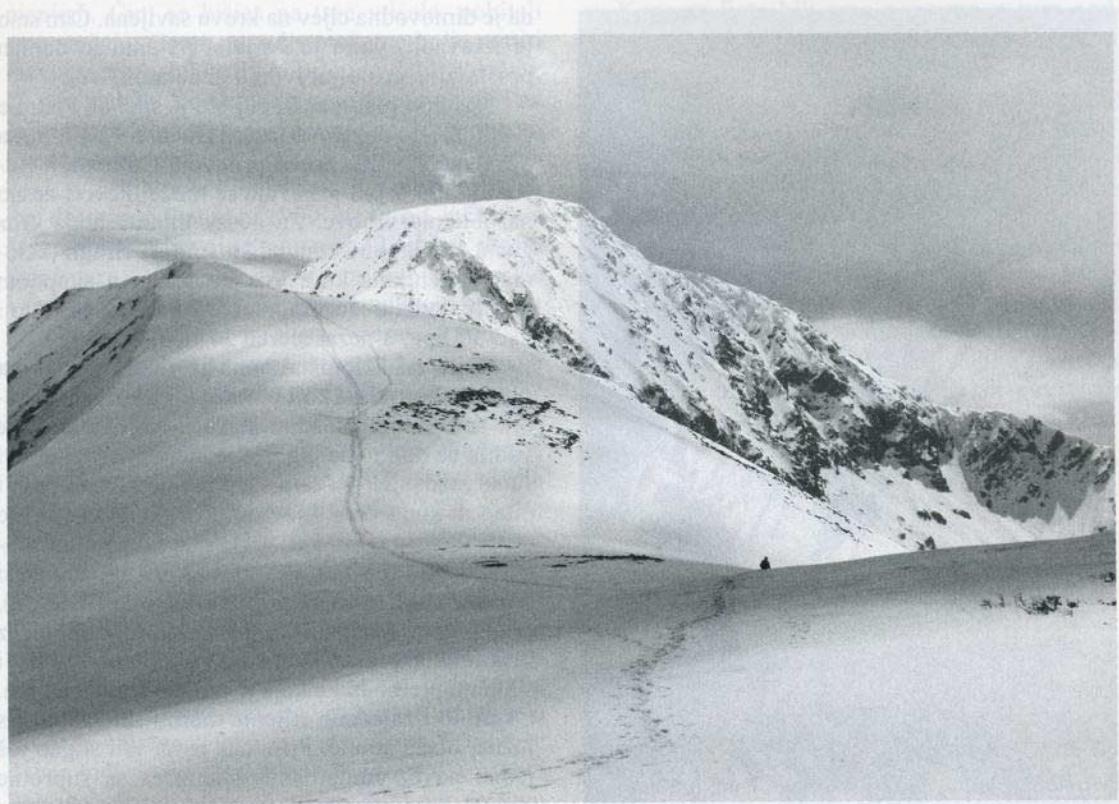
veća pukotina u ledu. Najopasniji dio je jedna streha, oko pola metra uska, prilično dugačka i kosa. Poseban je problem mimoilaziti se na njoj.

No, nakon svih muka dolazi vrh. Djeluje prilično neozbiljno, kao lagano zaobljena kupa, uska i dugačka. Više izgleda kao komad seoskog puta pod snijegom. Ipak, na vrhu smo Europe i tu se danas vijori hrvatski barjak. Uspjeh je tim veći što nas je tamo gore došlo mnogo. Silazak je težak, crpmo zadnje atome snage. Na skloništu Vallot smo prisiljeni dobro se odmoriti. U povratku susrećemo Hrvojku iz Bjelovara i Darija iz Osijeka. Oni kasne iza nas i postat će heroji ovog uspona. Naime, kad smo mi već sišli dolje, oni se drugi dan po oluji penju na vrh. Uspijevaju stići na vrh zajedno s Puljanima. Pri spustu jedna Puljanka zamalo pogine. Dan i pol nismo znali jesu li živi. Kad su se vratili živi i dobrano pečeni, svi su bili presretni, a osobito vođa puta. Treba znati da su za vrlo jako sunce nužne kreme i ulja velikih zaštitnih faktora, a što oni nisu imali. Ipak je velika sreća što su se kroz oluju probili živi. No, po uspješnom povratku uslijedilo je višednevno slavlje, što se baš i nije svidjelo mirnim Francuzima.

Sljedećih nekoliko dana turistički obilazimo ledjenake i vidikovce, te trošimo posljednje novce na nešto planinarske opreme. U povratku kroz Italiju još ćemo pogledati Veronu, Padovu i Veneciju, te se vrlo zadovoljni vratiti kućama.

"PLANINARSKI DNEVNIK"

Dok ovo čitate, već će izaći iz tiska novo, četvrto izdanje "Planinarskog dnevnika". Kao i prijašnja izdanja, na početku je oko 40 stranica korisnih tekstova: adresar svih 140 društava u Hrvatskoj, osnovni podaci o planinarskim kućama, tabelarni prikaz najviših planina u Hrvatskoj i u svijetu, najdubljih i najdužih špilja, naputak o vremenu i određivanju prognoze, prvoj pomoći, planinarskoj opremi, postupak u slučaju nesreće, adresar stanica Gorske službe spašavanja, o odštetni osiguravajućem zavodu u slučaju nesreće, planinarska kronika, popis naših ekspedicija i kalendari za 1998. i 1999. godinu. Na kraju je velik broj praznih stranica za otiskivanje žigova, bilješke, potpisne i sl. Korice su od debele plastike, s utisnutim grbom Hrvatskog planinarskog saveza. Cijena po broju je 20 kn, a društvima se odobrava rabat od 20% ako naruče bar 5 primjeraka. Nabavlja se u poslovnicama Hrvatskog planinarskog saveza.

Lijevo Lolaia Sud, straga Retezat

Foto: A. Kasapović

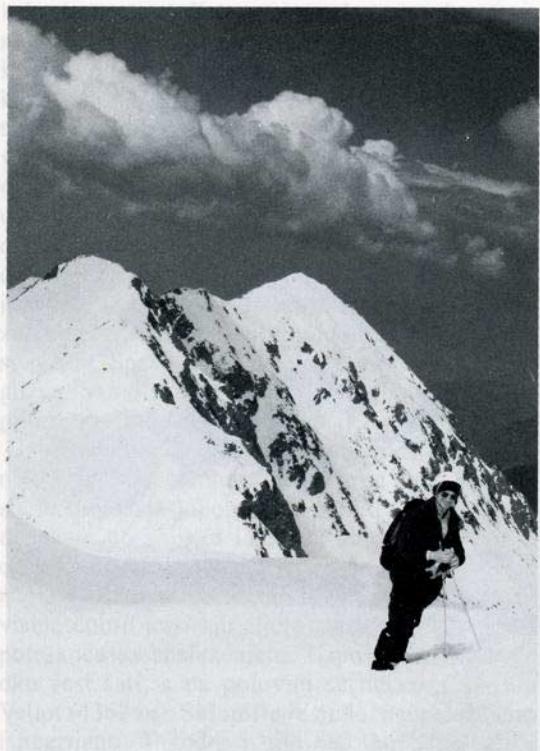
MUNTII RETEZAT U KARPATIMA

ANTUN KASAPOVIĆ, Đurđenovac

Davne 1988. g. bio sam prvi put u Karpatima i tom prilikom na najvišem vrhu, Moldoveanu (2545 m). Tada su bile teške prilike u toj zemlji, siromaštvo i neimaština posvuda, a svaki pedalj zemlje uredno obrađen. Govorilo se da vraćaju inozemne dugove i narod je vjerovao da će biti bolje kada više ne budu dužni. Gledajući oko sebe vraćali smo se u rano djetinjstvo, u vrijeme dok smo se i mi igrali u prašini. Sada mi je to izuzetno draga uspomena iz tog vremena i dobro iskustvo za buduća putovanja.

Ovoga je proljeća profesor Obad iz Osijeka predložio da idemo planinariti u Karpate te da je sada cilj jedan nacionalni park s puno jezera. Skupilo se osam ljudi i odredilo termin: od prvog do četvrtog svibnja. Vjerovali smo da je većina do-

mova već otvorena u to doba, ali smo ipak ponijeli još dva šatora. Da izbjegnemo gužvu na graničnom prijelazu u Donjem Miholjcu, krenuli smo rano ujutro. Kroz južnu Mađarsku smo se kretali izuzetno brzo, ceste su dobre, a pošto je bio praznik rada, promet je bio slab. Kod graničnog prijelaza Nadlac usmjerili su nas na Batonyu, što nas je usporilo, a ni granična procedura nije bila puno brža. Na sreću, carinika je samo zanimalo kamo idemo tako natovareni. Kroz veće gradove, Arad i Devu, prošli smo bez zaustavljanja. Zadržali smo se tek u Hunyadoari ne bismo li vidjeli čuvenu utvrdu mađarskog plemića Janoša Hunyadija. Malo smo se zadaržali u Hategu tražeći restoran, pa smo bili upućeni u mjesto Santamaria Orlea gdje usput ima dobar hotel. U hotelu smo za male nov-

Pietrele (2270m)

Foto: A. Kasapović

ce dobili pristojan ručak. Predvečer smo nastavili prema nacionalnom parku i nakon šest km uslijedio je odvojak s glavne ceste (Hateg-Petrosani) za Nucsoaru i cabanu Pietrele. Još 11 km asfalta i 6 makadama uz rječicu Nucsoara i stigosmo do cabane Carnic (Cascada), na visinu od 1005 metara.

Kada smo doznali da je cabana Pietrele otvorena, pokupili smo sve stvari, osim šatora, i zaključali automobile.

Već nakon 200 metara uspona po suhoj cesti naišli smo na snijeg, koji je s visinom bivao sve dublji. Do Pietrele smo stigli u sumrak. Stiv i ja smo pokušali rezervirati smještaj, ali znanje njemačkog i engleskog nije urodilo plodom. Osim rumunjskog, znali su mađarski i francuski. Kada je stigla Osječanka Tanja (po baki Mađarica), stvar je riješena: smješteni smo u dvije sobe, jednu šest-krevetu i jednu dvokrevetu. Te brvnare (iznutra ožbukane i okrećene) zovu microcabane. Imaju peć na drva i električnu rasvjetu u večernjim satima. U našoj dvokrevetnoj sobi boravio je član posluge kojeg su nekamo premjestili. Vratio se da nešto važno objasni i pokuša naložiti vatru. Sve bi ostalo na pokušaju da nisam izašao i primijetio

da je dimovodna cijev na krovu savijena. Čim smo je izrvnali, vatra je gorjela, pa smo to odmah proslavili s gostoljubivim domaćinom.

Naš prvi planinarski cilj bio je stići od Pietrele (1480 m) do najvećeg jezera Bucurei (2070 m), a do njega se stiže preko prijevoja Curmatura Bucura (2206 m). S prijevoja se može lijevo i desno na obližnje vrhove. Za 40-ak minuta hoda kroz gustu smrekovu šumu naišli smo na rifugo (sklonište) Gentiana koje ima 20 ležaja u skupnom ležištu; kuhaju izuzetno dobar čaj (zašećeren stoji oko 50 lipa, a nezašećeren 30 lipa).

Dalje od skloništa šuma je rijedaa i završava rijetkim borovima koji prelaze u klekovinu. Slijedili smo dobro utabanu stazu u snijegu, koja je vodila uz dolinu na jug. Na jednom mjestu tragovi su se razdvajali pa sam sustigao društvo skijaša i pitao ih kuda vode lijevi tragovi. Odgovor je bio jasan: Peleaga (čit. Peljaga) – najviši vrh u nacionalnom parku Muntii Retezat (2509 m). Slijedeći tragove stigli smo na prijevoj Pietrele (2195 m), preko njega nastavili na jug i uskoro izmiljeli iz niskih oblaka. Napokon smo vidjeli put do vrha i skupinu prethodnika koja je upravo stupila na vrh. Okomito i zaledeno stijenje morali smo zaobići s južne, blaže strane. Prije nas je na vrh stigao još jedan navez rumunjskih planinara sa suprotne strane. Pred završnim usponom susreli smo se s obadva naveza koji su silazili. Nismo se dugo zadržali na vrhu, potjerala nas je hladnoća s nekoliko minusa i uvijek neugodan vjetar. Napravili smo par snimaka i krenuli za njima. Niz zaledenu strminu moglo se na stražnjici sići brže, no Stiv ne uživa u takvim silascima.

Kad smo stigli u pravac s grebenom Pietrele, sjetim se "Ribljeg repa" u Himalaji, jer je ovaj sa svojim vrhovima upravo tako veličanstveno dje-lovalo.

Rumunje smo dostigli na južnom vrhu (2270 m). Greben je dalje vrlo oštar, a napuh na njemu mekan jer je temperatura porasla, pa smo se vrtili. Ionako smo napravili više od očekivanog. Propadali smo u omekšan i vrlo dubok snijeg, čak do pazuha tamo gdje su ispod klekovine ostale šupljine.

Čaj u Gentiani bio je pravi eliksir poslije ovakvih napora. Put prema microcabanama dobro je utaban te smo lako i brzo stigli do tih brvnara. Trebalo je za sutra prošušti obuću i odjeću. Predvečer se naoblačilo i počelo kišiti.

Stiv i ja smo ustali u cik zore, a vani su romnjale kišne kapi. Popili smo kavu i čekali drugi dio ekipe, koji zbog ove rosulje nije žurio sa spre-

manjem. Čim se kišica na tren utišala, pohitali smo na čaj u Gentianu, gdje možemo bolje pratiti razvoj vremenskih prilika. Bilo je i dalje oblačno, ali nije padalo. Kod domara smo se pretplatili i za čaj na povratku, ako nas nevrijeme vrati ovamo (da ne nosimo njihove sitniše u vrijednosti od pola kune, a teških pola kilograma). Kretali smo se na jug do jezera Pietrele (1990 m), a od jezera na zapad preko prijevoja Stanisoara (2130 m), jezera Stanisoara (2035 m), sve do prijevoja Saua de Vara (2251 m). Jezera smo prepoznali kao udoline veličine nogometnog igrališta – naravno pod snijegom. Na greben Custura Retezatului smo izašli prilično južnije da bismo izbjegli visoke napuhe kod prijevoja. Kada smo se približili Rezetazu, oblaci su se razišli i bilo nam je vruće. Snijeg je bio mekan i duboko smo upadali sve dok nismo izašli na granicu smrzavanja – oko 2300 m. Po jugozapadnoj, blaže položenoj i naglatko zapuhanoj plohi četverostrane piramide, stigli smo na vrh Retezat (2482 m). Po njemu i cijeli park nosi ime. Grebeni su mu usmjereni prema glavnim stranama svijeta, a plohe se spuštaju po pola kilometra niže u doline, samo što je sjeverna strana strmija. Drvena piramida na vrhu još je uvijek bila zavijena snijegom iako je već svibanj. S vrha se dobro vidi cijelo područje: na jugoistoku vrhovi Peleaga i Papusa (visoki preko 2500 m), na jugu trostrana piramida Bucuru I (2433 m), na jugozapadu kanjon rijeke Riu Mare (granica parka). Sjeverozapadno od vrha snijeg je boje bijele kave zbog metalurškog kombinata u Hunyadoari. Spustili smo se na suprotnu stranu do prijevoja Saua Lolaia (2215 m) i tamo našli zaklon od vjetra među stijenama, pa ručali.

Poslije smo opet imali muke s kretanjem u dubokom i razmekšanom snijegu, pogotovo tamo gdje prekriva klekovinu. Odahнуli smo tek kada smo ispod 1800 m ušli u šumu. Vidjeli smo i medvjede tragove. Opel smo stigli do brvnare, sretni, ali iscrpljeni i mokri. Dok smo sušili čarape na terasi i pijuckali kavu, mnogi su nas pitali gdje smo bili jer smo u dva dana poprilično pocrnjeli na proljetnom suncu. Očito su dijelili radost s nama jer su nas nudili raznim pićima (nacionalno piće cuijka, voćna rakija, ima 55% alkohola). Do večeri smo potrošili sve zalihe pića i hrane.

Ujutro smo sišli do cabane Carnic, spakirali se i pošli kući gledajući zasnežene vrhunce s rasvjetalih livada podno Karpata. Doručkovali smo u nekom turском restoranu uz magistralnu cestu, a ručali u poslijepodnevnim satima u Szegedu.

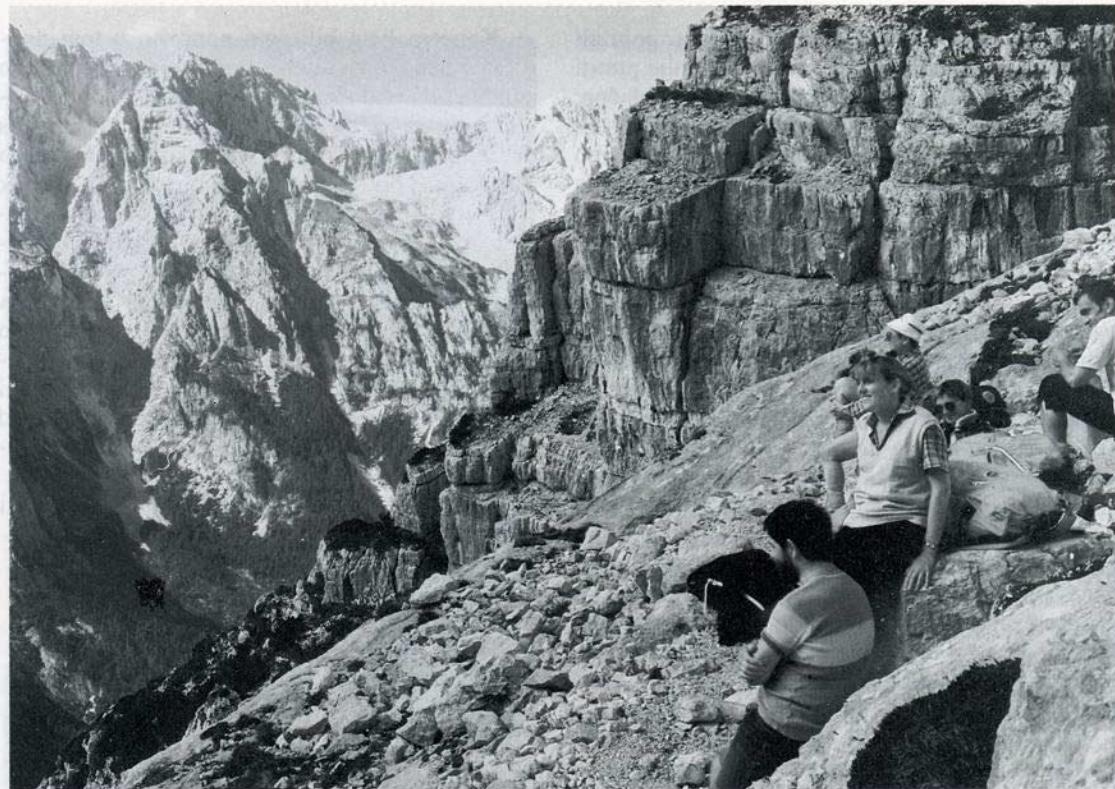
Kući smo stigli oko ponoći.

Koncem ljeta bili smo ponovno u tom području i napokon vidjeli jezera koja su početkom svibnja bila pod snijegom. Vrlo nam je dobro poslužila karta-vodič koja na poleđini ima satnicu s dužinom i težinom puta, visinskom razlikom po dionicama i potrebnim vremenom za obilazak čak trideset i jednog obilježenog puta kroz nacionalni park. Sadrži podatke o domovima i skloništima, broj soba i kreveta te ostale ponude (buffet, restaurant, parkiralište, trgovina i sl.). Ima podataka o stijenama za alpinističko penjanje kao i one koje su turistički zanimljive (Sfinga i Napoleon). Tu su i podaci o nastanku, dubini i veličini gorskih jezera. Opisani su i prilazni putovi od glavnih cesta i zadnjih naselja (vrste cesta i duljina).

Tko se onda ne bi odlučio ponovno doći i uživati!

Na prijevoju između sjevernog i južnog vrha Pietrele
Foto: A. Kasapović

Put Triglava

Foto: Vladimira Horvat

PONOVO ZAJEDNO S TRIGLAVOM

Prof. MIRA ŠINCEK, Varaždin

Sjećam se našega prvog susreta prije devet godina, on – planina gorostasna i ja – sanjar nepopravljivi, nađosmo se “oči u oči”. Zavoljeh ga još dok su mi ga pokazivali iz doline, velebnog i gordog, kako tajanstveno vrhom proviruje iz koprenе od oblaka, dalek ali ne i nedokučiv, strog ali ne i odbojan, strašan ali ne i zastrašujući. Bijaše u njemu nešto, nešto toplo što tek živa bića imaju. U svoj toj veličini neke mekoće i bliskosti, koja kao da je s vjetrom šaputala: “Ne boj se, dođi, ta dugo već čekam na te!”

A tek ja! Sve sam mu staze u snovima od sanjala, sve strmine i dubine maštom premostila i bilo mi je k'o da se odavna znamo. Ta nagledala sam mu se slika i razglednica, naslušala priča o njemu i pjesama napjevušila i prije no što prijeđosmo na TI. I evo tu sam, pod glomaznim mi

cipelama šumi i pjeni se majušna rječica iznjedrena mu iz kamena vječnim snijegom pritiješnjeg, a nad glavom visine šutljivih stijena sjenama išarane, vjetrima cjelivane. Krilima nevidljivim oči me tamo lako podižu i meko opet sunovrate na početak ovoga dugog puta od sebe k njemu, kroz njega k sebi.

Još pamtim svaku riječ što ushit htjede u glas obući (u početku ih mnogo bijaše), svaki uzdah bolni (s početka tek po koji bijaše) i pogled što je i jedno i drugo bezglasjem objedinio i zato bijaše rječitiji od svega (a toga manjkalo nije). Još pamtim sve. Draga lica prijatelja oko sebe, okus vode iz pukotine kamena, zvuk snijega pod korakom teškim, hladnoću metalnog užeta pod vrelim dlanovima, blizinu sunca i neba... sve što se može i ne može izreći. Još pamtim, proživljavam, još sve

to živim.

I nakon njega dalje podoh, naoko ista al' družacija posve, sve k novim i novim planinama nepoznatim. Ali ko tajnu u srcu i očima čuvah naš susret, javu otkanu maštrom i snovima i obećanje da će mu doći, jednom, opet, vistinu doći.

Sazrijevale su boje u mojoj duši, brusile se riječi i jasnile misli, sve sam bolje znala što želim a ne mogu, ne smijem. Svaka mi iduća planina donosila spoznaje nove i potpunije o veličajnoj veličini prirode – planine, o lomnosti i majušnosti čovjeka – mene!

Triglavská kaple

Foto: M. Kemiveš

I dok sam nevidljivo rasla, zarobljena mogućim i dostižnim, sve sam više snova u javi sanjala, a godine su licu nove dodavale bore i po koje srebro kosi. On me je pratio sve to vrijeme, ko prva ljubav što ne blijedi i ne zaboravlja se pa i kad je neka druga istisne i smijeni.

I dodoh mu ponovo (ne odmah idućeg ljeta kao što se naivno nadah), već tek devet godina kasnije. Jer valjalo je prikupiti blago što se vagom ne važe i mjerama ne mjeri, biserje što mnogi ne prepoznaju i kad se o njeg spotiču u hodu, trebalo je potrošiti cipele na mnogim drugim stazama, oči i srce napuniti ljepotom, strahom, patnjom i ljubavlju i tek mu tada ponovo doći.

Aljažev stolp

Foto: M. Kemiveš

I dodoh, stigoh, do vrha mu se uspeh, vrha u suncu i sjaju, sa svim slikama začudnim što mi ih je za prvoga susreta ljubomorno skrивao. Mnogo toga istog drugačijim nađoh, očutih, vidjeh i mnogo toga istog dublje, jače, jasnije naslutih, mnogo toga novog ko dar, ko dobrodošlicu mi dade. Al' od sveg draži bijaše mi zvuk zvona mek i svet što s tornja nove male kapele Snježne Gospe Triglav-ske čak do vrha u nebu nas zvao je i pozdravljava.

I kao da sam samo to sva ova ljeta tražila, utonuh sretna spokojno u mirno sveto okrilje prelijepo kapelice pod sjenom vrha Triglava. Baš ko pod plaštem Gospinim, pod krovom ovim malenim sve mi brige, tuge, promašaji, sve strepnje, tajne, želje odjednom su izbljedjele, tek se dušom razlila bezglasna nijema molitva, molitva zahvaljivanja.

Vani bijaše vedar dan, pun svjetla, sunca, ljudi. Modro nebo nad svim tim umah mi se učinilo svodom jedne velike, sveopće kapelice kojoj je toranj do neba vrh gordoga bijelog Triglava i znađoh tad – ako više i ne dođem u ove divne prostore – moći će zauvijek živjeti od ljepote ne prolaznosti današnjih trenutaka.

U VISOKOGORSKOM SVIJETU SAVINJSKIH ALPA

Putopisni zapis šibenskih planinara

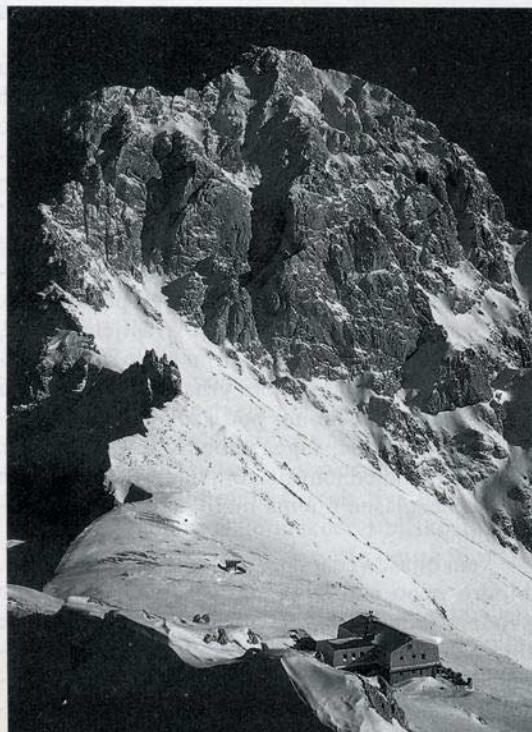
ANTE JURAS, Šibenik

Velebit je za nas hrvatske planinare uviјek bio i ostao našom najdražom planinom, ali treba vidjeti i druge planine. Sve su one lijepe na svoj način i svaka od njih krije neke zanimljivosti. Zato smo, ovoga puta, odlučili da posjetimo Savinjske Alpe.

Prvu smo večer noćili na Medvednici, na Puntijarki, u velikom i udobnom planinarskom domu "Ivan Pačković", a sutra nam se ujutro priključiše i šestorica zagrebačkih planinara. Autobusom s natpisom HPD "Kamenar" Šibenik kreće tako, popunjeno do posljednjeg mjesto, put Slovenije.

Na graničnom prijelazu Lupinjak napuštamo Lijepu našu i vozimo se u pravcu Celja.

Udobna vožnja, dobra cesta i poznata slovenska urednost. Cvjetnjaci pred kućama brižljivo njegovani, balkoni i prozori prepuni cvijeća, rijeke kristalno čiste...

Kamniška koča pod Planjavom (2392 m)

Prošli smo Celje i pratimo tok rijeke Savinje. Posvuda široka ravnica, a uz prometnicu hmeljišta, "savinjski golding".

Prolazimo pored mjesta Ljubno i Luče i još samo 15 km preko Solčave pa smo u Logarskoj dolini, našem ishodištu za Savinjske Alpe.

Susret s Logarskom dolinom ne ostavlja nas ravnodušne, jer ta prekrasna alpska dolina ledenjačkog postanka plijeni svojim izgledom. U gotovo ravnoj crti usjećena je 7 km duboko u Savinjske Alpe. Pri dnu je prosječno široka 250 m i postupno se uspinje sa 720 m nadmorske visine pri izlasku iz Soteske do 110 m u podnožju slapa Rinke. Dolina je okružena sredogorjem, prekrivenim šumama, koje prelazi u visokogorski svijet Savinjskih Alpa s vrhovima Krofička (2083 m), Ojstrica (2350 m), Lučka Baba (2244 m), Planjava (2394 m), Brana (2252 m), Turška gora (2251 m), Štajerska Rinka (2289 m) i Mrzla gora (2203 m).

Dolina je podijeljena na tri dijela. U donjem se dijelu nalazi Log, srednji se dio naziva Plest, a zadnji dio Kot. Log i Plest predstavljaju travom obrasle predjele na vlažnom ilovastom tlu. Ovaj je dio doline naseljen. Seoska gospodarstva Logar, Podbrežnik, Juvanje i Plesnik svojom su kulturnom baštinom utisnule pečat dolini.

Današnji su izgled Logarskoj dolini dali ledenjaci. Na to podsjećaju ledenjačke litice već na početku doline i slap Rinke koji je stvorilo povlačenje zadnjeg ledenjaka.

Zbog svojih prirodnih vrijednosti – hidroloških, reljefnih i geomorfoloških (20 slapova, pećine i špilje, nanosi vode, izvori, litice i stijene i tome slično), Logarska je dolina proglašena pejzažnim parkom. Ona je i utočište brojnih životinjskih vrsta i rijetkih biljaka. Sve je to razlogom da su na snazi razne zaštitne mјere za njezino očuvanje.

U srednjem smo dijelu doline parkirali naš autobus. Raspremili smo opremu i nakon kraćeg odmora krenuli u "osvajanje" planine.

Na samom početku našeg uspona, visoko u stjeni, smjestilo se "Orlovo gniazdo", maštovito izgrađen vidikovac s bifeom. S njega je lijep vidik u dolinu, na okolne planinske vrhove i zanimljivi slap Rinka koji se s visine od 90 m stropoštava

pored njega.

Posvuda mnoštvo planinara s raznobojnim naprtnjačama i turisti željni atrakcija. Slap Rinke tvori rijeka Savinja, čije je izvorište samo 100 m dalje. Voda toga slapa ubrzo ponire, da bi kao rijeka ponornica ponovno izbila na svjetlo dana u obliku drugog izvora Savinje u blizini gospodarstva Logar. Tok Savinje dugačak je gotovo 100 km. Rijeka utječe u Savu kod Zidanog Mosta kao njezin lijevi pritok. Do prvog izvora Savinje, po kojoj su Savinjske Alpe i dobine ime, prilično je strmog uspona, ali su nagrada za svladani put osvježenje hladnom izvorskom vodom i vidici koji sežu na najviše vrhove Alpa, prošarane vječno snježnim krpama.

Savinjske su Alpe poznate i pod imenom Kamniške Alpe, po gradu Kamniku, ali ih stanovnici tog kraja zovu Grintovci, zasigurno po najvišem vrhu Grintovcu, visokom 2558 m. Ta se visokoplaninska skupina, na krajnjem jugoistočnom dijelu južnih vapnenačkih Alpa, naslanja na sjeveru na Karavanke, dok na jugu prelazi u Posavsko gorje. Od ostalog alpskog svijeta rastavlja je Ljubljanska i Celjska kotlina.

Penjemo se već skoro dva sata stazom koja vodi kroz ugodnu hladovinu mješovite šume. Stizemo do Frischaufovog doma na Okrešlju. Sagradilo ga je planinarsko društvo iz Celja na visini od 1396 m. Dom je pravi planinski hotel, na dobrom položaju i dobro opskrbljen. Nad njim se izdižu visoke stijene Turške gore, Brane i Planjave, te vidljiv put kojim ćemo nastaviti svoj uspon na Kamniško sedlo (1885 m).

U domu je uvijek veselo. Pristižu jedna za drugom skupine planinara. Otiskujemo pečate u naše planinarske dnevниke, krijeplimo se zalihama iz torbe i hladnim laškim pivom, te uživamo u panorami ovoga dijela Savinjskih Alpa.

Frischaufov je dom polazište na okolne visoke vrhove "zelo zahtevnom poti". Do Turškog žleba potrebno je oko dva sata, do Lojzove koće preko Skute (2532 m) i na Grintovec oko pet sati hoda, na Planjavu se stiže za oko tri sata, a na Kamniško sedlo za dva sata. Mi smo krenuli preko Kamniškog sedla do Kamniške koće, gdje ćemo prenoći.

Staza najprije vodi preko ogoljelih sipara na čijim se rubovima nalazi vječni snijeg i led, pa onda kroz okomite stijene. Treba prilično kondicije i hrabrosti da se svlada taj put, osiguran sajlama i klinovima. Posvuda oko nas žlijebovi, vrtače, jame i ponori. Ravnjaci pod vrhom slabu su obrasli travom i služe za ispašu malobrojnih ovaca.

Frischauf dom na Okrešlju (1396 m)

Kamniška je koča smještena između stjenovitih vrhova Brane i Planjave, ali dobro zaštićena od mogućih vjetrova i snežnih nanosa. Sagrađena je davne 1906. godine i zadnji put obnovljena 1983. godine. Udoban je to i prostran planinarski dom koji odiše ljepotom, čistoćom i ljubaznošću domaćina. U domu se mogu dobiti razna jela po vrlo pristupačnim cijenama. Mi smo naručili tradicionalnu "enolončnicu s mesom", koja je odlično prijala. Prije zalaza sunca ispenjali smo vrh Branu, a po povratku uživali pred domom u pogledu na okolne vrhove i prekrasnu Logarsku dolinu.

Povratak u dolinu moguć je na više načina: preko vrha Planjave i Babe (2127 m) na Škarje do doma na Klemenšnoj jami, ili preko Turške gore na Frischaufov dom, ili istim putem kojim smo došli. Izabrali smo isti put, jer nam je on bio već poznat. Najhrabriji dio našeg društva krenuo je, međutim, preko Turške gore.

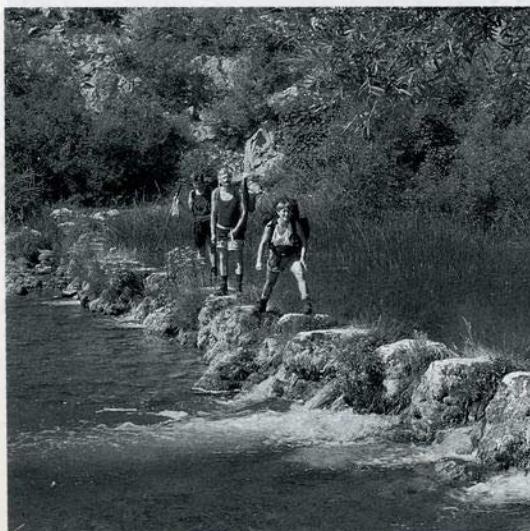
U Alpama smo se proveli divno i ponosni smo na svoj pothvat. Zasluga je to i naših vodiča Žarka Milića i Jure Filipčića, pa im ovim putem zahvaljujemo.

Citateljima preporučujemo da svakako posjeti Logarsku dolinu i iskušaju svoje planinarske sposobnosti u stijenama Savinjskih Alpa.

TRAGOM VODE U KRŠU

VLASTA KOVAC, Zagreb

Nas sedmoro članova zagrebačkog HPD Kapela hodali smo prošloga kolovoza tragom vode u hercegovačkom i imotskom kršu. Išli smo uzvodno rijekom koja se u svom donjem toku, od ušća u Neretu do iza Ljubuškog, zove Trebižat, pa zatim mijenja imena u Mlade ili Mlada, Sita i Tihaljina, dok se u Imotskom polju zove Vrljika ili Matica. Na kraju Imotskoga polja Vrljika ponire u Šajnovića ponor, da bi se s druge strane brda ponovno pojavila kao Tihaljina. Voda naše male skupine, Hrvoje, koji je osmislio ovaj izlet, što uz pomoć specijalnih karata a što intuicijom pronašao je puteve kroz kukuruze i vinograde, polja paprike i rajčice, kupine i makiju. U kršu i šašu otkrivali smo izvore vode. U devet dana propješaćili smo oko sto kilometara, uključujući uspone i veranje po stijenama. U naprtnjačama smo nosili šatore, vreće za spavanje, plinska kuhala i koješta drugo, a domaći ljudi, kad bi nas ugledali ovako natovarene, najčešće bi pitali: "Što prodajete?" Nikako im nije bilo jasno kako nam se hoće ni zbog kakva korisna i opipljiva razloga pješačiti tolike kilometre i s tolikim teretom, po suncu i pripeci, te ako već ništa ne prodajemo, može li biti da dolazimo iz Međugorja i na ovaj način činimo pokoru za počinjene grijehе?

Iz Zagreba smo krenuli noćnim autobusom i u šest ujutro iskricali se na autobusnom stajalištu u Ljubuškom, gdje se jedna do druge nižu gostionice s mnogo zlatnožutog mesinga u montažnim barakama, te zvučnih imena: *Mississippi, Marilyn, Šangaj...* Lokali se otvaraju u sedam ujutro, a u šest sati muškarac i žena s usisačem za prašinu idu od jednog do drugog, čiste, brišu stolove i pepeljare. U sedam stiže mali od šanka, uključuje aparat za espresso kavu. Klozeti su blistavo čisti i mirisavi. Autobus kojim smo doputovali vraća se iz Međugorja, šoferi također dolaze na kavu i donose Jagodi njezin zaboravljeni slarnati šešir. U *Mississipiju* kuhaju odličnu kavu.

U osam se otvaraju trgovine. Kupujemo kruh, pritom teške naprtnjače. Po asfaltu do vodopada Kravice ima osam kilometara. Sunce sve jače prži. Brojim električne stupove i korake između stupova, čini mi se da mi je tako lakše.

Vodopad Kravice na Trebižatu, između Čapljine i Ljubuškog, prvorazredna je prirodna atrakcija. Zasad je ovdje priroda još ostala netaknuta ako se zanemari smeće koje za sobom ostavljaju posjetitelji. Preko Trebižata vodi improvizirani drveni mostić bez ograda. Balansiram po njemu s naprtnjačom. Oko podneva stiže i grupa turista, Talijani koji se očito vraćaju iz Međugorja. Talijani su i SFOR-ovi vojni policaci sa strojnjacima, koji odlučna koraka i važna držanja ovamo dolaze u službenoj ophodnji, no zapravo je i njima vruće pa su se došli ohladiti. Po ranijem dogovoru, na povratku s mora na Kravice su navratili Mladenka i Damir, naši planinarski prijatelji, koji idu u Klobuk, gdje je Mladenka rođena. Uzimaju moju naprtnjaču, donijet će je sutra kad i mi stignemo do Klobuka. Jedina sam u našoj skupini koja je prvi put na ovakvoj turi i nikad još nisam toliko hodala s teškim teretom. Zahvalna sam im što su me rasteretili, jer ni sama ne znam hoću li izdržati sutrašnji dan.

Satore smo razapeli na čistini iznad vodopada. Okolo su vrtovi, privatna imanja, pred vratačima koja vode u jedan vrt parkiran je mercedes ljubiške registracije. Domaći ljudi. Upoznajemo se, a oni nam ostavljaju vrećicu svježe ubranih raj-

čica. Mi sami ne diramo u tuđe. Vođa puta je to strogo zabranio. U Hercegovini nismo ubrali ni jednu jedinu papriku ili rajčicu, jedino što beremo su kupine, drenak, kiselo divlje grožđe i smokve, ali samo one koje su sazrele poludivlje u zapuštenim vrtovima.

Ujutro ustajemo u sedam. Vani je mokro od rose. Sušimo šatore. Berem metvicu i lišće od kupina za čaj. Vodu grabimo iz rijeke. Po još mokroj travi hodamo kroz vrtove duž plavozelene rijeke. Sve oko nas miriše. Prvo selo na putu zove se Žabar. Nove kuće, ali djeluje pusto, bez ljudi. Jedan seljak hrani svinju. Prelazimo most preko Trebižata. Na drugoj strani je Vitaljina. U gostionici u kojoj nude brudet od žaba raspitujemo se ima li put koji vodi uz rijeku. Ima i nema. Valja nam ići kroz polja koja su premrežena kanalima za navodnjavanje.

Izbijamo na cestu Vrgorac – Ljubuški i u gostionici na križanju zapodijevamo razgovor s vlasnikom. Kako se ovdje živi? Odlično kaže. Ovo je hercegovačka Kalifornija. On sam i njegova četiri sina imaju svaki po mercedes, a kaže da u Ljubuškom ima čak 10.000 registriranih mercedesa. Rajčice, papriku, luk i krumpir voze i prodaju u Metkoviću i u Makarskoj. Sve kuće su nove, velike, ožbukane, s crvenim krovovima. Mnoge sagrađene i novcem od pečalbe u Njemačkoj. Gostioničar nudi da utrpa naše naprtnjače u svoj mercedes i odveze ih do mosta na Trebižatu. Voljan je i nas povesti, umjesto da hodamo bolje bi nam bilo, kaže, ležati u hladovini i kupati se u rijeci. Ne prihvaćamo. Hodamo. Opet po asfaltu i podnevnom suncu. Na obali riječnog rukavca djeca moče noge. Pod širokim krošnjama stabala nekoliko plastičnih stolova i stolica, bočalište i kontejner u kojemima ima hladnog piva. Najzad, siesta. Pa opet put pod noge, duž nasipa. Rijeka se više ne zove Trebižat nego Mlade. Most iz turskog vremena. Priča se da su Turci kod tog mosta pobili mladence u svatovima, pa otud ime Mlade. Mnoga imena ovdašnjih mjesta podsjećaju na tursko doba, kao Majić Mahala ili Kapel Mahala, ali se danas izgovara kao *Mala*, a glas *h* se u izgovoru gubi. Kapel Mahala ili Mala je zaselak koji pripada Klobuku. Tu je Mladenka kuća. Klobuk je skupina naselja ali i 478 metara visoko brdo karakteristična oblika, kao stožac. Pogled nam privlači i 1062 metra visoki Matokit, koji je jugozapadno od Klobuka, a ne samo imenom nego i oblikom podsjeća na Matterhorn. Hodamo već više od deset sati. Žedni. Opet jedan most i cesta koja vodi za Klobuk, a preko mosta uz cestu teret-

njak s lubenicama. S druge strane ceste hladovina, potočić, a pored njega na ražnju vrte janjca. Na našu žalost trajat će još dva sata dok bude pečen. Navalismo na lubenice.

U Klobuku naša se rijeka zove Sita. Tek što smo pronašli prigodno mjesto i utaborili se, stižu Mladenka i Damir i donose nam tek ubrano grožđe iz Mladenkinog vinograda. Trebamo, kažu, vidijeti slap Kočušu koji je samo desetak minuta daleko, povest će nas autom. Slap i stare kamene kuće u okolnim Veljacima izgledaju više nego romantično, ali da nije Mladenke koja poznaće ovaj kraj, nikakva nas oznaka na putu ne bi ovamo dovela. Malo dalje od slapa, ispod ceste se jedan po jedan uvlačimo u spilju u kojoj je izvor. Punimo boce i kanister. Pijem vodu iz dlanova, uživam, a oni gore na cesti viču: "Što, zaboga, radiš tako dugo tamo dolje?"

Ptice u grmlju blizu naših šatora idućeg jutra priredile su nam koncert. Umivanje u rijeci u kojoj su se prethodne večeri neki i okupali. Rijeka poslije Klobuka postaje Tihaljina. Vrijedne ruke sagradile su pored strme obale crpke i vodovode kojima se voda tjera uzbrdo do naselja. Pored jednoga takvog vodovoda popeli smo se u selo Poljane, kupili svježeg kruha u seoskoj trgovini, pa se opet spustili do rijeke i pomoću karte pronašli izvor. I zatim opet uspon na brijeđ do ceste i mjesta koja se zove Nezdravica, te novi sati hoda do sela Peć Mlini. Tamo Tihaljina izvire iz pećine, a okolo su mlinice, nažalost danas napuštene. Preko Tihaljine domaći čovjek, prezimenom Čepo, sam je napravio drveni most i terasu nad vodom. Na njegovu imanju iz izvora Sv. Bartol izvire

čudotvorna voda zbog koje ovamo dolazi svijet iz bliže i dalje okolice. Pored izvora je bazen s pas-trvama koje nam je za večeru ispržio u tavi, umotane u kukuruznu krupicu. Reče da živi u Osijeku, kamo je otišao prije petnaestak godina trbuhom za kruhom, a sada se hoće vratiti, jer u Osijeku nema posla. Htio bi se baviti turizmom i nada se da bi mu Sveti Bartol u tome mogao pomoći. Pored izvora napravit će kamp, teren je za to kao stvoren, možemo tamo postaviti šatore. Toga ih dana nismo moralni nositi. Mladenka i Damir dovezli su ih iz Klobuka autom.

Mjesto Peć Mlini lako je naći. Orientir je betonsko korito kojim se kroz tunel iskopan u brije-gu slijeva voda iz Imotskog polja u Hercegovinu. Imotsko je polje na oko 110 metara većoj nad-morskoj visini, a tunel je sagrađen u razdoblju 1939-1945. Još u Hercegovini prelazimo preko prijevoja, zavirivši usput u golemu pećinu iz čijih dubina su se glasali šišmiši. Ulaz u pećinu pod-sjeća na arhitekturu opere u Sidneyu. Pećini nisam uspjela doznati ime, nigdje ne piše, pa ni na karti-specijalki, ali su mnogi među posjetiteljima na okolnim stijenama i kamenju zapisali svoja imena. Prolazimo kroz Drinovce, a seljak na traktoru, kojega smo sreli, nabroja nam imena desetak uče-nih ljudi koji su se ovdje rodili. Među njima bio je lirik, esejist, kritik, polemičar i prevodilac An-tun Branko Šimić koji je iz ove zabiti. Bogu iza leđa, otišao u grad i umro od tuberkuloze u 27. godini života.

U Imotskom polju je suša, svo povrće je uve-nulo, a grožđe u vinogradima još nije zrelo. Rado bih ubrala koji klip kukuruza pa da ih pečemo na

vatri, ali već imaju crne brkove. U šumici uz rije-ku, prije no što ćemo cestom prema Runovićima, dočekala nas je hrvatska policija. Policajci su se sklonili u hladovinu i blagovali, pa izašli na cestu kad su nas ugledali. Učtivo su nas pitali otkud dolazimo i kuda idemo, a mi smo se dvoumili jesu li se na tom mjestu zatekli slučajno, ili su ih oba-vijestili hercegovački susjadi. Kako nam rekoše, šverc cvate preko meke granice između Hrvatske i Hercegovine, jer s obje su strane "svoji", ali mi smo ipak na tom terenu bili tuđi, koje, zlu ne tre-balio, nije na odmet provjeriti.

Skupine naselja na brijezu iznad južne strane Imotskoga polja zovu se Runovići, Zmijavci, Ka-menmost, Krivodol, Lokvičići. Od Runovića do Zmijavaca nižu se zaseoci koji se zovu po danas već poznatim prezimenima, primjerice Todorovići, Gudelji, Milasi. Nekoliko puta dnevno ovuda bi trebao prolaziti autobus, ali ljeti kada nema škole i đaka putnika, autobus kao da vozi kako mu se svidi. Jedna u svečanu crninu odjevena starica čeka ga od jutra. Da bismo stigli u Lokvičiće, koji su u sjeverozapadnom dijelu Imotskog polja, iznad Prološkoga blata, valjalo nam je najprije od-vesti se u Imotski, pa odande u Proložac, pa de-setak kilometara pješice preko polja duž sada su-hog korita Suvaje, po nasipu i preko brane, pa uzbrdo uz dalekovod. Oslonjeni na javni prijevoz i vlastite noge stigli smo na planirano odredište tek predvečer, nogu punih žuljeva, neki i s ras-padnutim teniscicama, i utaborili se na čistini uz napuštenе stare kamene kuće pokrivenе kamenim pločama, u kojima već odavno nitko ne živi. To mjesto i skupinu kuća zovu Naklo, no nema ga na našoj karti. Da li Turci ili močvara, komarci i malarija, tek morao je postojati neki razlog koji je ljude odavde, gdje je bliže do polja, potjerao prema vrhu brijeza. U kamenim kućama kasnije su još dugo držali poljoprivredni alat, a za ne-vremena se ovamo sklanjali s ovcama. Duž polja, na obroncima, ima još takvih odavno napuštenih naselja. Većina kamenih kuća je ruševna, bez kro-va, no ima ih koje su još pod ključem i u njima je cisterna. U takvoj jednoj ostavliali smo šatore i sav ostali višak tereta, pa smo preostala tri dana oko hodali samo s malim naptrnjacija-ma.

Oko Imotskog ima nekoliko desetaka stalnih i povremenih kraških jezera jer su to zapravo vrtače koje bivaju pri dnu poplavljene u vrijeme više razine podzemnih voda. Samo desetak jezera ima vodu cijele godine, dok su ostala ljeti suha. Većina ljudi zna samo za najpoznatija Modro i Crveno jezero, za Prološko jezero i za Dva oka s lijeve

strane Vrljike. No, zahvaljujući našem vođi puta Hrvaju, koji je kao dijete ljeti dolazio djedu i baki u Lokvičiće, pa poznaje ovdašnju vrlet, obišli smo i Knezovića jezero iznad Prološkog blata i spustili se niz duboki lijevak u Mamića jezero i u njemu se okupali. Tu je i treće jezero, Galjipovac, najveće poslije imotskih. Priznajem, bilo me je strah na strmoj litici s koje se pod nogama odranja kamjenje, a iz stijene u vodu šmugne zmija za koju ne znaš je li zajamčeno bjelouška.

Najzahtjevnniji planinarski podvig na ovom izletu, pa i najsnažniji doživljaj za sve, bio je prolaz kroz kanjon Badnjevice. Nažalost, ja se tamo ni sam usudila ići, ali oni koji su prošli kroz kanjon vratili su se nemajući riječi kojima bi opisali dojmove. No imaju snimljene dijapo positive. Čak i krajem kolovoza kada je sušno, djelomično su moarli plivati s cipelama i odjećom u plastičnim vrećama. Kad krenu kiše, a pogotovo kada se u proljeće topi snijeg ovuda, između nekoliko stotina metara visokih strmih stijena, grunule bi goleme vodene mase koje koritom ljeti suhe Suvaje teku u Prološko blato, pa odande kroz ustavu kanalom stižu u Vrljiku. Otkako je izgrađena brana Ričice uzvodno od kanjona Badnjevice, nema više bujica, nego samo ako se pusti voda iz akumulacije.

Jednoga kišnog dana otpješaćili smo iz naše baze u Naklu kroz polje u Imotski. One koji su se rodili u ljubaznijem okruženju od imotskog krša te svoje predodžbe o Imotskoj krajini formirali na osnovi susreta s pečalbarima, iznenadit će visoka razina građanske kulture u Imotskome potkraj prošlog i u početku ovog stoljeća. O tome svjedoče mnoge gradske kuće i ulice, a posebno muzejska zbirka u Franjevačkom samostanu. Imali smo sreću upoznati fra Vjeku Vrčića, dugogodišnjeg gvardijana, koji je tu zbirku prikupio i s velikom se ljubavlju još o njoj brine, te makar mu je već osamdeset i ponešto više godina umije o njoj vrlo zanimljivo pričati. Planinari imotskog planinarskog društva poveli su nas na imotsku tvrđavu, čuvenu i po tome što je u njoj bio stan imotskog kadije za kojega se udala nesretna Hasanaginica. Njoj u spomen u Imotskom ima Asan Aginičina ulica. A u Lokvičićima iznad Prološkog blata poveli su nas da vidimo *klačinu* u kojoj se pali kamen vapnenac, da bi se dobilo živo vapno. Klačinu veliku kao kuća sam je samcat u šumi sagradio Nikola Blažević, koji je više od pola godine skupljao kamenje, donosio ga i slagao u visoku okruglu kulu i majstorski je opasao granjem. Pod tonama kamenja danju i noću gori vatra, a kad kamen izgori, Nikola će, kaže, dobijeno vap-

no razvoziti po selima i sajmovima i prodavati kome već treba.

Na kraju, s velikim užitkom svi koji smo s Hrvojem pošli na ovaj izlet – Zoran, Jagoda, Mirjana, Zvonko, Ružica i ja koja ovo pišem – sjećat ćemo se velike *teće* pune raštike sa suhim mesom koju nam je za oproštajnu večer skuhala Ana, Hrvovjeva rodica, na način kako to samo ona umije. Anina kuća u Lokvičićima bila nam je cijelim putem utočište, kamo se, zlu ne trebalo, možemo obratiti za pomoć, i na tome joj hvala.

NA HRPTU PAŠMANA

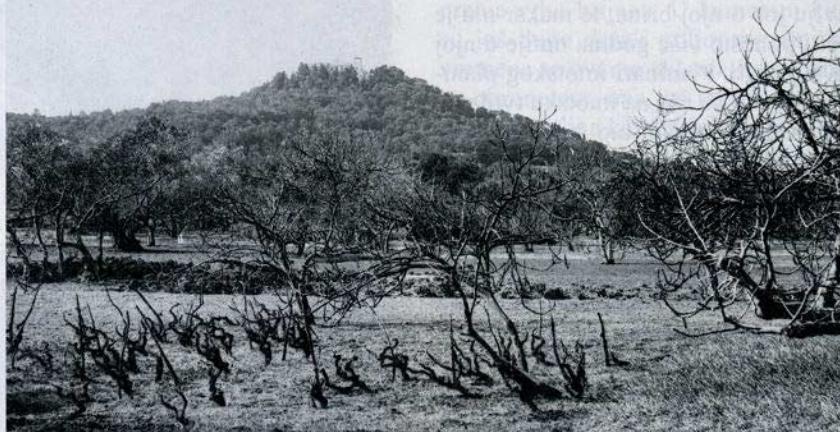
Dr. IGNAC MUNJKO, Zagreb

U "Maloj kronici otočkog planinarstva" u Poljakovom vodiču "Hrvatske planine", na strani 495. o Pašmanu se spominje samo 1907. godina kada je P. T. D. "Liburnia" unajmila samostan Sv. Benedikta, kod Tkona, kao planinarsku bazu. Na strani 494. navodi se da se Jadranski arhipelag sastoji od ukupno 1185 otoka, hridi i grebena. Postoje razilaženja pojedinih autora o tom broju: I. Rubić (1952.) ih navodi 1040, a N. Starčević (1987.) 1151, a J. Ridanović i V. Šimunović (1996.) 1110, ili 60 otoka, 646 otočića i 404 grebena. Različiti podaci u navedenim radovima prostječe iz različitog poimanja temeljnih pojmovaa: otok, otočić, greben i hrid.

Promocijske planinarske aktivnosti u vrijeme ljetnih odmora na otocima vrlo se rijetko nalaze u turističkim prospektima. Prije Domovinskog rata (1991-1995) bilo je takvih pokušaja, npr. Turisthotela Zadar za otoke Dugi, Ist, Iž, Kornati, Rivanj, Sestrunj, Ugljan i Zverinac. Ponovno bi trebalo potaknuti planinarenje po otocima, jer mnogi ljudi to vole, a nitko ih u turističkim agencijama ne upućuje, osim nekoliko planinarskih društava.

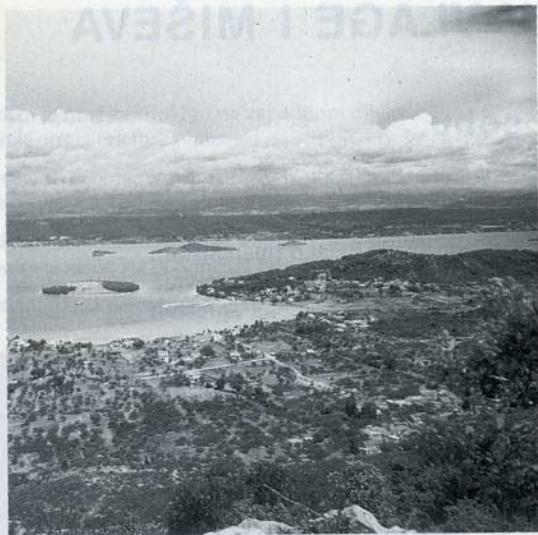
Trajektna veza iz Biograda na otok Pašman dobra je, Jadrolinijina vožnja traje 15 minuta (cijena 6 kn za putnike i 27 kn za automobil dužine do 4 m). Našu pozornost već s mora, tijekom plovidbe, privlači šumovit hrbat otoka Pašmana i njegovi visovi Bokolj (272 m), Komornjak (198 m), Stražica (150 m), Semića vrh (190 m), V. Muravnjak (262 m), Martinj (150 m), Kruna (146 m), Čudonjin (146 m), Lapovica (174 m), V. Prevenj (184 m), Jakovljev vrh (180 m) i dr. Nakon prolaza uz šumovit otočić sa crkvom Sv. Katarine približavamo se uvali Vruljice mjesa Tkona. Tu se sve više ističe vis Čokovac (95 m), a na njemu benediktinski samostan. Ime dolazi od ptice čok, kako zovu kosa.

Sa Čokovca je prekrasan vidik na obalu i Pašmanski kanal, u kome se nalazi trinaest malih otoka. Na Čokovcu je još koncem VI. st. sagrađena crkvica posvećena Sv. Kuzmi i Damjanu (zaštitnicima ljekarnika). Na njezinim temeljima podignuta je druga početkom XII. st., kada je građen benediktinski samostan. Benediktinci na Pašmanu žive sve do 1808. kada su Francuzi samostan za-

Benediktinski samostan na Čokovcu

Foto: Đuro Perić

Pašmanski kanal Barotul sa Stražice Foto: Dr. I. Munjko

tvorili. Samostan je bio napušten i zapušten do 1965., kada je zaslugom o. Martina Kirigina i zlaganjem o. Benedikta Celegina, ponovno otvoren. Samostan Čokovac je uvijek bio glagoljaški samostan, te sačuvao nekoliko vrijednih umjetnina. Najvrednije je Tkonsko raspelo, poznato gočičko raspelo s početka XV. st. Samostan je otvoren za posjetitelje, a oci benediktinci ljubazno će vam pokazati znamenitosti, omogućiti vidik s terase na Paški kanal i kopno te vas ponuditi sokom od kadulje.

Treba reći da su nekada otoci Ugljan i Pašman bili jedan otok, ali je radi bržeg povezivanja otoka s kopnom, kod uvale i mjesta Ždrelac (spominje se od 1397. g.), prokopan prolaz za brodove; oba otoka danas veže dobra cesta i most.

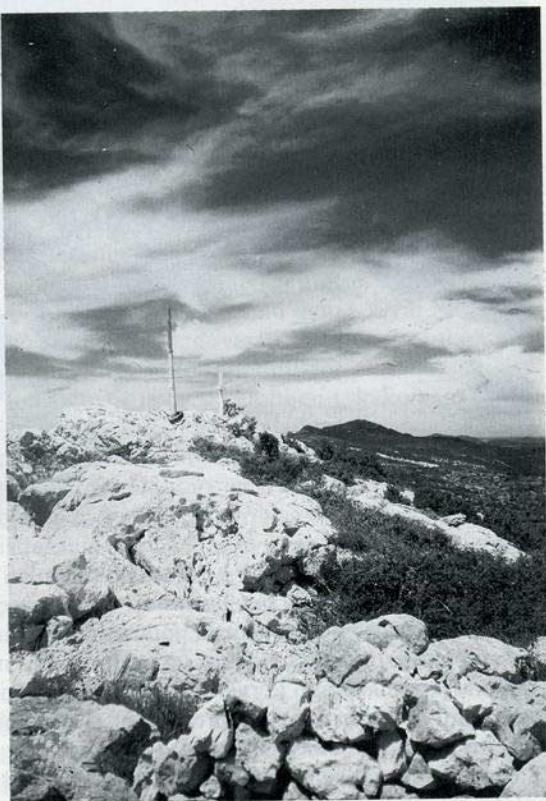
Staza za najviši vrh otoka Pašmana – Bokolj (272 m) ide iz mjesta Dobropoljana (Dešpelji), a na Mali Bokolj, do Kapelice (174 m), iz mjesta Banj. S vrha Bokolja vodi lijepa staza na južnu stranu otoka do uvale Čeranje. Uspon na vis Kornnjak (198 m) ide iz mjesta Neviđene i vodi na južnu stranu u uvalu Stivanja.

Preporučio bih najjednostavniji uspon na hrbat Pašmana iz mjesta Mrljane. Osobna kola ostavite u hladovini murve kod crkve Sv. Antuna Padovanskog iz 1874. g., te se uz kuće pradjedovskom strmom stazom uspnite na sedlo između golih visova Stražice (150 m; neki je zovu Kruna) i Se-mića vrha (190 m).

Na suroj stjeni vrha Stražice postavljen je 1983. g. velik kameni križ, od kojeg se pružaju nezaboravni vidici na sve strane od Zadra preko

Biograda do Draga kod Pakoštana, na Vransko jezero, Ravne kotare, Bukovicu, Velebit, neke otoke Zadarskog arhipelaga i na Kornate. Posebno je lijep vidik na skupinu otoka Sit i Žut, koji su sredinom 1997. god. uvršteni u Nacionalni park "Kornati". Krasiti ih golet, ali ne i siromaštvo flore kako bi se pomislilo na prvi pogled. Dr. Ivo Trinajstić navodi 537 biljnih svojti, od toga 515 samoniklih i 22 uzgojene (podatak iz ekološke monografije 7. Kornati, Zagreb, studeni 1996.), dok se u prvim ispitivanjima Josipa Horsta 1802. god. navodi svega 16 biljnih svojti.

Čudesan je otok Pašman po svojoj ljepoti koju pruža s hrpta. Sjeverna mu je strana načićkana naseljima od Ždrelca do Tkona; povezuje ih dobra cesta, a uskoro i 22 km dugačak vodovod. Južna strana obiluje uvalama i poljima lijepo ograđenih suhozidom. Dok vas na otočkim plažama prži sunce, na hrptu je potrebna vjetrovka. Bogatstvo ugoda i ozračja! Već i ovo malo što je ovdje rečeno, dokazuje da otok Pašman zaslужuje veću pažnju nas planinara.

Vrh Stražice (150 m) i pozadi Bokolj (272 m)
Foto: I. Munjko

UMIROVLJENICI PROTIV VLAGE I MIŠEVA

III – kako smo uredili skupnu sobu

Svaki malo veći investicijski zahvat u Domu na Zavižanu ponajprije ovisi o finansijskim mogućnostima, ali i o nizu drugih okolnosti. Tako se, na primjer, od studenoga do travnja ne može ništa raditi zbog zimskih uvjeta; do kraja svibnja ne može se zbog snježnih nanosa do doma dopremiti materijal; od lipnja do listopada dom je prepun posjetitelja, pa stoga praktički ostaje svega dva mjeseca za radeve, ali je i tada tu većinom vikenda puno planinara, pa sve radeve treba obaviti u radne dane.

Zbog toga, a i zbog opsežnosti posla, radeve na uređenju skupne sobe u prizemlju izvršeni su u dva maha. Trebalio ih je izvesti zbog slabe izolacije, vlage i dotrajalosti poda. Dodajmo da su ispod poda i zidnih obloga imali šetalište poljski miševi i puhovi, pa je ispod kreveta morao biti postavljen niz mišolovki.

Prije početka radeve sve je izgledalo relativno jednostavno. Pod bi se betonirao s gotovim betonom koji bi dovezao mikser i ulio kroz prozor. Dogovoren je prijevoz s poduzećem "Graditelj" iz Otočca, ali je vozač u posljednji čas odbio voziti jer mu je netko rekao da je do Doma loša cesta. Kako je radna snaga bila već dogovorena, trebalo je na brzinu organizirati i dopremiti na Dom mješalicu te dodatne količine pijeska i cementa.

Ipak nas je najveće iznenadjenje dočekalo kad smo skinuli drvenu opлатu sa zidova, jer se iza nje ukazao goli kamen koji je trebalo trostruko ožbukati. Slično je bilo i s podom, odakle je trebalo iznijeti

Dolje: Tijekom krova, umjesto

Desno: Skinu pedesetih godina

Lijevo: Miševi vremenu bez

Na dnu: Za o

ljetu postavljen je novi zaštitni lim na zapadnom dijelu
staroga koji je otrgla orkanska bura

i oplate ukazao se neobrađen kameni zid iz početka
ina, a možda potječe još od Krajačeve kuće

i Njofra cijeli su dan opsluživali mješalicu po prekrasnom
čaška vjetra, što je sreća, jer bi cementa bilo do magistrale

akav način betoniranja najvažniji alat su gumene čizme

zemlju i nasuti ga kamenjem. Zahvaljujući vrsnim majstorima i još boljim poslužiteljima, uspjeli smo za četiri dana završiti sve grube radove. Za drugu je akciju ostalo fino žbukanje i bojanje, što smo i napravili.

Kad smo se već poveselili da je sve gotovo, na Zavižan je došao s poslovnim partnerima direktor "Graditelja" iz Otočca g. Ivo Baričević. Zainteresirao se tko smo mi i što to radimo. Objasnili smo mu da smo planinari i da to radimo volonterski, uz put mu napomenuvši da nam njegovo poduzeće nije htjelo poslati ugovoreni mikser. Bez puno razmišljanja ponudio nam je pomoći u materijalu po našem izboru, a mi smo, opet bez razmišljanja, izabrali jedan mikser betona s kojim bi se uredio prostor ispred doma. Ovaj put se vozač nije mogao izgovarati lošom cestom, jer se o suprotnom uvjerio sam direktor.

Dogovor je brzo sklopljen i, kako smo svi mi umirovljenici (ali ne po planinarskoj osnovi), produžili smo svoj boravak na Zavižanu, a mikser je po obećanju došao za dva dana. Dotle smo na brzinu priredili podlogu i navezli kamenje. Nakon istresanja betona bilo je samo ravnanje prava šala. Tako je, eto, zahvaljujući slučajnosti, završen još jedan veliki zahvat. Gospodinu Baričeviću i "Graditelju" d.d. srdačno zahvaljujemo na pomoći.

U akcijama su sudjelovali: Jura Filipić (ujedno i majstor), Mišo Dlouhy, Franjo Tomeš, Biserka i Nikola Aleksić (svi članovi HPD "Vihor" Zagreb), Franjo Jerman (HPD "Željezničar" Zagreb), Marko Modrić, majstor zidar iz Brisnica, te Božo i Ante Vukušić.

Tekst i snimke: N. Aleksić

MARIJAN ČEPELAK, Palma de Mallorca

Možda je to stvar karaktera. Možda. To da nikada nisam osjetio posebnu želju za usponom na neki vrh. Ni osobito zadovoljstvo nakon toga. Iako sam to činio često, osobito ranije. Takva je sredina u kojoj razvijamo našu djelatnost i treba ispuniti zahtjeve koji se na nas polaže, naročito ako smo u naponu snage, istaknuti zbog aktivnosti, svestrani – jednom riječju: *face*. Treba i to učiniti, za volju prijatelja, za uspjeh Društva, za primjer mlađima – pokazati im i taj put, pa neka sa sigurnošću biraju što žele. Treba se i popeti – znate već što mislim – na planinski vrhunac. Ono: vjetar nemilosrdno šiba lice, olujni oblaci se kovitlaju, seraci prijete odronom, magla se uvlači ‘pod kosti’, prsti se lede, dah se smrzava, ‘brabonjci’ leda vise na bradi i trepavicom, a ti – snažan i nezaustavljen hodaš korakom robota, polako ali odlučno, k svom cilju – vrhu. I prelaziš posljednje metre već kao bez tereta, noge hrle same. To je postignuće cilja, to je olakšanje, ispunjen san, kruna višemjesečnih napora. To je potvrda postojanja. Zabijaš cepin sa zastavicom, fotografiraš, stišeš ruku partneru i grliš ga, izmjenjuješ aparate s njim i opet fotografiraš. Svijet je pod tvojim nogama, ti si iznad, božanski nedohvatljiv. Zakratko, još jedan vizionarski pogled po crti obzora i krećeš prema dolje. Treba još za dana stići do šatora. U onaj zemni svijet.

Kasnije slušaš pitanja za koja već unaprijed imaš odgovor, jer uvjek su ista: “Kakav je to osjećaj kad se stupi nogom na vrh?”, “Tko je od vas dvojice došao prvi?”, “Na što ste pomislili u tom času?”, “Da li je bilo opasno?”, “Kakvi su vam daljnji planovi?” i tome slično. I ono neizbjegno: “Jeste li osvojili puno vrhova do sada?”. Da, bit će da je u tome stvar. Ja nisam osvajač.

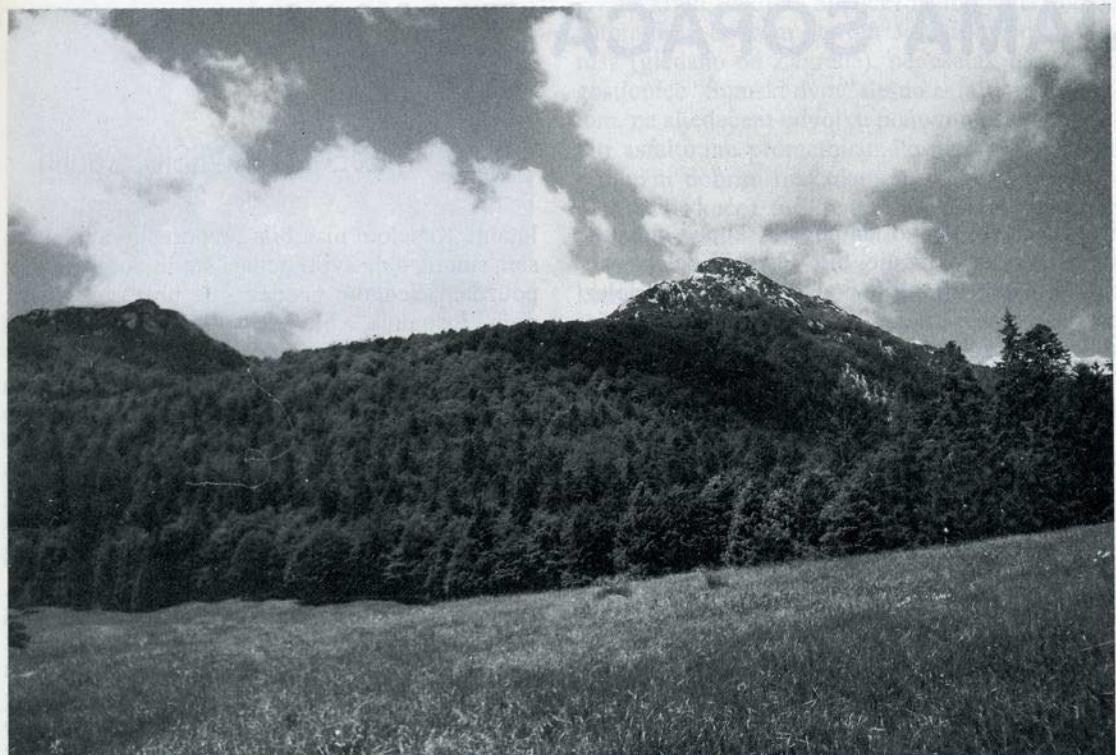
A uspon na vrh ima neke elemente borbe. Neke, samo neke. Ali i to je dovoljno da se govori o osvajanju, pobjadi, nadljudskoj borbi s prirodom, ledenom zagrljaju planine, savladavanju, nadvladavanju, sili, snazi, udaru, lomu... . Evo, pogledajte samo neke od naslova iz planinarske literature, a o novinskim člancima da i ne govorim: *Osvajači beskorisnog svijeta, Juriš na vrhove svijeta, Sam protiv planine, Pobjeda nad Everestom... .* Kakva pobjeda?! Zar planina ne stoji još uvjek tamo i sve će nas nadživjeti? Jedina promjena je smeće na njenim padinama – znak prijstvstva civiliziranog čovjeka, ali to teško da može

opravdati upotrebu riječi ‘pobjeda’ pripisane usponu.

Nego, stvar je u karakteru osobe, u njegovoj projekciji na ono što čini. Jer uspon je uvjek isto: fizičko premještanje u prostoru, dobrovoljno i samostalno, na neko mjesto istaknute visine, a koje je zbog oblika terena nepovoljno za normalno kretanje i zbog vremenskih uvjeta najčešće nepodobno za boravak. A značaj i smisao koji će se prisati toj radnji uspona ovise o dotičnoj osobi. I zato je to nešto relativno, nešto sasvim osobno. Za nekoga je borba i osvajanje, za drugoga, možda – suživot s prirodom, upoznavanje prirode i sebe kroz nju, približavanje prirodi (vraćanje?), prilagođavanje uvjetima i zakonima koji vladaju u tom prostoru, pročišćenje i oslobođenje od napetosti, stresova, strahova, nemira..., meditacija kroz aktivnost, poniranje u sebe, uspon kroz vlastitu svijest, otkrivanje ljepote i doživljaj ljubavi za svijet i život u cijelini, osvješćenje spoznaje zajedništva sa svime što nas okružuje, estetsko zadovoljenje, moralno učvršćenje. Ili sasvim ‘površno’, a dovoljno važno: zadovoljenje znatitelje i potrebe za uzbudnjima, druženje s ljudima koji slično misle i osjećaju, stjecanje novih poznanstava, ispunjenje potrebe za radom u grupi i identifikacija s njom. I ako je sve to, ili samo nešto od toga razlog za naš boravak u planini, onda uspon na vrh i nije bitan. Nema neki poseban značaj, jer sve se to doživjava i postiže i niže od vrha. Na bilo kojem mjestu u planini.

I dok se gomila mimoilazi na uskoj prtini prema vrhu, tiska oko križa, geodetskog stupa ili upisne knjige, može se sve to gledati iz daleka i nešto niže, naslonjen tako na stijenu, ili u sjeni drveta uz poneki gutljaj iz čuturice zahvaljivati blagom povjetarcu. Zaista, može se godinama lutati po planini, prijeći sve njene staze i bespuća, upoznati je u svim uvjetima, biti jedno s njom, a nikada je nadvisiti.

Ovaj je članak bez naslova. Tako je zahtijevao autor, inače iskusni planinar i član PDS "Velebit", koji se 1973. zajedno s dr. Borisom Alerajem uspeo Bridom Klinu na Anića kuk (Velika Paklenica). Članak je inače djelić iz planinarske knjige "Kružići i poneka critica" koju autor priprema za tisk. I bez naslova lako je shvatiti da se tema bavi etikom alpinizma. Pod nazivom Društvo, riječ je o PDS "Velebit" iz Zagreba. (Ur.)

Pogled s Lasca na Snježnik i Lazačku glavicu

LAZAC U GORSKOM KOTARU

MILAN MAJNARIĆ, Rijeka

Lazac je prostrana gorska livada (Gorani ih nazivaju "lazima", pa odatle i naziv) koja se nalazi u udolini što razdvaja risnjačku skupinu od snježničke. Nadmorska visina Lasca je 1060 metara.

U prošlosti, prije stotinjak godina, u Lascu je bili prilično živo. Ovuda je prolazila nova cesta koja je povezivala čabarski kraj (Lividragu) preko Gornjeg Jelenja i Kamenjaka s Primorjem. Za prežnim kolima odvozili su se iz Gorskog kotara trupci i rezana građa u Sušak i Bakar. Tada su u Lascu postojale dvije kuće. Jedna je bila krčma, a druga lugarnica.

Što možete danas naći i vidjeti na Lascu?

Možete ga propješaćiti uzduž i poprijeko i uživati u obilju šarolikog planinskog cvijeća. Uz šumsku cestu koja prolazi kroz Lazac za Lividragu i Japetovu Šeginu, stoje u grmlje zarašteni

ostaci zidina nekadašnje krčme i lugarnice. Nедaleko od njih napravljeno je hranilište za visoku divljač i visoka čeka.

Uobičajeni prilaz Lascu je od Snježnika kroz Srebrna vrata (oko 50 min. hoda). Iz Lasca se možete uputiti do planinarskog doma na Risnjaku (sat i pol hoda) ili se po staroj Rimskoj cesti vratiti na sedlo Rimska vrata (oko sat hoda).

Osim toga s Lasca se pruža lijep vidik na planine koje ga okružuju: Risnjak (1528 m), Snježnik (1506 m), Lazačku glavicu (1426 m) i Bijele stijene (1268 m).

Dvije lijepo stare ilustracije Lasca slikara Václava Anderlea pokazuju kako je on nekad izgledao, a nalaze se u knjizi Dragutina Hirca "Gorski kotar" iz 1898. g. Jednu od njih donosimo ovdje a druga pokazuje kako Lazac izgleda danas.

JAMA SOPAČA ZVANA

MILJENKO PAVEŠIĆ, Ogulin

Sasvim je shvatljivo, da čovjek skuplja znanja o svemu što ga okružuje, bilo blizu ili daleko, korišteći se najrazličitijim podacima, do kojih dolazi na sve moguće i nemoguće načine. Tada u svojoj svijesti izgradi sliku. Ako ima sreće i mogućnosti, ponekad uspije vidjeti taj do tada imaginarni objekt. To se eto meni dogodilo s jamom Sopačom.

Nekadašnji domar u planinarskom domu na Kleku, Josip Špehar, bio je prvi koji mi je pričao o njoj, prije nekoliko godina. Ta njegova priča pobudila je moje zanimanje, a pogotovo tvrdnja da ta jama izgleda kao da je tamo pao meteor. Međutim, pošteno je rekao da on Sopaču nije vidi, nego mi prepričao ono što su njemu drugi pričali. Počeo sam se raspitivati o jami po Ogulinu i okolini. Nažalost, trajao je domovinski rat pa

lutanja Kapelom nisu bila preporučljiva. Nekako sam sumnjaо da svi ti podaci što ih dobivam nisu pouzdani. Jednom zgodom, na brdašcu Viničici pored Josipdola, a bio je neki blagdan, sjedim kod kapelice i razgovaram s nekim mještaninom. Pitam i za Sopaču. Nema poštekoča, sve će vam reći. Tvrđio je da je tamo bio mnogo puta i o Sopači zna sve. I počinje priča, baš priča. Jama je duboka 500 metara i stravičnog je izgleda. Oko nje, gusta šuma, gotovo neprohodna. Bez oružja do nje ni u snu! Moj "mentor" za cijelo vrijeme razgovora dobrano prazni pivsku bocu, a očito mu nije bila prva. Priča je bivala sve ljepša i ljepša. Zahvalim se na podacima iz prve ruke i odoh na drugu stranu kapelice.

Nakon pobjedonosnog okončanja "Oluje" sigurnost kretanja Kapelom više nije bila upitna. Supruga i ja opskrbljeni podacima "iz prve ruke" krenusmo da raščistimo priče i pričice što smo ih slušali. Priče su ipak bile samo priče.

Šumski pokrivač kroz koji prolazimo impozantno djeluje svojim vitkim smrekama i krošnjatim bukvama. Nema onih užasnih traktorskih vlačaka s brojnim oštećenim stablima kao drugdje. Šuma djeluje nekako umirujuće i pitomo. Iznenadila me je vrlo dobro odražavana cesta. Vjerojatno je to zbog taborovanja postrojbi HV u blizini Sopače.

Napokon, evo nas na rubu te čežnje, jame Sopače! Tko god prvi puta dođe bit će iznenađen. Očekivao sam tipičnu jamu promjera možda nekoliko metara s bezdanom u koji spuštanje zahtjeva i znanje i opremu. Ništa od toga. Prvo, naziv jame ne odgovara Sopači jer je to jametina. U stvari ima oblik velike kraške ponikve na sjevernoj padini bezimenog brda visine 1012 metara (list karte Ogulin 3, izdanje VGI, 1970.).

Rub Sopače je pravilna kružnica promjera oko 200 metara. Dvije su trećine ruba okomite kamene litice, a ostali je dio, koji se gotovo od vrhunca spomenutog brda spušta sve do dna, sipar krupnih kamenih gromada. Dno Sopače je na karti označeno sa 664 metra. Ispunjeno je debelom naslagom snijega pomiješanog s drvljem i kamenjem. Jama nije bez vegetacije. Rubni dio je u stvari rub visoke smrekove i bukove šume, s rijedim primjer-

Sva tri snimka: Foto GSS Ogulin

cima ostalog raslinja. Na okomitim stijenama, gdje god je koja polica, ima lijepih primjeraka smreke i tise. Pošto je Sopača na padini brda, južna joj je strana znatno dublja od sjeverne gdje je dubina oko 80 metara. Kretanje vršnim rubom Sopače posebno je zadovoljstvo. Visoka šuma lako je prohodna, svako toliko otvaraju se vidici na kamenite litice, police, špilje. Čovjek se oduševljava lijepim primjercima drveća što raste na kamenitom rubu litica.

Spust u Sopaču moguć je uz rub kamenitog sipara. Nije potrebna nikakva posebna oprema, nužna je samo uobičajena planinarska opreznost.

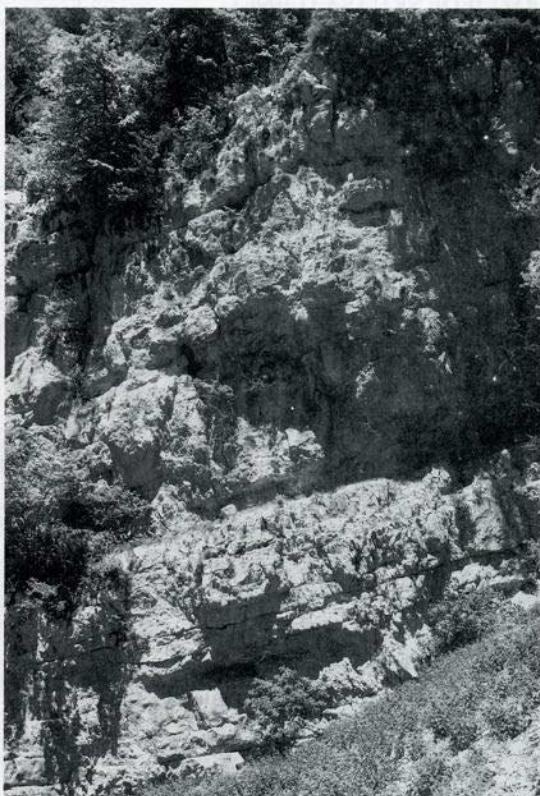
Okomite su litice penjački izazov. Ima vrlo dobrih penjačkih smjera koji bi mogli poslužiti za školovanje alpinista. Posebna je atraktivnost što se u jamu može sići bez penjačke opreme, a i zači alpinističkom tehnikom.

O Sopači i izazovima što ih ona nudi razgovarao sam s pročelnikom Stanice GSS Ogulin Dragutinom Špeharom i razgovor je urođio plodom. Dana 25. svibnja 1997. g. članovi Stanice su izveli prvenstveni uspon iz jame stijenom na njezin rub – prvi uspon u povijesti Sopače!

Zainteresirao me je i taj toponim Sopača, nekakvo značenje mora imati. U Hrvatskom primorju kod ljudi postoji glagol sopsti, značenje mu je svirati. No, sopsti ima i značenje dahtati uslijed napora. Možda spuštanje u Sopaču i izlazak iz nje ima neko značenje u tom smislu. Veze s Primorcima bile su jake. No, možda to pročita filolog gospodin Tomislav Ladan i da stručno tumačenje.*

Na kraju, kako do Sopače? Najbolje uz pomoć automobila dobrom starom Jozefinom do Modruša (glezano od Zagreba), pedesetak metara od gostonice "Šumski dvor" desno asfaltiranom cestom, na sljedećem odvojku ponovno desno i slijediti asfaltiranu prometnicu. Po prestanku asfalta produžiti dobrim makadamom 4,5 km do lugarnice (dvije kuće), tu skrenuti lijevo a na sljedećem odvojku desno. Produžiti do okretaljke na kojoj se nalazi velika traktorska guma. Ostaviti auto i krenuti deset minuta stazom užbrdo do ruba jame. Od odvojka u Modrušu do Sopače je 17 km. Taj je smjer najprikladniji jer je samo 6,5 km makadama. Prilazi su mogući i od Bjelskog (22 km) i iz Desmerica ponad jezera Sabljaci (19 km), sve makadamom.

* Sopot je riječ onomatopejskog značenja, a označava slap, prskalo, koje pada u dubinu, npr. Sopot u Medvednici i istoimeni slap u Žumberku. Možda u kišno doba i u jamu Sopaču pada slap s opisane stijene (op. ur.).

GORSKA SLUŽBA SPAŠAVANJA HPS

Dr. BORISLAV ALERAJ, Zagreb

INTERVENCIJE U 1996. GODINI

U 1996. Gorska služba spašavanja Hrvatskog planinarskog saveza obavila je ukupno 61 akciju spašavanja. Unesrećeni su bili planinari, alpinisti, izletnici, skijaši i druge osobe koje je nesreća zadesila u planini. Broj akcija vidno je veći nego u prošloj 1995. godini. Porast je nastao zbog intervencija izvan skijališta, većinom pri nesrećama planinara i izletnika, što je vjerojatno posljedica djelatnosti koje smo svi svjedoci.

Na uređenim skijalištima registrirana je 31 intervencija, slično kao i lani. Ozljede su tipične skijaške (vidi tablicu 1). Unesrećeni su bili pretežno muški (29), samo 9 ženskog spola.

TABLICA 1.
OZLJEDE SKIJAŠA U 1996.

Ozljede glave	
Rane na licu i glavi	6
Ozljede trupa	1
Kontuzija leđa	1
Ozljede ramena i ruku	
Iščašenje ramena	2
Lom nadlaktice	1
Iščašenje zapešća i palca	1
Rana šake	1
Ozljede kuka	
Kontuzija kuka	2
Kontuzija (lom?) kuka	1
Ozljede noge	
Iščašenje koljena	1
Kontuzija kojena	2
Kontuzija potkoljenice	2
Lom potkoljenice	7
Uganuće d. gležnja	2
Bez ozljeda	
Potraga, pisanstvo	1
Bolovi u trbuhi, slabost	1
Ukupno	31

Nakon lanjskog odstupanja od pravila, s više ozljeda ruku nego nogu (vidi HP 9/1996), ponovno su najčešće ozljede nogu (14). Među ozljedama najteži su prijelomi potkoljenica (7), a bilo je i nekoliko težih udaraca u kuk, jedan vjerojatno s prijelomom kosti zdjelice.

Intervencije u planinama pregledno su pokazane na tablici 2. Vidi se da ih je osjetno više nego prethodne godine. Gledajući okolnosti i najvjerojatnije uzroke nesreća vidi se da se ponavljaju okolnosti poskliznjuća ili krivog koraka pri silasku (silazak je opasniji od uspona!), osobito po zaledenom tlu ili tlu skliskom od kiše (5 nesreća).

Biло је takoђer nekoliko akcija zbog lutanja po lošem vremenu, magli, kiši i noći, која су сва завршила добро. Међу тим акцијама најопсеžnija је била акција traženja на подручју Zavižana na Velebitu. Укључила је 23 gorskih spasavatelja из четири наше станице (Rijeka, Gospić, Zagreb, Samobor) и неколико patrola MUP-a.

Vrijedi istaknuti i akciju stанице Delnice, у којој је спашен живот осјећком planinaru koji je dva dana i noći proveo na otvorenome u snijegu, у подручју Matičpoljane.

Na Biokovu су биле dvije vrlo slične intervencije односно nesreće, jedna na početku a druga na kraju godine: iznenadne snježne mećave су у planini zarobile jednom 4 (међу njima jednu sedmogodišnju djevojčicu), a drugi put 8 planinara. Da bi omogućila planinarima siguran silazak u dolinu, ekipa GSS Makarska morala је svaldati najteže meteorološke uvjete – hladnoću, vjetar i visok snijeg.

Станица Split истакнула се brzom potražnom akcijом i uspješnim nalaženjem на Mosoru izgubljenog припадника IFOR-a, nakon што то nije uspjelo свим другима који су у томе sudjelovali.

Kao i drugdje по svijetu, и у нас сеjavljaju nesreće letača са padobranskim krilom u brdima.

Helikopter је у 1996. sudjelovao у jednoj akciji и то на Mosoru (станица GSS Split; helikopter Hrvatskog ratnog zrakoplovstva).

ŠTO KADA SE DOGODI NESREĆA U PLANINI?

У Hrvatskom planinarskom savezu u Zagrebu djeluje Komisija za gorskiju službu spašavanja (GSS). Njezina

TABLICA 2.

AKCIJE GORSKE SLUŽBE SPAŠAVANJA HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA U 1996.

Datum	Unesrećeni	Prebivali šte	Član PD	Mjesto nesreće	Ozljeda	Okolnosti nesreće	Stanica GSS
21.1.	O.B. ž 40	Zagreb	Susedgrad	Ivanščica, blizu Lobora	iščašenje gležnja	poskliznuće na plan. putu	Zagreb
28.2.	T.B. m 31 T.I. ž 26 T.T. ž 7 L.T. m 31	Makarska	Biokovo	Biokovo, predio Lađena	pothlađenje bez ozljeda	iznenadna mečava zarobila ih u kući	Makarska
9.2.	K.Č. m 36	Omiš	Ne	Biokovo, jama blizu Gornjih Brela (Dubci)	pothlađenje bez ozljeda	zaglavio u jami loveći golubove	Makarska
16.2.	D.Č. m 46	Osijek	Jankovac	Kapela, između Jančarice i Matić-poljané	opće pothlađenje	dva dana i noći bez opreme na otvorenome	Delnice
25.2.	Ž.J. ž 56	Split	Ne	Mosor, predio Vrutak	uganuće lakti	pad pri planinarenju	Split, prisutni planinari i liječnik
25.2.	Z.M. ž ?	Split	PK Split	Mosor, kod sela Dubrava	lom podlaktice, rana glave, kontuzija kuka	pad pri planinarenju	Split, prisutni planinari i liječnik
20.3.	Z.R. m 24	Kaštel Stari	Ne	Biokovo, stijene blizu Basta	iscrpljenoš	zapenjao se i ostao u stijeni 2 dana bez jela i pića	Makarska
6.4.	S.E. m 25 i još 3 penjača	Rijeka	Kamenjak	Velebit, Paklenica, silaz s Aniča kuka	bez ozljeda, potraga	penjači se do kasne noći nisu vratili iz Brahmovog smjera	dežurna ekipa GSS-HPS u Paklenici (Zg, Ka, Ri) i pripadnici MUP
21.4.	O.? m ?	Dubrovnik	Dubrovnik	Kamešnica, Gornja Korita	uganuće koljena	krivo stao na plan. putu	Split (dežurstvo na plan. pohodu)
5.5.	R.V. m 42	Ogulin	Klek	Klek, markirani put blizu vrha	komplicirani lom potkoljenice, oderotine, kontuzije, krvarenje, šok	naslонivši se na naizgled siguran kamen, pao s njim 25 m niz stijenu	Ogulin
5.5.	B.J. m 21	Split	Mosor	Mosor, smjer Fini, stijena kod izvora Žrnovnice	velika rana potkoljenice	pao kao prvi u navezu oko 5 m na policu	Split
5.5.	S.M. m 10	Split	PK Split	Mosor, izvor Žrnovnice	bez ozljeda	dječak se popeo na drvo i nije mogao sići	Split
19.5.	B.N. ž 48	Split	PK Split	Kamešnica, markirani put blizu vrha	lom podlaktice, kontuzija koljena	krivo stala na markiranom putu, umor	Split
13.6.	V.A. m 36	Sinj	Ne	Kamešnica, jama na Docu	smrt	skok u 25 m duboku jamu	Split (i djelatnici MUP)
26.5.	K.M. m 61	Split	Mosor	Mosor, blizu Lugarnice	rana na čelu, jako krvarenje	krivi korak na markiranom putu	Split korišten helikopter HRZ

23.7.	??. m ?.	Engleska	Ne	Mosor, šire područje vrha	bez ozljeda, iscrpljenost, izgubljenost	vojnik IFOR-a zatalao na vježbi i ostao u planini 2 dana	Split (pripadnici IFOR, pripadnici HV)
5.7.	?M. m ?	Split	Ne	Biokovo, blizu Vošca	uganuće gležnja	pri skoku s padobranskim krilom ozlijedio nogu	Split
6.8.	L.Ž. m 30	Zagreb	Željezničar	Velebit, Mali Kuk kraj izlaza jame Slovakia	jake kontuzije rebara, slabina i bubrega	speleolog na silasku prema Lubenovcu noću pao niz stjenovit skok u vrtaku	Zagreb slovački i hrvatski speleolozi
15.8.	??. m 45	Njemačka	Ne	kraj jame Bareidine, Istra	uganuće gležnja	pri silasku krivo stao	Zadar
31.8.	M.S. m 70	Zagreb	Zagreb Matica	Velebit, potez Zavižan-Krasno	pothlađenje bez ozljeda	po magli i kiši izgubio se, lutao, bivakirao	Rijeka, Gospić, Zagreb, Samobor, patrola MUP
15.9.	N.V. m 68	Zagreb	Ne	Medvednica, put Risnjak-Mikulići	smrt	naden mrtav na plan. putu	Zagreb djelatnici MUP
21.9.	V.L. ž 24 i još 3 planinara (2 ž, 1 m)	Zagreb	Velebit	Samarske stijene	isrcpljenost bez ozljeda	po maglenoj noći zalutali	Karlovac
28.9.	I.Ž. m 39	Karlovac	Dubovac	Klek, izlaz iz smjera Vrijeskova pločica (Potklek)	rana na čelu, opečeni prsti (od užeta)	izašavši iz smjera osiguravao partnera koji je pao (lom klina) i povukao ga	Karlovac
9.11.	V.A. m 37	Gospic	Visočica	Mosor, u planinarskom domu	moždani udar (poslije u bolnici smrt)	u blagovaonici plan. doma naglo mu pozililo	Split
10.11.	S.Š. ž 52	Ivanić Grad	Ne	Klek, na putu blizu Bjelskog	uganuće koljena i gležnja	pad pri silasku na markiranom putu, po kiši	Zagreb
30.11.	??. ž ? i dvoje djece	?	Ne	Vaganj, Široki Brig	bez ozljeda, pothlađivanje	obitelj ostala zametena snijegom u autu	Split i Cestarska služba
1.12.	P.D. m ? i još 7 planinara	Makarska	Biokovo	Biokovo, pl. dom pod Sv. Jurom	bez ozljeda	naglo snježno nevrijeme zarobilo ih u plan. kući	Makarska
6.12.	B.Z. m 12 V.D. m 12	Zagreb	Ne	Medvednica, sj. strana, vršno područje	bez ozljeda, potraga	dječaci krenuli kući na krvu stranu, izgubili se, bivakirali	Zagreb (patrola MUP)
8.12.	??. m 57	Zagreb	Velebit	Medvednica, Omladinska staza blizu Medvedgrada	otvoren lom potkoljenice	poskliznuće na zaledenom putu pri silasku	Zagreb i ekipa Hitne pomoći
27.12.	F.B. m 65	Zagreb	Zagreb Matica	Medvednica, vršni dio	lom podlaktice	poskliznuće na zaledenom plan. putu	Zagreb (planinar sam načinio imob.)

je adresa: 10000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. (01) 4824-142. Pročelnik službe je dr. Borislav Aleraj, 10000 Zagreb, Prilaz Gj. Deželića 73, tel. (01) 3770-084. Ako se dogodi nesreća zbog koje je potrebna pomoć Gorske službe spašavanja, treba poslati obavijest o nesreći sa sljedećim podacima:

- * tko je obavijest dao (ime, prezime, adresa, tel.)
- * tko je unesrećeni (ime, prezime, adresa, tel.)
- * kakve su ozljede
- * gdje se nalazi unesrećeni
- * kakve su vremenske prilike
- * što je već poduzeto i tko je još obaviješten.

Obavijest se može predati:

1. na svim obavještajnim točkama GSS-HPS (najčešće su to opskrbljeni planinarski domovi) koje su vidno označene natpisom i znakom GSS-HPS
2. na telefon centara za obavlješćivanje 985 u svim mjestima gdje postoje stanice GSS (vidi dolje)
3. u tajništvu HPS, tel/fax: 4824-142
4. na adresu ili telefon ovih stanica GSS ili pročelnika stanice:

Stanica Delnice

pročelnik: Hrvoje Babić, Majnarićeva 19, 051/811-781
Stanica Gospic
v. d. pročelnika: Željko Kovačević, M. Kraljevića bb,
053/576-072

Stanica Karlovac

pročelnik: Dubravko Butala, Dubovac 6, 047/336-243
Stanica Makarska

pročelnik: Drago Erceg, A. Starčevića 3, 021/616-142

Stanica Ogulin

pročelnik: Dragan Špehar, Proce 175, 047/525-693

Stanica Požega

pročelnik: Dr. Tomislav Sablek, R. Hrvatske 22, 034/273-989

Stanica Rijeka

pročelnik: Zdenko Vidmar, D. Gervaisa 43, 051/427-111

Stanica Samobor

pročelnik: Vlado Novak, Dr. S. Oreškovića 6, 01/781-736

Stanica Split

pročelnik: Vinko Prizmić, Trondheimska 7, 021/311-723

Stanica Tršće

pročelnik: Anton Šoštarić, Frbežari, Tršće, 051/824-236

Stanica Varaždin

poziv prima: Dubravko Šincek

Stanica Zadar

pročelnik: Dragan Begović, Put Murvice 8, 023/25-320

Stanica Zagreb

pročelnik: Ing. Damir Lacković, Vlaška 113, 01/447-708

GORSKO SPAŠAVANJE – STRUČNI ČLANCI

Od 1993. Komisija za gorsku službu spašavanja HPS započela je izdavanje stručnog glasila pod naslovom "Gorsko spašavanje; stručni članci". U njemu je objavljena većina stručnih izlaganja članova GSS-a na redovitim stručnim savjetovanjima GSS koja se posljednjih desetak godina održavaju uz Zbor spašavaljelja.

Ove 1997. godine izšao je broj 3, s temama iznesenima i raspravljenima na savjetovanju GSS na Mosoru u jesen 1996. To su:

- Izvještaj pročelnika GSS-HPS na Zboru spašavaljelja
- Subjektivno osjećanje smrzavanja
- Osvrt na vježbu spašavanja iz uskog špiljskog kanala speleo-nosilima
- Vježba spašavanja iz jame sustavom protuteže
- Analiza izvještaja o akcijama GSS-HPS 1989-1995
- Novosti u helikopterskom spašavanju.

Članci su opremljeni engleskim sažetkom i dvojnim hrvatsko-engleskim opisom slika i tablica. Časopis izlazi u pravilu jedanput godišnje. Format: 15x21 cm. (Dr. Borislav Aleraj)

PLANINARSKI KALENDAR ZA 1998. GODINU

Uskoro izlazi iz tiska zidni planinarski kalendar veličine 35x50 cm s 13 listova uvezanih spiralnim uvezom. Na svakoj stranici je jedna velika i nekoliko manjih slika, sve u bojama. Motivi su hrvatske planine i rijeke. Izdavač je časopis Ekološki glasnik. Cijena 20 kuna (za više od 10 primjeraka 15 kuna, za više od 20 13 kuna).

Naručbe na tel/fax (01) 734 058

PLANINARSTVO U TISKU

SMERKE: HRVATSKE PLANINE

U najavi ove fotomonografije bilo je navedeno, da će ona sadržavati oko 120 kolor snimaka, da će tekst od oko 180 stranica popratiti 20 karata i da ćemo je ugledati u svojim rukama još 1996. godine. Reklamni letak sa sedam primamljivih snimaka od Kvarnera preko Velebita i Gorskega kotara do meandra zagorske Bednje nudio nam je i varijantu otplate u dvije rate. Trebalo je samo čekati!

No svatko od nas koji je u životu napisao i samo jedan rukopis, za barem jedan članak ili je pak pripremao manju ili oveću knjigu, dobro znade da je od želje do ostvarenja najčešće dug put s mnogo nepoznаница и препрека, pa je tako bilo i s ovom knjigom. Nakon mnogo neprilika knjiga je konačno ušla u svoje čvrste tvrde korice i sada je eto pred nama. I eto – njezina veličina od 23x30 cm ista je kao prema najavi, ali je broj njezinih stranica povećan na 228, a broj fotografija na preko 270 u koloru i 28 crno-bijelih, sa čak 40 zemljopisnih karata.

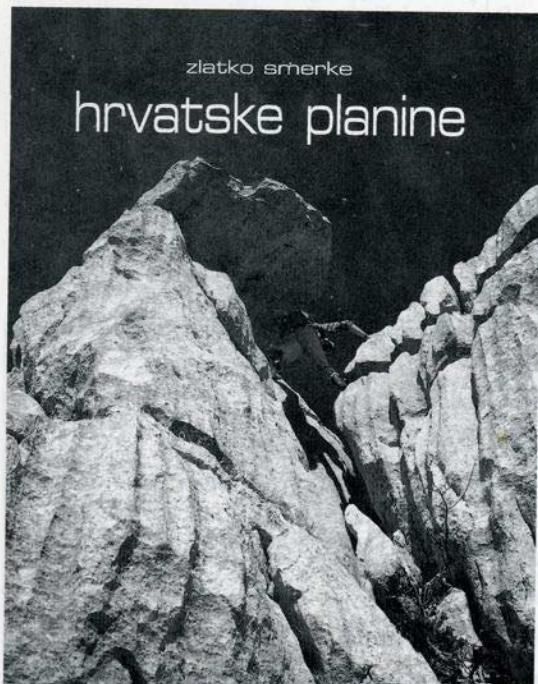
Listajući monografiju, kroz njezine slike, tekst i karte putujemo od Učke preko Ćićarije, te Gorskega kotara i Velebita po planinama Dalmacije pred kojom su i otoci sa svojim privlačnim uzvišenjima. Promatrajući snimke – kako one velike na čitavoj stranici, tako i one male od svega nekoliko centimetara, pred nama je zapravo pogled kojim je promatrao i sam autor te ga pritiskom na okidač fotoaparata sačuvao za sve nas. U tom "ateljeu umjetničke radionice", koji je i moto ove fotomonografije, sačuvana su tako sva godišnja doba i sva doba dana od izlaza do zalaza sunca, od planinskih vrhunaca do razine mora.

Sa čovjekom ili bez čovjeka, s prostranom panoramom ili detaljem same stijene ostao je sačuvan trenutak viđenoga, ostalo je nešto što mnogi od nas također poznaju ili su i sami vidjeli. Možda su to pak vidjeli u drugo godišnje doba ili u drugo doba dana, možda smo tada bili i previše umorni od uspona, znojni od napora, ali jednako oduševljeni onim što se pružilo pred našim očima – no možda nismo vidjeli onako kao što je video autor ove knjige.

Svatko će u knjizi zapaziti ili se oduševiti drugačijim motivom ili detaljem. Što je mene osobno oduševilo listajući ove stranice?

Suncem osvijetljeni bijeli kameni toranj na tamnoj pozadini ispod tunela Učka nikada nisam video u takvom osvjetljenju, dok sam kamene vertikale Bijelih stijena doživio također uz snježni pokrivač, a paukovu mrežu u jutarnjoj rosi na planinskoj stazi promatrao i snimao i po nekoliko puta.

Na Velebit me s radošću podsjeća i veže pogled na sliku nasmiješenog starine meteorologa Vukušića koji je svojom nesebičnom susretljivošću, te ljudskom mudrošću i razboritošću ostajao duboko urezan u moje sjećanje pri svakome našem susretu. Dalje se redaju svi oni detalji s Premužićeve staze i ostalih prostranstava, vrhunaca i udolina, od vratničkog prijevoja iznad Senja do urezanog kanjona Zrmanje, od suncem obasjane površine prepune predivnog cvijeća do tame špilja i jama; nezaboravna izuzetnost, neponovljivost, prostranstvo golih kamenih i pošumljenih panorama; detalj kamenoga mjesecčevog pejzaža veličine od nekoliko centimetara, izrezbarenog ili urezanog vodom u čvrstu stijenu kroz proteklo vrijeme mjereno izvanljudskim razdobljima. Kako li smo mi kao bića zapravo sitan detalj u usporedbi s vertikalama Tulovih greda ili drugih kamenih tornjeva po velebitskom prostranstvu!

Pa i naši jadranski otoci mogu imati čari za pansioniranog alpinista – penjanje na klif otoka Mane, ili za oduševljenog posjetitelja Vidove gore na otoku Braču, uz panoramu koju će s nje moći promatrati.

Naša lutanja planinama središnje Hrvatske mogu nam i kroz ovu knjigu potvrditi da i u njima ima skладa linija, prostranstava, dalekih pogleda i bogatstva detalja: od valovite oranice pod šumovitim vrhuncem do detalja seoske arhitekture na krovu neke kuće ili veličnosti stare gradine i crkve, bilo da je ona sada ruševna ili dobro sačuvana. Možda smo i mi sami doživjeli maglovito jutro u šumi na Stankovom vrhu na Bilogori – ali ga nismo snimili kao autor! I mi smo možda promatrali panorame slavonskih planina, ali ih nismo posjetili u sunčanu jesen i za vedra neba. I mi smo možda bili iznad maglenog mora na grebenu Plešivice ili Medvednice, ali ga nismo snimili – to je ostalo zabilježeno, eto, u ovoj knjizi kao poziv nama da to ponovo doživimo.

Ova bi fotomonografija morala postati svojinom mnogih među nama, da nam bude podsjetnik i vodič za upoznavanje vlastite domovine i za, možda, novu ili dublju spoznaju o njenim prirodno-povijesnim vrijednostima.

I zato, kako kaže autor, ing. Zlatko Smerke: "Krenimo tragom ovih fotografija, uživajmo u prirodi, ali je ne dirajmo..."

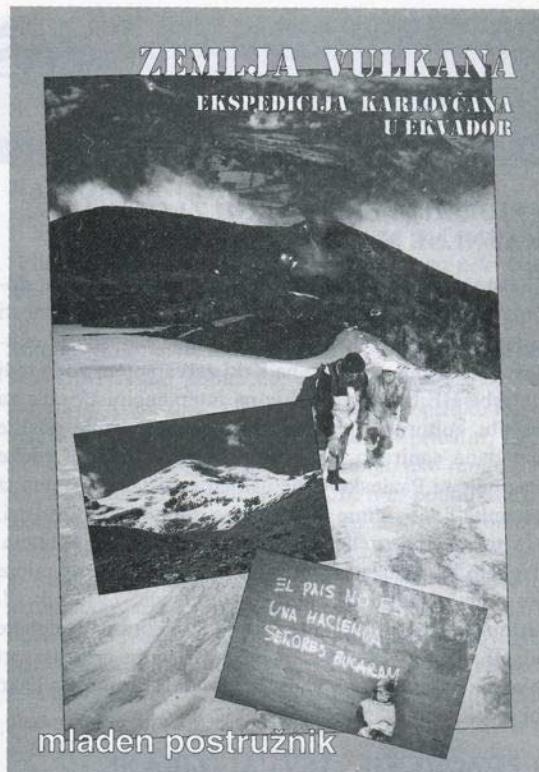
Uz iskrene čestitke autoru na ostvarenoj knjizi, a izdavaču na izradi, želim svima da podijele radost uživanja u ljepotama hrvatskih planina. (Dr. Srećko Božićević)

DNEVNIK PO IPP-u NA TALIJANSKOM

Po uzoru na Dnevnik IPP-a (HPD "Željezničar", Zagreb) objavio je u ožujku ove godine Ettore Tomasi iz Trsta Dnevnik po Istarskom planinarskom putu na talijanskom jeziku. Prevela ga je Erica Junc, a fotografije i karte je izradio sam Tomasi. O tom prijevodu počelo se promišljati još prije Domovinskog rata, ali je rat prekinuo ostvarenje i odgodio ga do ove godine. (Josip Sakoman)

ZEMLJA VULKANA

U dvorani knjižnice "Ivan Goran Kovačić" prezentirana je 16. listopada knjiga karlovačkog novinara i planinara Mladena Postružnika "Zemlja vulkana". Autorov prvi venac na 130 stranica slikovito opisuje jednomjesečnu ekspediciju u ekvadorske Ande, koju je predvodio Mladen Kuka. Knjiga je bogato ilustrirana crno bijelim i kolor fotografijama (preko 60 fotografija), koje su napravili Mladen Kuka i Mladen Postružnik. Uz opće podatke o najmanjoj andskoj državi, te opis povijesti karlovačkog ekspedicionalizma, tu je intervjui s

mladen postružnik

vođom ekspedicije i naročito zanimljiv i iscrpan dnevnik ekspedicije. Izdavači knjige su Centar za ekspedicionalizam, istraživanje i kulturu "Braća Seljan" i Tiskara Šoštarić. Ovo je prvi objavljeni karlovački putopis nakon rada braće Seljan, a izdanje su pomogli i grad Karlovac i karlovačka Županija. O knjizi su na predstavljanju govorili dr. Milan Kruhek, Mladen Kuka i sam autor, a riječi pohvale uputile su i Božica Stanišić, pročelnica županijskog ureda za prosvjetu i kulturu, te Višnja Lasić, pročelnica društvenih djelatnosti Karlovca. Knjiga je tiskana u 500 primjeraka i može se po cijeni od samo 60 kuna naručiti preko tiskare Šoštarić (Banija 16, Karlovac, tel. 047/251-660). (Mladen Kuka)

ZAŠTITA PRIRODE

EPIDEMIJA EKOLOŠKIH ZLOČINA I KAZNENE MJERE

U listopadu se desilo nekoliko velikih ekoloških zločina kojim se ugrožavaju ne samo ljepote i vrijednosti prirode i okoliša već i zdravlje ljudi. Najprije je ekološki stradao Roški slap na Krki zatvaranjem vode radi potrebe HE Miljevac, ali je na intervenciju Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine ovo stanje poslije pet dana sanirano. Zatim se desila katastrofa rijeke Pazinčice i Pazinske jame uslijed ispuštanja mazuta iz Pazinke d.o.o., čime je ugroženo zdravlje ljudi u Istri. Na to su upozorenja planinarska društva u regijama. Trebalo bi poduzeti rigorozne zaštitne i kaznene mjere jer prema članku "Prirodu čuvaju kazne" (Vjesnik 17. listopada), to treba činiti. No i bez obzira na stajalište vlasti, na ove ekološke katastrofe valja upozoravati planinarsku i drugu javnost javnim informiranjem kako bi ih bilo što manje. (I. S.)

UPOZORENJE: AKTUALIZIRA SE IZGRADNJA TE OBROVAC

Nakon izjave ministra Porges-a objavljene u Vjesniku od 26. rujna da se navodno neće graditi TE Lukovo Šugarje, aktualizirana je ponovno izgradnja TE Obrovac. Na to su upozorenja planinarska društva u Šibeniku, Zadru te NP Paklenica i Krka. Naime, TE Obrovac ugrozila bi tri parka (Paklenicu, Krku i Kornate), jedan park prirode (Telašćicu) i 20 marina. Još je na Stručnom skupu Paklenica '97 mr. Slavko Ferina na to upozorio u svom izlaganju "Izgradnje TE na Jadranu i njihov očekivani utjecaj na okoliš". Veoma negativan stav prema izgradnji TE Obrovac imaju lokalna uprava i samouprava Županije zadarske. (I. S.)

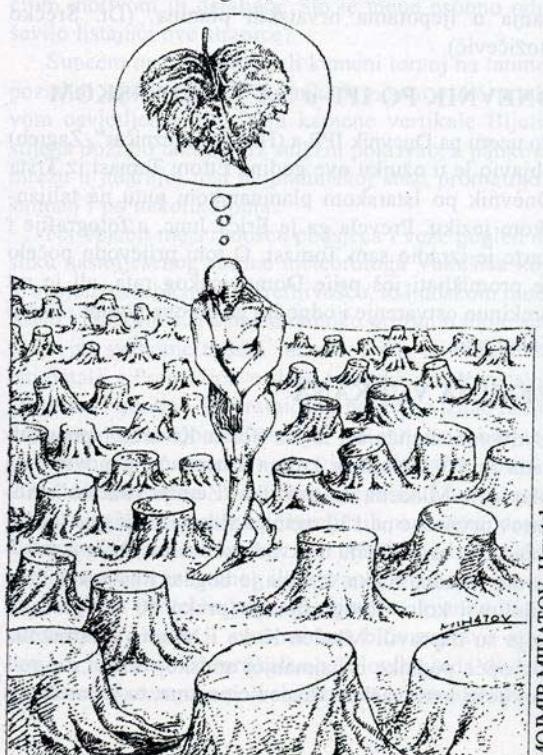
ČUUVANJE PLANINSKE PRIRODE I ZAŠTITA ŠUMSKE VEGETACIJE

Člankom "Europske šume bolesne" u Slobodnoj Dalmaciji 16. listopada i Stručnim skupom u Delnicama 24. listopada u povodu predstavljanja knjige akademika Dušana Klepca "Iz šumarske povijesti u Gorskem kotaru u sadašnjost" upozorenje je na ozbiljnu ugroženost naših šuma, a tome se pridružuju planinarska društva i druge NVO, poglavito za Gorskog kotara, Učku i Medvednici. U Europi je opustošeno više od polovine šuma, a nije mnogo bolje stanje ni u nas. Stručnjaci navode tri bitna razloga: pretjerana sječa, štetnici

i zagadivanje iz zraka ("kisele kiše"). Tome treba dodati i požare, poglavito u Dalmaciji. Teško je razlučiti što su prirodne pojave, a što posljedica negativnog djelovanja čovjeka. KZP HPS se zalaže za ubrzani obnovu šuma i pošumljavanje. Nešto je na tom planu učinjeno u 1997. po programu FAO u Dalmaciji. (I. S.)

REC-ove STIPENDIJE ZA MLADE U 1998. GODINI.

U časopisu Glasilo REC-a (rujan 1997.) objavljen je REC-ov program stipendija za mlade. REC Junior fellowship program 1998 pogodan je i za mlade planinare. KZP HPS želi uputiti stanovit broj mlađih planinara – čuvara prirode (u dobi od 18 do 25 godina) na ove seminare za zaštitu okoliša u inozemstvu. Osim dobnih uvjeta i znanja engleskog jezika, potrebno je da se kandidat aktivno bavi zaštitom prirode ili okoliša u nekom planinarskom društvu ili eko patroli. Pozivaju se planinarska društva i mlađi planinari da svoje prijedloge dostave do kraja godine Komisiji za zaštitu prirode HPS, 10000 Zagreb, Kozarčeva 22.

MOJMR MIHATOV, Hrvatska

ISTRAŽIVANJE PONORA NA LIPOVOM POLJU U LICI

U članku "Po Lipovom polju nakon trideset godina" objavljenom u časopisu "Hrvatska vodoprivreda" (rujan 1997) opisana su zanimljiva istraživanja dr. Srećka Božičevića ponora Mlinice i Markovog ponora na Lipovom polju u Lici. Dužina Lipovog polja od Kosinjskog mosta do posljednjeg ponora, nakon intenzivnog meandriranja iznosi 9 km. Ova su dva ponora, zajedno s rijekom Likom, izvanredni fenomeni krša i kraških voda, pa se na to upozoravaju planinarska društva Like i suradnici KZP HPS koji se bave zaštitom krša. (I. S.)

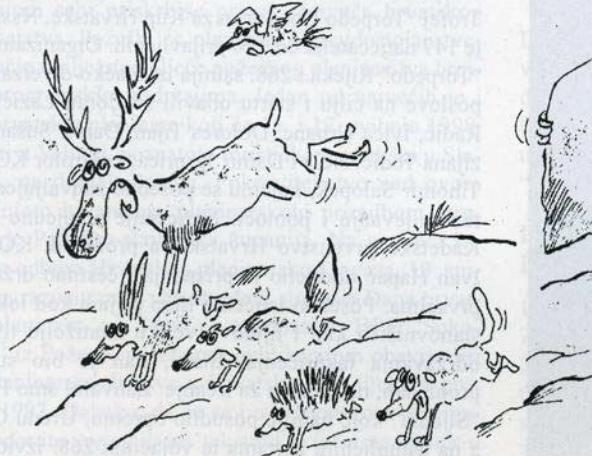
PREPORUKA ZA SURADNJU S UNESCO-ovim PROGRAMOM MAB

Komisija za zaštitu prirode HPS je na svom sastanku 29. listopada razmatrala provođenje Strategije očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti planinske prirode iz 1996. i dala potporu programu Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke raznolikosti (NSAP). Preporučeno je Ekspertnoj grupi za očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti da potiče suradnju s UNESCO-ovim programom MAB (čovjek i biosfera). Hrvatski nacionalni odbor za UNESCO-ov program MAB (čovjek i biosfera) je 31. listopada organizirao Okrugli stol o temi "Javna pozornost i prosvjeta put prema sudjelovanju". Ovaj je stručni skup organiziran u suradnji sa Zavodom za biologiju Medicinskog fa-

kulteta u Zagrebu, a na njemu su sudjelovala i dva predstavnika KZP HPS i Ekspertne grupe za očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti planinske prirode. (I. S.)

JESU LI PLITVICE STVARNO NACIONALNI PARK?

U broju 9 (str. 253) napisao sam prilog pod naslovom "Plitvice više nisu nacionalni park" koji su neki čitalji, mojom ili svojom krivicom, pogrešno protumačili, pa sam dužan dati pojašnjenje. Plitvice de iure (po zakonu) jesu nacionalni park, ali su de facto (u stvarnosti) privredno poduzeće, što dokazujem s ove tri činjenice: 1. ulaznica od 60 kn je za naše prilike toliko visoka da si to običan **narod** ne može priuštiti, nego samo imućniji sloj; 2. broj posjetitelja, ako mogu platiti, neograničen je bez obzira može li to podnijeti ekološka ravnoteža sedrenih barijera (u kolovozu 100.000 posjetitelja – užas!); 3. usred Parka obnavljaju se pogrešno locirani hoteli zbog kojih je svojedobno Međunarodna unija za zaštitu prirode u Švicarskoj isključila Plitvice iz svog registra s obrazloženjem da su ugrožene prodorom turističke privrede. Suprotnost između zaštite i "jeftino" te "svima pristupačno" valja riješiti onako kako su učinili iskusniji od nas. U SAD su preopterećeni nacionalni parkovi uveli numerus clausus (maksimalno dopušten broj posjetitelja), a poštivanje jednakosti i pravednosti osigurali predbilježbama za ulaz. (Željko Poljak)

SREĆKO PUNTARIĆ, Hrvatska

ORIJENTACIJSKI SPORT

KUP HRVATSKE "OGULIN '97"

U organizaciji Stanice GSS Ogulin, 9. studenoga je održano prvi puta Dvoransko prvenstvo u športskom penjanju na umjetnoj stijeni. Vrijedni djelatnici Stanice uložili su mnogo truda i novaca da bi najprije osigurali prostoriju, a zatim izgradili umjetnu stijenu. Našli su na puno razumijevanje kod uprave Prve osnovne škole "Ivana Brlić-Mažuranić" Ogulin. U njihovoj športskoj dvorani dobili su dio zida te izgradili umjetnu stijenu. Odaziv takmičara bio je iznad očekivanja, došlo ih je još deset koji se nisu bili prijavili. Bilo ih je iz devet gradova Hrvatske, što zorno prikazuje interes koji je vladao. Darko Berljak, tajnik HPS-a, i glavni GSS-ovac dr. Borislav Aleraj uveličali su svojim prisustvom taj jedinstveni planinarsko-športski događaj u Ogulinu. Iznenadio je i velik broj građanstva koje je s vidnom

pažnjom pratilo i podrilo takmičare. Nažalost, zakazali su gradski oci i predstavnici kulturnog i inog života grada. Možda malo pocrvene čitajući ovo što pišem. Uredništvo športskog programa HRT bilo je dobro ekipirano i vrlo dobro pratilo i snimalo takmičenje. Odaјemo im iskreno priznanje. Svakako su i naš lokalni radio, te dopisništvo popularnog "Večernjaka", dali svoj obol. Kao i uvijek, zbog skučenog prostora daјemo rezultate samo za finale.

FINALE ŽENE: 1. Težak Biljana (AO Pula), 2. Dapiran Ticijana (ŠPK Čopaj), 3. Hrašćanec Sunčica (ART-ROCK Zgb.), 4. Jeličić Nina (Mirabela Omiš), 5. Previšić Ana (ART-ROCK Zgb.), 6. Bostjančić Darija (ŠPK Čopaj), 7. Prebeg Iris (ŠPK Čopaj), 8. Mihina Martina (ART-ROCK Zgb.). **SUPER FINALE:** 1. Hrašćanec Sunčica (ART-ROCK Zgb.) i 2. Dapiran Ticijana (ŠPK Čopaj).

ŽENE – KONAČNI POREDAK: 1. Dapiran, 2. Hrašćanec, 3. Težak, 4. Bostjančić, 5. Prebeg, 6. Jeličić, 7. Previšić i 8. Mihina.

FINALE – MUŠKI: 1. Rožman Marko (ART-ROCK Zgb), 2. Šobot Filip (AO Pula), 3. Franceski Ivica (HPD Imotski), 4. Habulin Tomislav (ART-ROCK Zgb), 5. Lisica Ivan (HPD Mosor), 6. Mintas Pavle (PDS Velebit), 7. Radoš Goran (Mirabela Omiš) i 8. Vračar Vedran (ART-ROCK Zgb.). (Miljenko Pavešić)

XXXI TROFEJ "TORPEDO"

U malom, no starom istarskom mjestu Sveti Vrh udaljenom nekoliko km od Žminja, održan je XXXI Trofej "Torpedo", bodovan za Kup Hrvatske. Nastupilo je 147 natjecatelja od 176 prijavljenih. Organizatori PD "Torpedo" Rijeka i 268. satnija izvidačko-diverzantska; poslove na cilju i startu obavili su Zoran Lazić, Ivan Radić, Ivica Urbanc, Dolores Tijan, Damir Sušanj, Tizijana Todić, Nela i Damir Jasprica; kontrolor KO HPS Tihomir Salopek, kojemu se posebno zahvaljujemo na razumijevanju i pomoći. Natjecanje je ujedno bilo i Kadetsko prvenstvo Hrvatske, a pročelnik KO HPS Ivan Hapač dodijelio je priznanja i čestitao državnim prvacima. Posebno ističemo lijep prijam kod lokalnog stanovništva kao i njihovu veliku znatiželju tijekom održavanja takmičenja. Inače, dan je bio sunčan, prohладan, no idealan za trčanje. Zahvalni smo POK-u "Sljeme" koje nam je posudilo opremu, Uredu CISM-a na ustupljenim kartama te vojacima 268. izvidačko-diverzantske satnije na pomoći.

Umjetna stijena u Ogulinu

Foto: Studio "Miro"

Postignuti su ovi rezultati: Kadeti: 1. Goran Grbac "Torpedo", 2. Stjepan Petrač "Maksimir", 3. Perica Delić "Jelen". Kadetkinje: 1. Ana Ringel "Jelen", 2. Iva Kružić "Torpedo", 3. Tena Ebešpanger "Kapela". Mlađi kadeti: 1. Dalibor Stankovski "Jelen", 2. Ivan Šeperić "Jelen", 3. Tvrko Pater "Runolist". Mlađe kadetkinje: 1. Monika Fabijanić "Jelen", 2. Radmila Magušić "Sljeme", 3. Vinka Kvočić "Kapela". Seniori: 1. Tomislav Kaniški "Jelen", 2. Heikki Peltola "Vihor", 3. Damir Gobec "Vihor". Seniorke: 1. Dunja Uročić "Maksimir", 2. Martina Beneković "Kapela", 3. Sonja Muštra "Kapela". Juniori: 1. Marko Gambergek "Sljeme", 2. Lino Legac "Sljeme", 3. Marko Posavec "Ka-

pela". Juniorke: 1. Ana Ješovnik "Jelen", 2. Sandra Stinčić "Jelen", 3. Ivana Mazura "Kapela". Klubska tablica: 1. POK "Jelen" 44, 2. POK "Sljeme" 33, 3. PD "Vihor" 20, 4. POK "Maksimir" 18, 5. PD "Torpedo" 15, 6. PD "Kapela" 7, 7. PD "Runolist" 6, 8. PD "Japetić" 0, 9. HODAM 0, 10. P. Zrinski 0. Prijelazni Trofej "Torpedo" osvojili su članovi POK "Jelen". Odlukom Sudskog vijeća u sastavu Ivan Hapač, Dunja Uročić i Tomislav Kaniški poništeni su rezultati za Kup Hrvatske u kategoriji M21 zbog pogrešnog opisa kontrole, odlučeno je da se obračuna zadnja utrka. (Miljenko Pavešić)

VIJESTI

STOLJETNICU "SOKOLOVCA" OBILJEŽIT ĆE I DAN HRVATSKIH PLANINARA

U skupinu društava koja mogu s pravom isticati svoje povijesne atribute, je i Hrvatsko planinarsko društvo "Sokolovac" iz Požege. Tijekom tekuće godine, po-hodom požeških planinara na Kilimanjaro, započeo je ciklus obilježavanja 100. obljetnice postojanja HPD "Sokolovac". Podsjećanje je to na vrijeme kada je veliki požeški sin Julije Kempf započeo proces osnivanja planinarskog društva u Požegi 1898. godine. Imala je Požega i druge časne velikane planinarstva; Janka Jurkovića, Josipa Eugena Tomića, Franju Cirakiju, koji svojim ugledom i hrvatskom kulturom i povijesnom dimenzijom sebi prisrbiše pravo osnivača hrvatskog planinarstva. Požeški će planinari na najdostojanstveniji način obilježiti stoljeće požeškog planinarstva brojnim programskim sadržajima. Jedan od najvećih je i Dan hrvatskih planinara koji će 16. i 17. svibnja 1998. održati u Velikoj, poznatom turističkom središtu u Slavoniji, na domak Požegi. Pokroviteljstvo nad ovom središnjom hrvatskom planinarskom priredbom, preuzeala je Požeško-slavonska županija. Na sjednici Izvršnog odbora Hrvatskog planinarskog saveza, 10. studenoga razmatran je već utvrđeni sinopsis Dana hrvatskih planinara, a o čemu će organizator, HPD "Sokolovac" iz Požege, posebnom publikacijom obavijestiti sva planinarska društva u Hrvatskoj već tijekom prosinca 1997. Dakako, da će se i u "Hrvatskom planinaru" redovito pojavljivati tekstovi s informacijama u svezi s Danom hrvatskih planinara. (Dr. Antun Lovrić)

KOORDINACIJA DALMATINSKIH PLANINARSKIH ORGANIZACIJA

Na sastanku koordinacije održanu 28. rujna na pl. domu "Putalj" dogovoreno je da nositelji utemeljenja županijskih plan. saveza budu HPD "Dubrovnik" (za Dubrovačko-neretvansku županiju) i HPD "Kamenar" (za Šibensko-kninsku županiju). U Kaštelima je u planu ustrojstvo gradskog plan. saveza. Već je u Vrsnom dogovoreno vrijeme održavanja Dana dalmatinskih planinara u 1998. – treća nedjelja u svibnju. Organizator HPD "Malačka" uz pomoć drugih kaštelanskih društava. Preporučeno je sudjelovanje u obilasku Kolijevke hrvatske državnosti, na Danu hrvatskih planinara u Velikoj.

Prije 40 godina osnovan je Savjet plan. društava Dalmacije. Tim se povodom pokreće akcija za izdavanje prigodnog biltena. Sve bi plan. udruge trebale dostaviti svoje priloge Splitskom plan. savezu. Zaključeno je da plan. društva preko Gradskog poglavarstva u Kaštelima pokrenu hitnu akciju za spašavanje doma "Malačka" od daljnog propadanja. (I. T. Marinov)

IZMJENE I DOPUNE DALMATINSKOG PLANINARSKOG IMENIKA

1. HPD "Dubrovnik", predsj. Franica Krile 020/25-791.
2. HPD "Imber-Mosor", predsj. Pjero Orlandini, Cetinska cesta bb, Omiš, 021/861-996 (SPD "Imber" se fuzirao s HPD "Imber-Mosor").
3. HPD "Imotski", Joško Vukosav, 021/842-932; 842-860.

- HPD "Kozjak", Ante Dadić, Kneza Trpimira 107; tajnik Frane Žegarac 021/224-706.
- ŠPK "Marulianus", predsj. Irena Palošek.
- PD "Promina", Petar Bukarica 022/887-617; tajnik Josip Matić Doc, Splitska 2, 886-907 Drniš.
- HPD "Malačka", Obala kralja Tomislava 55, 21216 Kaštel Stari, predsj. Nebojša Polić, tajnik Jadranka Morović 021/231-011 i 220-895.
- HPD "Dinara", predsj. Andrija Kaliger, Svačićeva 22, 022/561-753; Petar Živković Peronja, Petra Zoranića 8, 22400 Knin.
- HPD "Planika", Mljet, predsj. Ante Aljinović, 020/745-028; tajnik Zora Nodillo-Aljinović, Zabrežje bb, 20225 Babino polje.
- Planinarska sekcija Srednje škole – Ploče, predsj. Dragan Popović, Srednja škola, 20340 Ploče. (I. T. Marinov)

ZAPOČELA PLANINARSKA SEZONA U DALMACIJI

U organizaciji HPD "Kozjak" iz Kaštel Sućurca u nedjelju 28. rujna, po izvanredno lijepom vremenu, ispred planinarskog doma "Putalj" na padinama Kozjaka tradicionalnim susretom planinara započela je planinarska sezona 1997/98. u Dalmaciji. Okupilo se oko 200 planinara iz HPD "Kozjak" Kaštel Sućurac, HPD "Ante Bedalov" Kaštel Kambelovac, HPD "Malačka" Donja Kaštela, HPD "Mosor" Split, HPK "Split" Split, HPD "Dubrovnik" i PD "Kuk" iz Novog Travnika. U

ime domaćina obratio im se predsjednik Ante Dadić, osvrnuvši se na povijest HPD "Kozjak" (osn. 1949.), koji je dom "Putalj" otvorilo 1962. i proširilo ga 1976. godine. Društvo se priprema za dvije godine proslaviti 50 godina vrlo uspješnog djelovanja i pozvalo je sve prisutne da i tada budu nazočni na ovome istom mjestu. Planinare je pozdravio i Ivan Marinov, predsjednik koordinacije dalmatinskih planinarskih društava, upozorivši kako trebamo čuvati okoliš i prirodu i u njoj

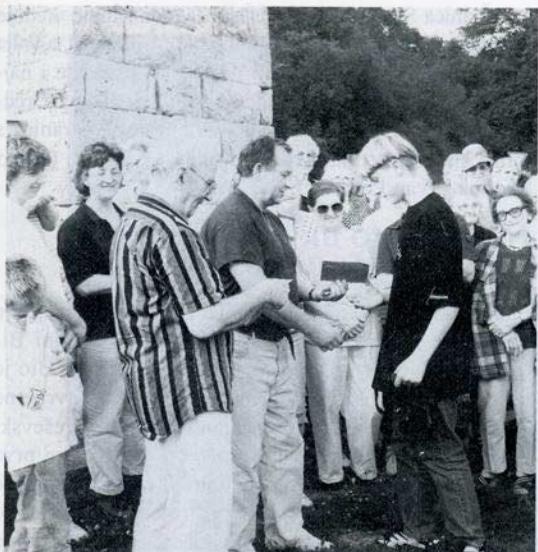
sto više boraviti. Ante Sanader, kaštelanski gradonačelnik, naglasio je kako grad Kaštela podržava planinarske aktivnosti, o čemu svjedoče i tri planinarska društva u gradu, te će i u buduće pružati potporu. Predstavnici društava su održali prigodne pozdrave i uručili poklone domaćinu, a potom su se planinari takmičili u orijentaciji u prirodi prema zemljovidima koje su za ovu prigodu pripremili domaćini. Organiziran je i strešlački turnir s 10 ekipa, a pobjednik se u oba takmičenja nije znao do samog kraja. Na prigodnom usponu do Sv. Luke na vrhu Kozjaka odaziv je bio velik, a vodio je iškustni planinarski bračni par Bolanča. Na sastanku predstavnika svih društava razgovaralo se o budućim akcijama i ustrojstvu županijskog saveza. Dogovoren je da sljedeći susret 1998. godine također bude na padinama Kozjaka ispred doma "Malačka", a u organizaciji novoosnovanog istoimenog društva uz potporu kaštelanskih društava. Skup je završio tradicionalnim zajedničkim objedom, gdje su domaćini ponudili popularni fažol i druženje do kasnih poslijepodnevnih sati. (Špirko Domljanović)

VIJESTI S BIOKOVA

Tridesetak članova HPD "Stanko Kempny" iz Zagreba je zajedno s članovima HPD "Sv. Jure" iz Zagvozda pročistilo i markiralo stazu iz zagorskog sela Milića do najvišeg vrha Sv. Jure (1762 m). Makarski planinari Drago Erceg i Gordana Jurić su ih dočekali u plan. kući na Lokvi i Pod Jurom. Kuća na Lokvi namjerava se obnoviti uz pomoć HRZ iz Splita čiji bi helikopteri prebacili do kuće oko 50 tona građevnog materijala. Četvorica makarskih zaljubljenika u Biokovo, Ivo, Ilija, Marijan i Roko, s ukupno 260 godina, prošli su "stazom užitka" dijelom središnje visine Biokova od Velikog Brda do iznad Tučepa i donijeli sa sobom nekoliko divnih fotografija. Četiri Makarana bila su 4. kolovoza na Mont Blancu: Željko Bockovac, Joško Botica, Davor Puharić i Jure Topić. Prva trojica uspela su se i na sam vrh. (Ivo Puharić)

PLANINARSKA ISKAZNICA KOD SPOMENIKA LIJEPE NAŠE

Jedne nedjelje u mjesecu kolovozu ove godine vodio sam u autobusu varaždinske planinare kroz Hrvatsko zagorje. S nama je putovalo četvero mladih planinara iz oveće sekcije HPD "Dugi vrh" po imenu "Tratinčica" na OŠ u Šemovcu, selu između Varaždina i Ludbrega. Njihova mentorica, učiteljica hrvatskog jezika Monika Vorih, predložila je u toku vožnje i putovanja da im na nekom odgovarajućem mjestu i pred svima predsjednik Društva Zvonimir Kraječić uruči planinarske iskaznice. Dogovorili smo da to bude poslijepodnevjeno "Lijepa naše" kod spomenika Hrvatskoj himni u Zelenjaku kraj Sutle. Dogovoren je i izvršeno!

Može se mlađom planinaru uručiti planinarska iskaznica u školi, na planinarskom sastanku... Ali kada se to učini kod spomenika našoj himni u Hrvatskom zagorju onda se to ne zaboravlja! Foto: T. Jagačić

Razmišljam sam poslije o tom činu, pa i sada dok ovo pišem, kao o rješenju koje bi trebala prihvati i slijediti i druga planinarska društva. U planinarskoj organizaciji je sadržano zaista puno domoljublja! Ne zvuči to kao nekakva fraza ili neko otkriće – da se može više voljeti ono što se poznaje, a to je u prvom redu domovina.

Ajde, dragi moji planinari, da se ovako dogovorimo! Osnivajmo na našim školama planinarske oganke, pa i čitava društva. Neka im mlađi odabiru ime. Kao mlađi u Šemovcu: "Tratinčica". Neka se planinarske iskaznice za jedan ogranač, ili više njih udruženo, uručuju na školskom izletu i to kod spomenika najljepšoj pjesmi. To mlađi ne mogu organizirati bez pomoći i poticaja starijih na školi, počevši od razumijevanja ravnatelja i onih prosvjetnih djelatnika koji za planinarstvo imaju smisla i volje.

Znam za sve razloge koji sputavaju nekadašnji entuzijazam prosvjetnih radnika, pa ipak, druženje s mlađima izvan nastave i stalno ukazivanje na lijepo i dobro u planinama i prirodi, među ljudima, uvijek me hrabrilo i činilo zadovoljnijm. Zašto takvi poticaji ne dolaze od Hrv. planinarskog saveza? Zašto se ne organiziraju regionalna savjetovanja o tome kako pridobiti prosvjetne radnike? Ako osvojimo njih, onda imamo i mlađe u našim školama. Tome trebamo težiti više nego osvajanju osamtušćaka!? Naš mlađi svijet je danas ugrožen. Trju ga i moralno i duhovno. Ne dajmo ih! Borimo se i mi planinari za njih. Probudimo u njima

ponos, da su postali planinari, na svečanosti kod spomenika na kojem su zapisane one divne Mihanovićeve riječi o našoj domovini. Riječi, koje će uvijek trajati! (T. Jagačić)

POČASNO ČLANSTVO HPD "KLEK" OGULIN

Na godišnjoj skupštini Turističke zajednice grada Ogulina 21. studenog, HPD "Klek" je proglašeno njenim počasnim članom. Društvo je tim priznanjem ugodno iznenađeno i ponosno. Dokaz je to našega djelotvornog djelovanja u gradu, ne samo u čisto planinarskom, već i u nizu drugih, za grad i građane korisnih sadržaja. Za svoj su rad i djelovanje priznana dobili Ferdo Uršan, član HPD "Klek", i Josip Sakoman, član HPD "Željezničar" Zagreb. Ta su priznanja našem Društvu posebno draga jer je gospodin Ferdo mnogo dao za razvoj planinarstva i skijanja u Ogulinu, gospodin Sakoman se isticao kao iskreni prijatelj Društva i Ogulina. Na skupštini su predstavljene i dvije razglednice izdane zajedničkim trudom Turističkog ureda Ogulin, koji vrlo uspješno vodi direktorica gospoda Ankica Puškaric, i našeg Društva. Razglednica s motivom klečkih vještice po prvi se put izdaje u povijesti Kleka i klečkih vještice i treba je kao posebnost sačuvati. Uz to je izrađen i pečat Kluba klečkih vještice. Vjerujemo da će razglednice i pečat naći na dobar prijem u posjetitelja doma na Kleku. (Miljenko Pavetić)

PLANINARSKO DRUŠTVO U PROMIDŽBENOM ORMARIĆU

Jedno od obilježja svakog planinarskog društva je posjedovanje "planinarskog ormarića" negdje na javnom i prometnom mjestu. Takav ormarić služi za svojevrstan "razgovor" sa članovima društva, pa i s ostalim sugrađanima, ako se u tom ormariću nađe uvijek nešto novo, svježe i lijepo: objave izleta, opisi izleta s lijepim slikama, planinskim i planinarskim simbolima pa i rođendanskim čestitkama članovima ili čestitkama za postignute uspjehe. HPD "Dugi vrh" se nekoliko godina koristilo izlogom bivše trgovine cipela u prometnoj Kuljavićevoj ulici u Varaždinu, ali je ta mogućnost, promjenom vlasnika zgrade, sada otpala. Nije preostalo drugo već pristupiti izradi vlastitoga ormarića, a to je uz suglasnost općinskih komunalnih vlasti i učinjeno u istoj ulici, desno od ulaznih vratiju u urarsku radnju Željka Horvatića, društvenog blagajnika.

Brigu oko ormarića preuzeo je osobno tajnik Dragutin Đorđević, a kako on okuplja oko sebe planinare fotoamatere, uvijek ima na raspolaganju dovoljno lijepih slika.

Sada se opravdano očekuje da će i druga dva varadinska društva slijediti naš primjer. Saznajemo da

Dragan Đorđević, tajnik (desno) i Željko Horvatić, blagajnik HPD-a "Dugi vrh": Planinarski ormarić je naš ponos!

Foto: T. Jagačić

će i ogrank "Dugog vrha" u OŠ Šemovec urediti ormarić u svojoj školi. (T. Jagačić)

PDS "VELEBIT" PRVO NA INTERNETU

U povodu članka "Naše planinarstvo na Internetu" (HP 7-8) valja reći da su prve prave službene WWW stranice jednog planinarskog društva u Hrvatskoj bile stranice Planinarskog društva Sveučilišta "Velebit" iz Zagreba. Osnovali su ih i uredili članovi Planinarskog odsjeka Tomo Krajina i Ivan Petrović. Internet adresa naših stranica (url) je <http://pubwww.srce.hr/velebit>. Da su to prave i službene stranice vidi se i po tome što imaju službenu adresu na računalu u Sveučilišnom računarskom centru (SRCE). Na tim se stranicama mogu dobiti osnovne informacije o našem društvu (djelatnosti, sjedište, povijest...), o svakom od tri odsjeka (alpinistički, speleološki i planinarski) i o njihovim akcijama. Posebno ističemo (www) stranice o ekspedicijama Cho Oyu, Kilimanjaro, Lukina jama, Karakorum i članke iz glasila "Velebiten". Zanimljivo je i postojanje stranice s elektronskim adresama (e-mail) Velebitaša na mreži, tako da se i putem elektronske pošte može brzo i uspješno kontaktirati s većinom članova koji imaju pristup internetu.

Članica Speleološkog odsjeka Jagoda Munić uređuje stranice tog odsjeka (<http://faust.irb.hr/~jagoda>), a valja ih posebno istaći i pohvaliti jer su najopsežnije i najbolje uređene stranice o speleologiji u Hrvatskoj. Urednikov poziv da se napravi cijelokupni popis stranica s tom i sličnom tematikom za svaku je pohvalu. (Tomo Krajina i Ivan Petrović)

POMOZNIMO HRVATSKIM PLANINARIMA U BOSNI!

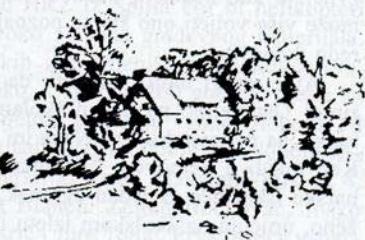
Planinarsko društvo "Bitovnja" u Kreševu sagradilo je početkom šezdesetih godina na Lopati u planini Bitovnji velik i lijep planinarski dom s 57 ležaja. Bio je to jedan od najljepših u bivšoj državi, ali je za vrijeme posljednjeg rata u BiH opljačkan i oštećen. Kreševski planinari obnovili su svoje društvo i sada im je prva briga ponovno ospozobiti svoj dom. U tome im pomaže kantonalna uprava i njemačke postrojbe iz SFOR-a, no nažalost im prave smetnje Bošnjaci, vjerojatno zbog hrvatskog podrijetla ovoga društva (osnovano je 1937. na poticaj dr. Augustina Tvrtkovića kao podružnica Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu). Društvo moli za pomoć sve planinare u BiH i Hrvatskoj te je u

**Planinarsko društvo "Bitovnja" Krešev
Mountaineering society "Bitovnja" Krešev**

Fra Grge Martića 44, 71260 Krešev, BIH

**POMOZITE
OBNOVU
PL. DOMA
NA LOPATI !**

10 DM

Bitovnja pl - planinarski dom na Lopati (1.324 m)

tu svrhu tiskalo donatorske kartice u vrijednosti od po 35 kuna. Za samo deset dana prodano ih je u Kreševu i Kiseljaku oko 300, a 50 ih je uzelo PD "Prenj 1933" iz Mostara. Prije rata bili su česti posjetitelji Lopate i planinari iz Hrvatske, pa se očekuje i njihova pomoć. Imena donatora bit će vidno obilježena na samome domu. Adresa društva: PD "Bitovnja" 71260 Krešev, Fra Grge Martića 44, BIH. Kunski žiro račun 1304-678-1012370.

Planinarski dom na Lopati i pok. Marko Ćorić, najzaslužniji za njegovu izgradnju

OSNOVAN CERTAR ZA

PD "BJELAŠNICA" SARAJEVO – 1923. ILI 1949.?

U četvrtak, 16. listopada, u večernjoj emisiji TV BH Sarajevo govorili su o radu sarajevskog PD "Bjelašnica" predsjednik društva i njegov suradnik Pašo Grbo. Predsjednik je rekao da je PD "Bjelašnica" Sarajevo utemeljeno 1949. g. Među desetak domova toga društva ne spomenu planinarski dom Vilinac na Čvrsnici. Međutim, povijest bilježi da se poticajna grupa prvi put sastala 21. travnja 1923. g. a konstituirajuća skupština 8. lipnja, da je jedno vrijeme bio predsjednik dr. Josip Fleger a tajnik Josip Plaček, koji su 6. kolovoza 1939. priveli otvorenju planinarsku kuću Vilinac (1961 m). Društvo je utemeljeno kao podružnica HPD Zagreb, a u emisiji je hrvatsko obilježje u povijesti tog društva prešućeno. Sličnu su sudbinu u komunističkom sustavu doživljavali i hrvatski planinari u Mostaru. Tvrđilo se i obilježavalo da je prvo planinarsko društvo utemeljeno u Mostaru 1950. g., a prešućivalo da je prvo društvo u Mostaru utemeljeno 1933. g. kao podružnica HPD Zagreb pod imenom "Prenj". Međutim, ta je nepravda padom komunizma u Mostaru ispravljena, a u Sarajevu još nije. Dokle? A Mostar i Sarajevo su u istoj državi BiH i čak u istom entitetu, Federaciji BiH. (Ivan Salopek)

PD "BITOVNJA" U KREŠEVU

U subotu 27. rujna 1997. godine mala dvorana Doma HKD "Napredak" Kreševo bila je tjesna da primi sve sudionike izvanredne izborne skupštine. Započelo je minutom šutnje u počast nedavno preminulom Mati Ćoriću, jednom od obnovitelja rada društva, inicijatora izgradnje plan. doma na Lopati i dugogodišnjeg predsjednika. U uvodnim napomenama tajnik Zoran Šimić iznio je razloge sazivanja izvanredne skupštine. Od obnoviteljske skupštine u veljači 1996. planinarstvo u Kreševu doživjelo je pravi procvat. Okupljeno je gotovo cjelokupno predratno članstvo (blizu 100). Društvo je sudjelovalo u svim akcijama PSHB. Članovi su bili u Paklenici, na Triglavu, Mljetu itd. Skupština je prihvatala izvještaj i program rada. Težišni zadaci su povrat imovine, kako one iz perioda 1937-1945, tako i iz perioda 1949-1992, sanacija doma na Lopati, organiziranje planinarske večeri u čast 60. obljetnice i izrada prigodne monografije. Za predsjednika skupštine izabran je Zlatko Kukrić, za predsjednika društva Mandalina Cigelj, za tajnika Zoran Šimić, a radom devetočlanog Izvršnog odbora rukovoditi će predsjednik odbora Alojz Buljan. Izabrani su i novi Nadzorni odbor i Sud časti s predsjednicima Jadrankom Barešić i Josipom Marićem. Na čelu Odbora za obnovu doma

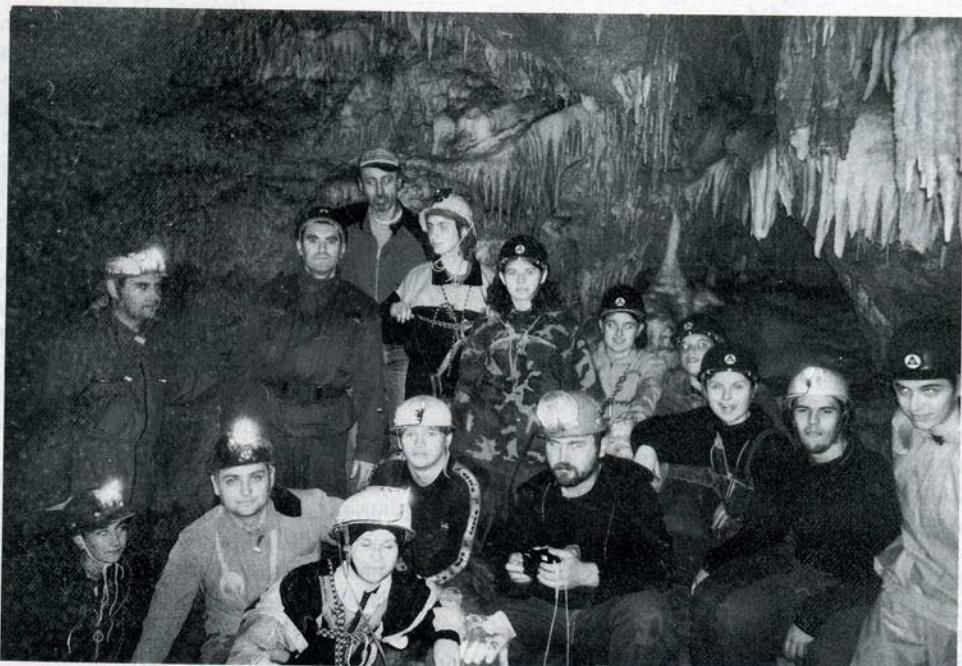
na Lopati je Tihomir Perić, a Odbora za prikupljanje arhivske građe Josip Marić. Uvažavajući činjenicu da u Kiseljaku još uvijek ne postoje uvjeti za obnovu rada PD "Pogorelica", skupština je prihvatala da se predratni članovi ovoga društva uključe u rad PD "Bitovnja". U tom smislu su za potpredsjednika Izvršnog odbora i člana Suda časti izabrani Franjo Kristić i Anto Kuljiš iz Kiseljaka. Novoizabrana predsjednica Mandalina Cigelj zahvalila se na časti da upravo na 60. obljetnicu bude i prva žena na mjestu predsjednika. (Zoran Šimić)

HPD DUBOVAC U 1997. GODINI

Godinu koja još nije gotova možemo s opravdanjem nazvati jednom od najuspješnijih u bogatoj tradiciji društva. U siječnju i veljači održana je vrlo uspješna Druga karlovačka visokogorska ekspedicija u ekvadorske Ande. Desetoročlanu ekspediciju vodio je Mladen Kuka, a osvojena su četiri andska vrha, od kojih je svakako najznačajniji Chimborazo (6310 m) i najviši aktivni vulkan svijeta Cotopaxi (5897 m). U veljači je održan tradicionalni pješački pohod "Hodanjem k zdravlju" i planinarska veselica koju je organizirao Mladen Kuka. Deseta i jubilarna Karlovačka planinarska škola trajala je od 20. ožujka do 17. svibnja. Program škole uskladen je s pravilnikom HPS. Praktični dio škole održavao se na terenima u okolini Kar-

lovca, na Kleku, Okiću, Japetiću, u spilji Gvozdenici i na Karlovačkoj transverzali na Žumberku. Bila je besplatna, a završilo ju je 14 polaznika. Svi su dobili diplomu škole, HPD Dubovac i HPS te vrijedne knjige kao dar Karlovačkog športskog saveza. Instruktori i predavači su bili poznati karlovački planinari: Željko Ivasić – pročelnik Alpinističkog odsjeka Društva (alpinizam), brigadir Dubravko Halovanić (orientacija), Milan Dijačić (markacije i transverzale), Dinko Novosel (zaštita prirode), Dubravko Butala (GSS i prva pomoć), Ivan Pernar (meteorologija), Mladen Postružnik (povijest planinarstva i ekspedicionizam), Neven Bočić (postanak planina i speleološka morfologija) te Mladen Kuka (oprema i speleologija). Demonstratori su bili prošlogodišnji tečajci Dragan Letić, Damir Basara, Malina Ciska, Martina Fudurić, Mirna Mateša i Mladen Postružnik, što se pokazalo korisnim. Za najbolje i najredovitije polaznike proglašeni su Ana Pecoja i Darko Novosel. Školu je vodio (kao i posljednje četiri) instruktor HPS i gorski spasioc Mladen Kuka, a tajnik škole bio je Mladen Postružnik, koji je izdao i brošuru o radu škole.

U travnju je na planinarskom domu Vodice održan slikarsko-ekološki piknik na kojemu su sudjelovali članovi Udrženja likovnih amatera Karlovca. Oni su društvu za ukras prostorija ostavili desetak svojih vrijed-

X. karlovačka planinarska škola u spilji Gvozdenici

nih radova. Organizatori su, uz brojne sponzore, bili Mladen Kuka i Mladen Postružnik.

O ekspediciji u ekvadorske Ande predavalio se 24. travnja. U prepunom hramu karlovačke kulture Zorin-domu, pred čijim je vratima još ostalo više od stotine ljudi koji nisu mogli ući u prepuну dvoranu sa preko 250 mjesta, predavač je bio Mladen Kuka. Tom je pri-godom prvi puta javno prikazan film o toj ekspediciji "Dubovac u zemlji vulkana" autora Mladena Postruž-nika i montažera Zdravka Višnjaka. Ostat će to za-pamćeno kao najposjećenije planinarsko predavanje u Karlovcu. U gradskoj knjižnici "Ivan Goran Kovačić" otvorena je 12. svibnja izložba fotografija Mladena Kuke pod nazivom "Ispod kondorovih krila" te izložba etnografskih predmeta. Nekoliko tisuća Karlovčana obišlo ju je u 14 dana trajanja, a glavni je pokrovitelj bila Tiskara Šoštarić.

Zahvaljujući takvim aktivnostima, koje su pored športskih i planinarskih sadržaja pružale kulturno-loške elemente, HPD Dubovac praćen je kroz veliki broj novina i časopisa i u elektronskim medijima. I HTV je nekoliko puta emitirala priloge o radu društva. Za pro-mičbu društva najzaslužniji je član, novinar Hrvatskog radija Karlovca Mladen Postružnik, koji je svim kolegama novinarima u našem gradu uspio objasniti koliko je planinarstvo važno u čovjekovom životu. (Mladen Kuka)

OSNOVAN CENTAR ZA EKSPEDICIONIZAM U KARLOVCU

Od mjeseca kolovoza, točnije od 19. kolovoza, u Karlovcu djeluje Centar za ekspedicionizam, istraživanje i kulturu "Braća Seljan". Centar je nestramačka, nevladina i neprofitna organizacija koja ima zacilj organi-ziranje i izvođenje ekspedicija, širenje ekspedicionizma te obuku i odgoj kadrova sposobnih za ovu djelatnost. Članovi se posebno bave i istraživanjem rada slavnih hrvatskih svjetskih istraživača (a najpoznatiji su upravo Mirko i Stjepan Seljan), te provode znanstvena istraživanja i prikupljaju materijale u području kulture i povijesti. Centar posebnu pozornost posvećuje izdavaštvu, a njegovo članstvo čine uglavnom planinari, ali i moreplovci i znanstvenici. Ugledni su mu članovi povjesničar dr. Milan Kruhek, speleolog dr. Srećko Božićević, brazilski akademik Antonio Olinto (dopred-sjednik svjetskog PEN-a), Zora Seljan, kći Stjepana Seljana, te mnogi drugi.

Centar je pokrenuo opsežan projekt "Tragom braće Seljan" koji počinje ekspedicijom u Južnu Ameriku u siječnju 1998. god. U sklopu projekta su i druge eks-pedicije, zatim otvaranje etnografskog muzeja posve-ćenog prvenstveno braći Seljan, ali i drugim karlo-vačkim ekspedicionistima, te organiziranje znanstve-

Primanje u Ministarstvu kulture: Mladen Postružnik (tajnik Centra), dr. Milan Kruhek (član predsjedništva), ministar mr. Božo Biškupić i Mladen Kuka (predsjednik 1. listopada).

nog skupa posvećenog 85. obljetnici smrti Mirka Se-ljana.

Centar su kao osebujnu inicijativu i karlovačku posebnost već podržali gradonačelnik Branko Vukelić i karlovački župan Vlado Jelkovac. Delegacija Centra primljena je i kod ministra kulture RH mr. Bože Biš-kupića. Predsjednik Centra je Mladen Kuka, tajnik Mladen Postružnik, a članovi upravnog odbora su dr. Milan Kruhek, Mladen Strukan i Alfred Krupa. Dužno-snici u Centru su i Dubravko Belan, Mladen Dijačić, Verino Šoštarić, Krunoslav Golubić i Josip Šut. Centar je već primljen u članstvo Karlovačkog športskog sa-veza, a uskoro se očekuje i prijem u druge srodne aso-cijacije. Jasno je da zbog srodnosti u radu Centar teži i prijemu u Hrvatski planinarski savez. Centar je upisan u Ured za opću upravu karlovačke županije pod red-nim brojem 1, a utemeljen je baš na dan rođenja Stje-pana Seljana. Ove slučajnosti kao da su mu poželjele dobrodošlicu.

SPORTSKO PENJANJE NA OTOKU ZLARINU

Pokusnu akciju izveli su pod vodstvom Vesne Jurković i ing. Zlatka Smerkea penjači Joško Božić i Ivica Mat-ković na vanjskoj litici brda Klepca. Smatra se da bi stijene Zlarina mogле poslužiti za početničku školu slobodnog penjanja. Na vrh otoka (Klepac, 179 m) nekoć je bila markirana staza i valjalo bi je opet pro-krčiti.

SKLONIŠTE U ŠUGARSKOJ DULIBI SACUVANO

Godine 1989. postavljeno je u Šugarskoj dulibi na južnom Velebitu, uz pomoć helikoptera, metalno planinarsko sklonište (tzv. kontejner) i opremljeno ležajevima i kuhinjskim priborom. Članovi zagrebačkog PD Naftaplin otišli su 4. studenog u obilazak skloništa da utvrde njegovo stanje, jer o njemu nema nikakvih podataka još od Domovinskog rata. Krenuli su iz Lukovog Šugarja preko Bukovog dolca po markaciji koja je još dobro vidljiva.

Sklonište su našli ponešto oštećeno od nevremena, a u unutrašnjosti samo 11 ležajeva od dasaka. Idući tjedan krenuli su prema skloništu šumskom cestom iz Brušana preko Rizvanuše pod Panas i odatle markacijom VPP-a. Put je prohodan i siguran. Cisterna kod ruševne lugarnice je puna vode, koju treba prokuhati za ljudsku upotrebu. Članovi su uredili sklonište, opremili ga upisnom knjigom i žigom, tako da dnevni boravak sada ima stol, dvije klupe i ormari. Mogućnosti za kuhanje nema. Na proljeće se predviđa potpuno uređenje. (Luka Adamović)

PORUKE ČITATELJIMA I SURADNICIMA

- Ovome je broju priložena poštanska uplatnica radi pretplate za 1998. godinu. Molimo Vas da s posebnom pažnjom u prozorčić "poziv na broj" ubilježite svoj pretplatnički broj (ne JMBG). Naći ćete ga uz svoju adresu kojom Vam je dostavljen broj 11-12. Bez toga broja nije moguće evidentirati uplatitelja jer nam pošta ne dostavlja Vaše ime. Novi pretplatnici (kao i oni koji su izgubili taj broj) trebaju nam poslati fotokopiju uplatnice ili pitati (pismeno, telefonski) poslovnici koji je njihov broj. Kome je teško odjednom uplatiti 100 kn, može pretplatu poslati u dva obroka od 50 kn, jedan u siječnju, drugi u srpnju.
- Nažalost, ima podosta "pretplatnika" koji nam duguju i za proteklu godinu, možda ni ne misleći kolike nam tim zadaju neprilike. Zbog deficita morali smo broj 11 i 12 tiskati kao dvobroj jer nam nitko ne želi časopis tiskati bez novaca. Bilo bi ispravnije da se pretplata otkaže nego na taj način oštećuje jedna amaterska organizacija.
- Zahvaljujemo se svim točnim pretplatnicima, jer i time pokazuju svoju planinarsku etiku, a posebno se zahvaljujemo suradnicima koji se nesebično trude šaljući nam članke i slike, znajući da im ne možemo plaćati suradničke honorare.
- Upozoravamo sve planinare da odnedavno imamo u Hrvatskom planinarskom savezu novi telefonski broj: 48 24 142 sa faksom i automatskom sekretaricom, a uz to još i mobitel (098-283-709); osim toga i pristup na Internet (hps@zg.tel.hr) na kojem ćemo kreirati vlastite stranice.

Sretan Božić i sretnu Novu godinu 1998.
žele Vam

Izdavač, Urednički odbor i urednik

SADRŽAJ 89. GODIŠTA

ČLANCI

Aleksić Nikola: Planinarski objekti u Hrvatskoj	227	Jagarić Vladimir: Krajačeva era hrvatskog planinarstva	129
Aleksić Nikola: Umirovljenici protiv vlage i miševa	328	Jakovina Ivan: Zimi kroz Požešku goru	38
Aleraj dr. Borislav: GSS HPS	334	Jurčić Pavao: Oluja	278
Bakšić Darko: Pet minuta straha	284	Juras Ante: 70 godina "Kamenara" u Šibeniku	53
Bakšić Darko: Tragom jama tisućica na Velebitu	23	Juras Ante: Dan dalmatinskih planinara	176
Baričević Tomislav: Helikopter na Velikom Rujnu	245	Juras Ante: U svijetu Savinjskih Alpa	320
Berljak Darko: 8872 metra	216	Juras Ante: Uspon na Jof di Miezegnot	207
Berljak Darko: Hrv. alpinist. ekspedicija na Mount Everest	3 (br. 3), 65	Jurković Vesna: Šubićevac moga djetinjstva	181
Berljak Darko: Hrvatski planinarski savez u 1996. godini	3	Jurković Vesna: U šumskom carstvu	250
Berljak Darko: Mi i planinari Herceg-Bosne	296	Javorove kose	
Berljak Darko: Mjesto gdje se zemlja spojila s nehom	161	Kašuba Vilena: U posjet Križnoj jami i Snežniku	141
Berljak Darko: Od Zagreba do vrha Kleka za 22 minute	17 (br. 3), 79	Karačić Mirjana: Ostvarenje jednog sna	203
Berljak Darko: Stube do neba	193	Kasapović Antun: Na Erciyasu i u Kapadokiji	14 (br. 3), 76
Bingula Jasna: Lijepi, nepoznati Gorski kotar	247	Kasapović Antun: Muntii Retezat u Karpatima	315
Božić Stipe: Hrvatska na Antarktici	241, 256	Kaučić Milan: Nad panonskim izmaglicama	210
Božić Vlado: Špiljski crteži u Tounju podvala	221	Kaučić Milan: Zloslutna markacija	41
Božić Vlado: II. međunarodni kongres o umjetnom podzemlju	255	Kostanjevac Petra: Ortler – idealna priprema za Mont Blanc	276
Čamilović Zvonimir: Mont Blanc – Matterhorn '96	312	Kovač Vlasta: Tragom vode u kršu	322
Čaplar Alan: Koliko još ovako?	170	Majnarić Milan: Jezerske stijene	40
Čaplar Alan: Poučna planinarska priča	114	Majnarić Milan: Lazac u Gorskem kotaru	331
Čaplar Alan: Spoznaj samoga sebe!	293	Majnarić Milan: Vidikovac "Stenica"	105
Čaplar Alan: Tri žumberačka dana	218	kod Delnica	
Čaplar Alan: Velebit i ja	251	Marijanović Ivica: Dašak moći	14
Čaplar Alan: Velebit, nacionalni park ili ne?	46	Marinov I. T.: Matterhorn '97	311
Čaplar Alan: Zvuk tišine	97	Marković dr. Dubravko: Liječnički izvještaj	
Čepelak Marijan	330	s "Everesta '97"	201
Čujić Boris: Penjački pohod Grenlandu	273	Matačić Ivica: Metlarska zabava	22 (br. 3), 84
Dular Darko: "Velike stijene svijeta" PS Zagreba	119	Matić Josip: Snježni dan na Velikom Alanu	35
Hadžiselimović ing. Edo: S.O.S. za Velebit	148	Mikolčić Krešimir: Ljeto na Ćićariji	282
Hadžiselimović ing. Edo: Tjedan Velebita	287	Munjko dr. Ignac: Murter i Kornati	106
Huzjak Srećko: Po vrhovima Anda	110, 135	Munjko dr. Ignac: Na hrptu Pašmana	326
Jagačić Tomislav: Kako sam osnovao HPD "Jelengrad" u Kutini	109	Pavešić Miljenko: A na Kleku piva se i čara	139
Jagarić Vladimir: Žumberačka kronika	25 (br. 3) 87, 262	Pavešić Miljenko: Jama Sopača zvana	332
Jagarić Vladimir: Ban i ministar Ružić – planinar	99	Pavešić Miljenko: Legenda je postala stvarnost	291
		Pavešić Miljenko: Nogomet na vrhu Bjelolasice	214
		Pavešić Miljenko: Posjet kanjonu Dobre	
		sad i nikad više	41
		Pavešić Miljenko: Vlak Karlek zvan	21
		Pavlin Tomislav: Na Velebitu ovog ljeta	229
		Pavlović Tereza: Pjev patuljaka	48
		Pejša Josip: Maraton preko Mosora	143

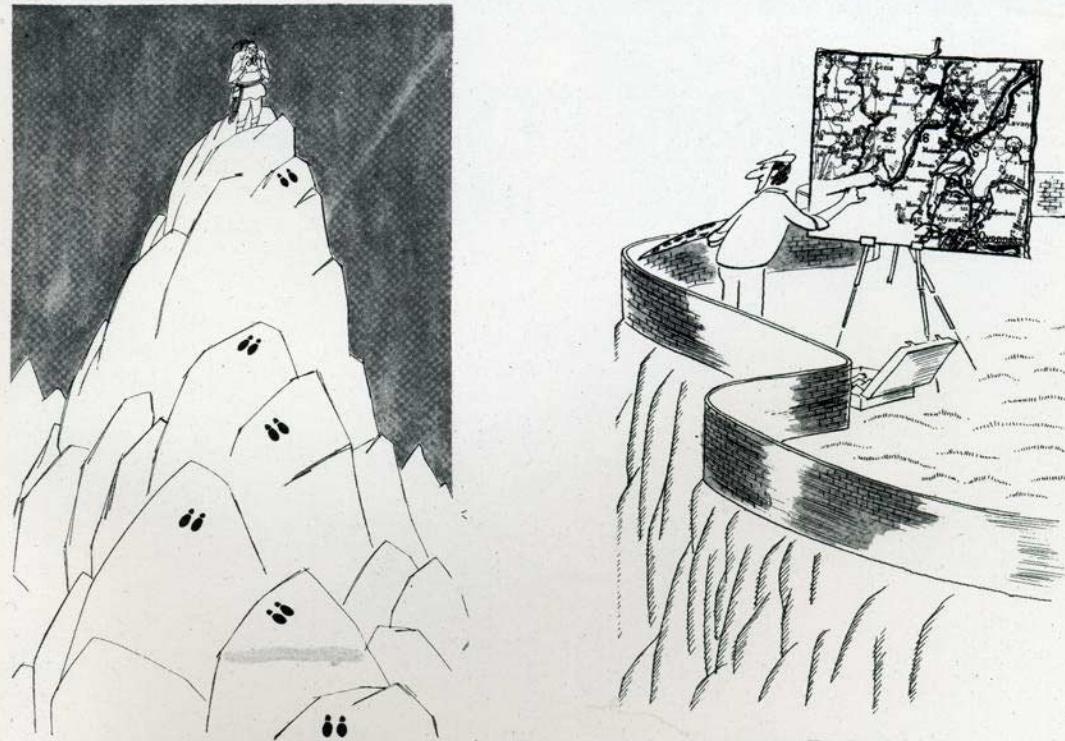
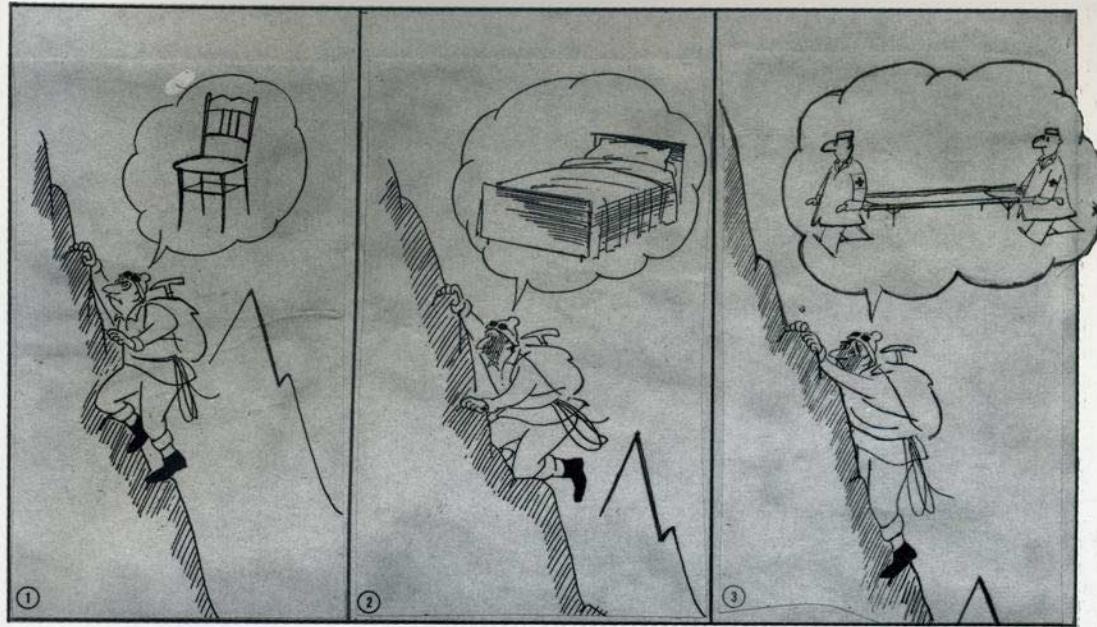
Pervan dr. Tvrko: Svježe vijesti iz slavonskih planina	180	Salopek Ivan: Planinarstvo u Herceg-Bosni	178
Pervan dr. Tvrko: Na Zaušlu	13	Salopek Ivan: Prva obljetnica PS HR	
Petrićević Smilja: Biokovo s one druge strane	167	Herceg-Bosne	56
Petrićević Smilja: Brabonci	20	Šiško Vladimir: Diljem Dilja	5 (br. 3), 67
Petrićević Smilja: Kad bi svi ljudi bili ljudi	280	Šincek prof. Mira: Ponovo zajedno s Triglavom	318
Petrićević Smilja: Posljednji Mohikanci na Stapu	8 (br. 3), 70	Šincek prof. Mira: Zlatni kozorog	165
Petrin Danko: Hrvatske planine iz zraka	16	Špralja Đenka: U Brenti, najljepšoj skupini Dolomita	10 (br. 3), 72
Piljek Višnja: Ususret Velebitu	279	Špralja Đenka: Usporedba Grossglocknera i Mont Blanca	8
Plešnik Ružica: Gorski kotar	104	Štibrić Josipa: Deset godina naših "planinarskih srijeda"	28 (br. 3), 90
Pokos Hrvoje: Planinarstvo u Republici Južnoj Africi	181	Tammaro Klaudio i Richter Ivica: 35 godina rada PD Kamenjak	225
Poljak dr. Željko: Kako su "rasprodani" Rožanski kukovi	20 (br. 3), 82	Tomerlin Slavko: Spoj V. Lubenovac – Premužičeva staza	286
Poljak dr. Željko: Kako svoju pl. kuću osigurati od pljačke	183	Trošelj Drago: Etna, plemić među vulkanima	308
Poljak dr. Željko: Nikola Aleksić 30 godina tajnik Saveza	33	Trošelj Zdravko: Briga o starim hrvatskim gradinama	184
Postružnik Mladen: U zemlji vulkana	305	Žuti Mario: Što mogu učiniti za zaštitu prirode?	173
Prašnikar Vresna: "Slobodnim stilom" do Jankovca	39	* Sjednica Glavnog odbora HPS	4 (br. 3), 66
Rajšel Branimir: Gdje kupiti planinarsku opremu	294	* "Extremi" na vrhu Demavanda, II. dio	163
Romanov-Vujinović Sara: Prvi Dan planinara Herceg-Bosne	295	* Adresar društava u Hrvatskoj	122
		* Grad Kaštela odlikovao planinare	146
		* HPS: Godišnja priznanja najboljima	2
		* Naše planinarstvo na internetu	224

KRAĆI PRILOZI I VIJESTI

Alpinizam	153
In memoriam	28, 58, 27 (br. 3), 118, 151, 184, 234, 265
Kalendar akcija	34 (br. 3), 96, 127, 160
Orientacijski sport	26, 342
Planinarstvo u tisku	58, 26 (br. 3), 88, 120, 152, 186, 263, 300, 338

Speleologija	61, 24 (br. 3), 86, 117, 297
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	27, 62, 29 (br. 3), 91, 121, 154, 187, 231, 261, 301
Vijesti	29, 62, 31 (br. 3), 86, 125, 155, 188, 235, 266, 302, 343
Zaštita prirode	25, 60, 30 (br. 3), 92, 116, 149, 174, 222, 253, 299, 340

SPUŠTAJ SE KO JA!

morez

Schlöserov dom na Risnjaku

PANTONE® COLORS

CHROMOS *dd* **CHROMOS**

Tvornica grafičkih boja Samobor - Hrvatska

Printing Ink Factory Samobor - Croatia